

NICULINA IONICA VIȘAN

FAMILIA - FACTOR ESENȚIAL ÎN EDUCAȚIA COPILULUI



PITEȘTI

2021

CUPRINS

I. Introducere	p. 4
Iubirea – “ cerul pe pământ “, punte de comuniune cu Dumnezeu	
II. Prefigurarea Nunții ca Taină în Paradis	p. 5
A. Crearea omului – dualitate în unitate, după modelul unității treimice	
B. Legătura dintre bărbat și femeie în starea primordială	
C. Căderea în păcat – ruperea comuniunii omului cu Dumnezeu	
D. Starea omului de după cădere; diferențierea masculin-feminin	
III. Întărirea și înălțarea căsătoriei de către Hristos – recrearea unității primordiale a perechii umane	p. 17
IV. Însușirile căsătoriei: unitate și indisolubilitate	p. 20
V. Scopul căsătoriei	p. 24
VI. Familia creștină – “ Biserica de acasă “	p. 27
A. Bărbatul și femeia – tipuri complementare de existență, dăruire și comuniune prin iubire	
B. Taina iubirii divin – umane creatoare: nașterea de prunci și rolul esențial al familiei în educația copilului	
VII. Familia creștină astăzi	p. 38
VIII. Disfuncții ale vieții de familie	p. 72
1. Adulterul	
2. Divorțul	
3. Desfrâul – polul opus al iubirii	
4. Avortul	
5. Eutanasia și implicațiile ei în viața de familie	
Concluzii	p. 98
Bibliografie	p. 101

MOTO:

“ De aş grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător.

Și de aş avea darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință și de aş avea atâta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.

Și de aş împărți toată avuția mea și de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește.

Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieste, nu se laudă, nu se trufește.

Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul.

Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr.

Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă.

DRAGOSTEA NU CADE NICIODATĂ. “

(Sfântul Apostol Pavel, Epistola întâi către Corinteni, 13, 1-8).

I. INTRODUCERE

Iubirea - „cerul pe pământ”, punte de comuniune cu Dumnezeu

Iubirea, prin nota sa de atemporalitate, de veșnicie, are puterea de a ridica granițele și barierele firii umane și de a uni sufletele.

“ Iubirea – spune părintele Dumitru Belu – este capabilă să spargă în fărâme crusta, oricât de groasă ar fi, a egoismului individual și să mistuie în dogoarea ei toate odgoanele instinctelor ce te țin legat de eul tău inferior. Iubirea te eliberează din starea de comprimare, de închircire și izolare și te revelează ție însuși ca pe o realitate menită bucuriei de a fi împreună cu altcineva, cu nesfârșita varietate a realităților de la cele mai mărunte, până la aceea care este izvorul tuturor: Dumnezeu. “¹

Vocația originală, creaturală, a omului este una comunitară. Omul nu a fost creat pentru a fi singur, ci pentru a se realiza în comuniune cu lumea, cu semenii săi și cu Dumnezeu – Creatorul și Părintele său.

Scopul vieții creștine este însăși unirea cu Dumnezeu. Căsătoria este o formă particulară a acestei uniri. Apărând dogmele credinței, Biserica apără temeliile spiritualității creștine în general și prin acest fapt apără și temeliile căsătoriei creștine. Grija statornică pe care o are Biserica de a pune condițiile comuniunii cu Dumnezeu la îndemâna tuturor credincioșilor de pretutindeni și de totdeauna, este și grija de a păstra temeiul de nezdruncinat al învățaturii privitoare la căsătorie ca tezaur sacru. Căci viața și evidența lăuntrică, proprii acestei învățături, sunt razele de lumină care descoperă sublimul pe care îl poartă căsătoria în adâncul ei de taină în decursul veacurilor.

¹ Pr. Dumitru Belu, “ Despre iubire “ (ediție îngrijită de Arhimandrit Vasile Prescure), Editura Omniscop, Craiova, 1997, p. 23-24.

II. PREFIGURAREA NUNȚII CA TAINĂ ÎN PARADIS

A. Crearea omului – dualitate în unitate, după modelul unității treimice

Citind și interpretând primele capitole din Cartea Facerii, în lumina numeroaselor texte ale Noului Testament, care amintesc despre Adam și Eva (cum ar fi Efes 5; Rom. 5, 14), ne dăm seama că referatul biblic al creației nu e destinat numai să ne descopere evenimentul care stă la începutul existenței umane, ci el are, de asemenea, menirea de a constitui o profeție ce se face cunoscută prin mijlocirea zidirii primei perechi de oameni. Împlinirea acestei profeții este consemnată de către Sfântul Apostol Pavel prin cuvintele: “ Taina aceasta este mare, iar eu zic: în Hristos și în Biserică “ (Efes. 5, 32). Biserica este a doua creație a lumii, fiind refacerea în har a rânduiei dintru început, prin jertfa de pe Cruce și prin Învierea Mântuitorului. Există o certă și reală imanență a misterului celei de a doua creații în celebrarea Nunții creștine, pentru că există o tainică corespondență între zidirea firii umane și nașterea Ecclesiei din “ coasta “ lui Hristos. Crearea omului, în ziua a șasea, marchează o nouă fază în viața lumii, în care lucrarea lui Dumnezeu aduce în existență o ființă rațională, imprimând în ea caractere specifice naturii divine. Sfântul Apostol Pavel, folosindu-se de interpretarea tipică a Scripturii, a văzut în primul om creat prefigurarea însăși a Domnului. După el “ Adam Este chip al Celui care avea să vină “ (Rom. 5, 14). În virtutea aceluiași sens tipic, în concepția Sfinților Părinți, Eva, soția lui Adam, devine prefigurarea Bisericii.²

După cuvântul cel veșnic, unirea lui Dumnezeu cu poporul Său, a Fiului Său cu Biserica, a Domnului preamărit cu Ierusalimul ceresc, nu pot fi explicate mai viu, decât ca o taină a nunții. “ Cum se bucură mirele de mireasa lui, așa se va bucura Dumnezeuul tău de tine “ (Isaia 62, 5). Iisus se numește pe Sine Mire, pe Biserică: Fecioară, iar credincioșii îl cântă: Mirele Bisericii.³

² Pr. Prof. Ilie Moldovan, “ În Hristos și în Biserică “ – Iubirea taina căsătoriei (Teologia iubirii I), Alba Iulia, 1996, p. 74-75.

³ Pr. Mag. Constantin Galeriu, “ Taina Nunții “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 7-8, septembrie – octombrie, 1960, p. 484.

Potrivit referatului biblic despre crearea omului și conform înțelegerii duhovnicești date de către Sfinții Părinți acestui episod din istoria umanității, spiritualitatea ortodoxă a arătat dintotdeauna vocația comunitară a ființei umane, deschiderea ei spre dialog și comuniune. ⁴

Creat după chipul lui Dumnezeu, omul este “ dualizat “, de la început în “ eu “ și “ tu “ și predestinat a trăi în vederea iubirii. De aceea, el nu a fost făcut ca ființă solitară, ci ca ființă în doi. ⁵

Nu există decât o suferință, aceea de a fi singur. Un Dumnezeu ca persoană unică n-ar fi iubire. El este Treime, unul și treime în același timp. La fel, ființa umană, monadă închisă, n-ar fi chipul Lui. ⁶

Zidind natura umană, Dumnezeu devine autorul căsătoriei. În forma cea mai veche a referatului creației, cea iahvistă, se spune în mod expres: “ Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor potrivit pentru el. “ (Gen. 2, 18). Crearea omului e o lucrare care nu ajunge la împlinire până la apariția femeii. ⁷

Facerea lui Adam a fost deodată facerea unui întreg omenesc, în ebraică cuvântul Adam – om este un termen colectiv. “ Facerea “ spune literalmente: “ Să facem om (ha Adam, la singular) și ei vor stăpâni (la plural); și Dumnezeu l-a făcut pe om (la singular) – și El i-a făcut om – masculin și om – feminin “ (pluralul se raportează la singular, om). “ Om “ este deasupra distincției masculin – feminin, căci aceasta nu este de la început separația dintre două individualități de acum înainte izolate una de cealaltă. Dimpotrivă, se poate afirma că aceste două aspecte ale omului sunt inseparabile în gândirea lui Dumnezeu, încât o ființă omenească, luată separat și considerată în sine, nu este cu desăvârșire om. Nu se află, ca să spunem așa, decât o jumătate de om într-o ființă izolată de complementarul său. ⁸

“ Dumnezeu a creat coexistența “, ne va spune Sfântul Chiril al Alexandriei. Eva nu este făcută în vederea înfrumusețării Edenului, ci pentru a împlini ceea ce lipsea din paradis, pentru că o făptură

⁴ Pr. Ioan C. Teșu, “ Patima desfrânării și lupta împotriva ei – Frumusețile căsătoriei și ale familiei creștine “, Editura “ Credința strămoșească “, 2003, p. 106.

⁵ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79.

⁶ Paul Evdokimov, “ Taina iubirii “, Editura Christiana, București, 1994, p. 150.

⁷ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79.

⁸ Paul Evdokimov, op. cit., p. 151-152.

omenească, luată izolat și considerată în sine, încă nu este omul adevărat. Pe de altă parte, femeie este ființa necesară pentru ca singurătatea lui Adam să nu fie o paralizare a lumii spiritului.⁹

Dumnezeu l-a făcut pe bărbat să cadă într-un somn adânc (tardema). Textul grec vorbește despre extaz. Este vorba de uimire, despre “ suspendarea simțurilor “, vestire a unui eveniment.¹⁰

“ Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu; și, dacă a adormit, a luat una din coastele lui și a plinit locul ei cu carne. Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o lui Adam. “ (Gen. 2, 21-22).

“ Coasta “ semnifică ceva mai mult decât asistența morală, o reală împlinire spirituală. Scoaterea Evei din Adam înseamnă că Eva a fost cuprinsă virtual în Adam și înainte de aducerea ei distinctă la existență. “¹¹

Nașterea Evei proiectează în existență ce a fost în mișcare înlăuntrul ființei.

Adam a fost întotdeauna Adam-Eva. Venirea Evei este marele mit al consubstanțialității conjugale a bărbatului și a femeii: “ aceasta se va numi IȘA femeie, căci ea a fost luată din IȘ bărbat. “¹²

De atunci și până la sfârșitul omului, complementaritatea dintre cele două sexe este înscrisă în legea firii. Eva a fost luată din coasta lui Adam (Fac. 2, 21-24). De atunci înainte Adam își va căuta mereu propria coastă. Fără ea, Adam nu mai este integru. La fel și Eva își va găsi viața și se va liniști doar în locul din care a fost luată. Bărbatul și femeia se vor căuta; în aceasta constă chipul lui Dumnezeu. Eva își va căuta locul din care a fost luată, iar Adam își va căuta coasta sa. “¹³

Sfântul Ioan Hrisostom tălmăcind cuvintele: “ Dumnezeu luă una din coastele lui Adam “, ne previne. “ să nu înțelegeți într-un sens material, să nu vedeți aici decât un limbaj a cărui simplitate răspunde felului nostru de a înțelege. Dacă Sfânta Carte n-ar fi vorbit așa, cum ne-ar fi putut fi descoperite aceste negrăite taine ? “

Deci expresia “ luă una din coastele lui “ trebuie primită în sens spiritual, nu fizic. Și pentru a-și întemeia ideea, că aici autorul sacru vorbește acoperit despre o taină atât de profundă a unității și identității de origine și esență a celor două sexe, Hrisostom amintește imediat de nașterea Fiului din

⁹ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79.

¹⁰ Paul Evdokimov, op. cit., p. 152.

¹¹ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79.

¹² Paul Evdokimov, op. cit., p. 152.

¹³ Marko I. Rupnik, Serghei I. Averințev, “ Adam și coasta sa. Spiritualitatea iubirii conjugale “, Editura Ars Longa, Iași, 1998, p. 24-25.

Tatăl. Adică așa cum nu există între Tatăl și Fiul nici o deosebire de ființă, precum ființa Lor e identică, tot astfel identică e și ființa bărbatului și a femeii și adaugă: “ Cum însă îi lipsea omului o inimă cu care să-i placă să intre în legătură și care să fie în stare a contribui la fericirea sa prin identitatea de ființă, Dumnezeu formă această ființă rațională (capabilă de desăvârșire) întru totul asemenea bărbatului, putând de aici înainte împărtăși cu el nevoile și bucuriile vieții prezente. ¹⁴

Nu mai lipsește nimic ca universul existenței omenești să oglindească cerul, iar viața celor dintâi soți să illustreze împărtășirea de o fericire al cărei substrat e de origine transcendentă.

Întemeierea căsătoriei va mărturisi în lume ultimul act în timp al iubirii divine creatoare. La vederea femeii sale, bărbatul încântat se recunoaște în Eva pe sine însuși și îndată pronunță cuvintele de dragoste: “ Iată, acesta este os din oasele mele și carne din carnea mea ! “ (Gen. 2, 23). ¹⁵

E primul cuvânt al bărbatului adresat celei față-către-față cu el, prima declarație pe care un bărbat o face femeii sale. ¹⁶

De acum bărbatul are în femeie unitatea ajunsă la intimitatea supremă cu el. Cuvintele lui Adam nu conțin numai ideea regăsirii unui soț în celălalt, ci au o extindere care se referă și la oglindirea în cele două persoane umane distincte a chipului lui Dumnezeu. Prin femeie, Dumnezeu vorbește bărbatului într-un mod deosebit, mai direct și mai intim, însăși crearea femeii constituind o revelație a lumii divine. Iubirea dintre soți este indicatorul biblic al iubirii lui Dumnezeu. “ ¹⁷

Actuala distincție feminin-masculin ca două individualități de acum izolate una de cealaltă este departe de adevărul inițial. Dimpotrivă, din relatarea biblică se degajă clar că aceste două aspecte ale omului sunt inseparabile, că o ființă umană masculină sau feminină luată izolat și considerată în sine, nu este în mod desăvârșit un om. Nu există, ca să spunem așa, decât o jumătate de om într-o ființă izolată de elementul ei complementar. Nașterea Evei apare deci ca marele mit al deoființimii principiilor complementare ale ființei umane: bărbat – femeie, arhetipul de la început, al ființei umane în întregul ei. ¹⁸

¹⁴ Pr. Mag. Constantin Galeriu, art. cit., p. 488.

¹⁵ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79.

¹⁶ Paul Evdokimov, “Femeia și mântuirea lumii“ Editura Christiana, București, 2004, p. 165.

¹⁷ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 79-80.

¹⁸ Paul Evdokimov, “Femeia și mântuirea lumii“, p. 166.

Dumnezeu l-a creat pe om bisexual, bărbatul și femeia fiind deopotrivă după chipul lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că omul este destinat, prin însăși creația sa, vieții de comuniune, după modelul comuniunii care există între Persoanele Sfintei Treimi. ¹⁹

Cele două sexe sunt complementare nu numai pe plan fizic, ci și prin comuniune de viață, care face din iubirea conjugală un reflex al iubirii intratrinitare. ²⁰

Căsătoria este definită ca: unitate a două persoane într-o singură ființă, o singură substanță; și mai mult decât atât: unirea într-un trup și un suflet, rămânând totuși două persoane. Eul conjugal nu suprimă deloc persoanele, ci, după imaginea Treimii: unirea într-o singură natură a celor Trei Persoane formează un singur Subiect, Dumnezeu Unul și Trei deodată; chiar unirea conjugală a două persoane formează o diadă-monadă doi și unul deodată, uniți în al Treilea termen divin. Dumnezeu i-a creat pe Adam și pe Eva pentru cea mai mare iubire între ei, reflectând taina unității divine. Omul conjugal este, deci, chipul Dumnezeului treime și dogma trinitară este Arhetipul divin, icoana comunității conjugale. ²¹

B. Legătura dintre bărbat și femeie în starea primordială

Starea primordială a omului presupune chipul dumnezeiesc ca structură ontologică a acestuia, manifestat în tendința normală după comuniune cu Dumnezeu. Chipul, fiind o structură ontologică, înseamnă că omul a fost om de la început, manifestându-se deci ca atare. Aceasta rezultă și din considerațiile îndeosebi asupra trupului și asupra împrejurărilor de viață ale primului om. ²²

Cu crearea Evrei s-a încheiat facerea omului și în lume a apărut omul deplin, bărbat și femeie. Omul a primit toate autodeterminările necesare pentru ființa sa: în raport cu lumea, cu Dumnezeu, cu libertatea sa și cu propria ființă bisexuală. Și Dumnezeu a înzestrat prima pereche cu binecuvântarea de a împărtăși în lume, de a-și mări forțele spirituale și de a se înmulți. Și Dumnezeu i-a binecuvântat,

¹⁹ Pr. Dr. Constantin Mihoc, “ Taina căsătoriei și familia creștină în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din secolul IV, “ Editura Teofania, Sibiu, 2002, p. 16.

²⁰ Pr. Prof. Vasile Mihoc, “ Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei “, în revista “ Mitropolia Ardealului “, XXX (1985), nr. 9-10, p. 582.

²¹ Paul Evdokimov, “ Taina iubirii “, p. 153.

²² “ Îndrumări misionare “, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 220.

zicând: “ Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți, și stăpâniți “ (Fac. 1, 28) peste toate creaturile. “ Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte “ (Fac. 1, 31).²³ În starea primordială chipul lui Dumnezeu în om era în toată măreția lui; în privința asemănării putem spune că se făcuseră doar primii pași. Omul stătea în strânsă legătură cu Ziditorul, era în armonie cu natura înconjurătoare, exercita puterile lui intelectuale, dând nume animalelor, asculta de Dumnezeu și-L iubea. Omul creștea și se unea cu Cel dorit, prin iubire. În rai, persoana omenească – chip al lui Dumnezeu – era îndreptată spre Arhetipul ei, firea omului tindea spre Dumnezeu în chip spontan prin voință, care era puterea spirituală și rațională. Era o viață fericită atât de înaltă, încât “ întrece puterea noastră de înțelegere “ , cum zice Sfântul Grigorie de Nyssa. Omul era în nestrăcută independență, statornicie, în lipsă de oboseală și de durere, cu sufletul curat și în comuniune cu Dumnezeu.

Mărturisirea Ortodoxă înfățișează starea primordială a omului, astfel: “ Starea nevinovăției sau a nepăcătuirii este nesiliința păcatului sau necrearea lui. “²⁴

Neexistând nici o dizarmonie între suflet și trup și iubind numai ceea ce este bun, omul putea să săvârșească binele fără luptă lăuntrică și fără piedică.²⁵

Adam și Eva, simțindu-se unul pe altul ca bărbat și femeie, doi într-un trup, se găseau în stare de armonie și feciorie. Erau liberi de pofta cea rea și arzătoare, erau ca niște copii căsătoriți, a căror unire ar fi fost tribut senzualității pure, sfințită de comuniunea lor spirituală. Ei, fiind bărbat și femeie, cel puțin ca destinație, nu au devenit din această cauză masculul și femela pe care Ada i-a văzut în lumea animală:

²³ Serghei Bulgakov, “ Lumina neînserată – Contemplații și reflecții metafizice “, Editura Anastasia, București, 1999, p. 420.

²⁴ Ierom. Magistr. Nestor Vornicescu, “ Învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre chip și asemănare “, în revista “ Studii Teologice “, noiembrie – decembrie, anul VIII (1956), nr. 9-10, p. 594-595.

²⁵ Pr. Prof. Isidor Todoran, “ Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere, în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă “, în revista “ Ortodoxia “, nr. 1, ianuarie – martie, 1955, București, p. 33.

“ Adam și femeia lui erau amândoi goi și nu se rușinau “ (Fac. 2, 25).²⁶ Comentând aceste cuvinte, Fericitul Augustin zice: “ Erau amândoi goi, și Adam și femeia lui, și nu se rușinau; nu ca și cum nu le-ar fi fost cunoscută goliciunea, ci nu se rușinau pentru că nici o poftă nu mișcase încă sensibilitatea lor împotriva voinței lor. “Acesta este punctul culminant al nevinovăției “, zice Sfântul Ioan Damaschin.²⁷

Într-adevăr, încă în Eden li se descoperă primilor soți fericirea pe care o pot avea împărtășindu-se de viața divină. Paradisul dintâi nu este numai grădina dumnezeiască a frumuseții neveștejite și a castității neîntinate, ci și loc al întâlnirii soților cu Dumnezeu. Astfel, aflăm din Scriptură că Dumnezeu venea “ prin rai, în răcoarea serii “ (Gen. 3, 8), ca să stea de vorbă cu bărbatul și femeia, zidiți amândoi de El.²⁸

Existența lor este reciprocitate transparentă, apartenență la Dumnezeu. Unul în și prin celălalt – așa îi este dat omului să fie al lui Dumnezeu.

Acestora doi, în reciprocitate, li se adresează Dumnezeu ca unuia singur și le zice “ tu, din toți pomii din rai poți să mănânci “ (Fac. 2, 16); iar în altă parte, folosește pluralul lui “ tu “: “ Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți “ (Fac. 1, 28).

Cuvântul lui Dumnezeu e cel care a dat reciprocitatea feței-către-față și Dumnezeu nu se adresează niciodată separat bărbatului sau femeii. Aceasta este starea de la început, în Rai; izvoarele fac să țâșnească ape vii, limpezi, transparente. Nimic nu tulbură, toate “ sunt bune foarte. “²⁹

Chipul lui Dumnezeu a strălucit în om cu lumina sa deplină și în el a început să se observe asemănarea cu Dumnezeu. Omul a început cu propria lui cale de asimilare cu Dumnezeu, cu realizarea creatoare a chipului său adevărat. Dar tocmai aici îl pândește ispita fatală și decisivă.³⁰

C. Căderea în păcat – ruperea comuniunii omului cu Dumnezeu

Pentru omul primordial, legea existenței neprihănite, prin puterea căreia una în sine întreaga lume, devenind împăratul ei, era iubirea față de Tatăl Ceresc, Care cerea de la el ascultare copilăresc

²⁶ Serghei Bulgakov, op. cit., p. 420.

²⁷ Pr. Prof. Isidor Todoran, art. cit., p. 33.

²⁸ Pr. Prof. Ilie Moldovan, op. cit., p. 18.

²⁹ Paul Evdokimov, “ Femeia și mântuirea lumii “, p. 169-170.

³⁰ Serghei Bulgakov, op. cit., p. 420.

încrezătoare, iubitoare. O dată cu creșterea omului, aceasta devenea pentru el tot mai inteligibilă și mai bucuroasă. În omul însuși, o astfel de condiție era iubirea curată a soților, care prin relațiile lor reciproce trăiau extazul erotic al universului. Puterea răului trebuia să-și îndrepte ținta tocmai împotriva neprihănirii, pentru ca, pervertind și schimonosind lumea să-i perturbe măsura și armonia.

31

Protopărinții neamului omenesc n-au rămas în stare de comuniune cu Dumnezeu, ci, călcând voia Lui, au căzut în păcat (Fac. 3, 1-6) pierzând dreptatea originală, atât pentru ei, cât și pentru urmașii lor naturali, și anume pentru toți urmașii. Orice om are din fire păcatul lui Adam și, prin el, este vinovat și supus pedepsei divine. Starea de reală păcătoșenie a naturii umane căzute și vina pentru aceasta, în care se naște fiecare om, ca urmaș natural al lui Adam, se numește păcatul strămoșesc.³² Șarpele a început ispitirea cu Eva. De ce cu Eva ? Bineînțeles nu ca urmare a faptului că Eva încă de la apariția sa ar fi avut o legătură cu păcatul, ci, firește, ca urmare a particularităților sexului ei, a însemnătății ei ierarhice pentru om. Femeii îi este proprie receptivitatea pasivă, ea este senzualitate născătoare, dar nu zămislitoare, puterea ei este slăbiciune. De aceea era de ajuns să fie păcălită soția, dar nu se cerea învingerea împotrivrării active firești la soțul ei. În plus, femeia, fiind creată după bărbat, era mai tânără spiritual decât el, fiindcă nu avea acea cunoaștere a lumii animale pe care Adam și-a însușit-o înainte de facerea femeii, când a pus nume animalelor. Eva, desigur, avea această cunoaștere ca posibilitate, în esența sa omenească, și a învățat multe și de la bărbat. Însă și aici era mai neajutorată decât Adam, care era mai capabil să distrugă șiretenia șarpelui cu mintea sa bărbătească.³³

Ironia ispitei satanice o îndreaptă pe Eva pe calea însingurării și afirmării de sine, o cheamă să abuzeze de ipostasul său, făcând din ea un centru al existenței. “ De aceea femeia, socotind că rodul pomului este bun de mâncat și plăcut la vedere și vrednic de dorit, pentru că dă știință, a luat din el și a mâncat “ (Fac. 3, 6). Ispita, pătrunsă în inimă, s-a dezvăluit îndată în raportul necuvenit, prihănit față de creație. Femeia a văzut parcă altfel, cu ochii poftei, că “ omul e bun de mâncat și plăcut la vedere. “³⁴

³¹ Ibidem, p. 420-421.

³² “ Îndrumări misionare “, p. 227.

³³ Serghei Bulgakov, op. cit., p. 422.

³⁴ Ibidem, p. 423.

Eva a căzut. Însă această cădere nu a fost deplină și definitivă, fiindcă a mai rămas bărbatul, cu care șarpele nu s-a decis să vorbească direct. Adam însă putea să nu primească rodul propus de Eva, să nu cedeze ispitei, ci să încerce să o salveze pe Eva cu puterea iubirii sale, cu atât mai mult cu cât numai insuficiența lui vigilență a făcut posibilă discuția ei cu șarpele. Adam ar fi primit, desigur ajutorul lui Dumnezeu și ar fi salvat-o pe Eva și omenirea de consecințele slăbiciunii. Adam cunoștea mai deplin și mai profund decât ea măsura spirituală a lumii animale pentru a nu lua în considerare posibilitatea de a învăța de la șarpe înțelepciunea și chiar cunoașterea lui Dumnezeu. I-ar fi fost mai ușor decât femeii să observe înșelăciunea. Însă nu trebuie să uităm că starea spirituală a lui Adam însuși era încă instabilă; în neispitirea sa el putea să nu înțeleagă pe deplin ce îl amenință dacă o urmează pe femeia sa. Probabil că în el a vorbit și egoismul iubirii – femeia s-a arătat a fi mai aproape pentru el decât Dumnezeu, și el n-a vrut să se despartă de ea chiar și în rușine și păcat. Dacă Eva a fost ispășită ca femeie, atunci și în Adam ispita a influențat în primul rând conștiința sexuală de sine, a schimbat în el caracterul atracției față de femeie, i-a conferit otrava păcatului. De îndată ce Adam a căzut de acord în mod lăuntric cu Eva și parcă s-a împăcat cu păcătoșenia ei, și în el s-a trezit masculul, iar taina sfântă a căsătoriei a fost mânjită de un amestec de senzualitate animală. Unirea femeii și bărbatului a încetat să mai fie chipul curat al lui Hristos și al Bisericii, omul a pierdut norma lăuntrică a existenței sale, și atunci li s-a descoperit oamenilor goliciunea lor, nu doar a trupului, ci și a spiritului, lipsit deja de integritate. ³⁵

Pudoarea își coase frunze de smochin: “Și au cunoscut că erau goi și au cusut frunze de smochin și și-au făcut acoperăminte. “ (Fac. 3, 7). ³⁶

După săvârșirea păcatului, a apărut și conștiința vinovăției. Mâncând din pomul oprit, “ li s-au deschis ochii la amândoi și au cunoscut că erau goi “ (Fac. 3, 7). Dumnezeu, în bunătatea Sa, voia să-l readucă pe om la adevărata cale, căci apropiindu-se de el l-a strigat: “ Adame, unde ești ? “ (Fac. 3, 9). Și aceasta nu pentru că nu știa ce fusese și unde se ascunsese, ci ca să-i dea putință să mărturisească păcatul și să se căiască sincer, căința fiind condiția necesară a iertării. Dar Adam nu-și recunoaște vina, ci numai rușinea: “ sunt gol și m-am ascuns “ (Fac. 3, 10). Când Dumnezeu îi arată vina, Adam încearcă s-o atribuie femeii și s-o răsfrângă chiar asupra lui Dumnezeu: “ Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom și am mâncat. “ (Fac. 3, 12). ³⁷

³⁵ Ibidem, p. 424-425.

³⁶ Paul Evdokimov, “Femeia și mântuirea lumii“, p. 176.

³⁷ “ Îndrumări misionare “, p. 233.

Acest răspuns demască trecuta deja întunecare a conștiinței lui Adam. Oare cu atât de mult timp în urmă o întâmpina el pe Eva cu iubire încântată, recunoștea în ea propria carne și sânge și proorocea triumfător despre taina căsătoriei ?

Cu mult timp în urmă se simțea în e, femeia sa, pe sine însuși (fiindcă e luată din bărbatul său) ? Acum însă îi vorbește despre ea lui Dumnezeu cu răceală și reproș: “ femeia pe care mi-ai dat-o “, iar în Eva simte o ființă deja străină, care doar i-a fost dată: chipul lui Dumnezeu în unirea bărbatului cu femeia sa a pălit și s-a întunecat înainte de toate. ³⁸

La rândul ei, femeia aruncă vina și responsabilitatea asupra șarpelui, care însă nu mai este întrebat, fiindcă pentru el nu mai există posibilitatea căinței și a iertării. Din partea omului nici un cuvânt de regret, nici un semn de întoarcere. Omul a refuzat drumul reînțoarcerii, fixându-se pe linia păcatului, rupând deci comuniunea lui cu Dumnezeu. ³⁹

D. Starea omului de după cădere; diferențierea masculin-feminin

Mărturisirea Ortodoxă înfățișează căderea omului în păcat, astfel: “ Iar, când a greșit, cu călcarea poruncii, îndată, în același loc al Paradisului, luând starea de păcat s-a făcut muritor ... Și, atunci, îndată a pierdut perfecțiunea rațiunii și a cunoștinței; iar voința s-a înclinat mai mult spre rău decât spre bine. Și, astfel, starea de nevinovăție și nerăutate ... s-a schimbat în starea de păcat. “ ⁴⁰

Omul căzut e lipsit de har, pentru că nu stă în legătură cu Dumnezeu, pentru că e într-o neascultarea perpetuă cu Dumnezeu. Încă din momentul în care omul gusta din pom, harul s-a depărtat de la el, căci; cum spune Sfântul Simion Noul Teolog, omul a dovedit prin aceasta că a crezut mai mult satanei decât lui Dumnezeu. ⁴¹

Păcatul original reprezintă degradarea satanică a lumii, a lucrurilor din ea și a omului, precum și moartea acestuia. ⁴²

³⁸ Serghei Bulgakov, op. cit., p. 425.

³⁹ “ Îndrumări misionare “, p. 233.

⁴⁰ Hr. Andrușos, “ Simbolica “, Editura Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955, p. 152.

⁴¹ Pr. Prof. D. Stăniloae, “ Doctrina ortodoxă și catolică despre păcatul strămoșesc “, în revista “ Ortodoxia “, nr. 1, ianuarie – martie, 1957, București, p. 14.

⁴² Petre Țuțea, “ Omul – tratat de antropologie creștină – I Problemele sau Cartea întrebărilor “, Editura Timpul, Iași, 1992, p. 44.

Această rupere a spiritului de Dumnezeu prin pierderea harului și căderea lui în robia simțualității, se manifestă în întunecarea minții, în slăbirea voinței și în apariția așa-zisei concupiscentțe, care e o exagerată poftă a omului după cele sensibile. ⁴³

Vechi testamentar apare păcatul original, în care blestemul divin degradează lumea de aici și omul, care pierde nemurirea și cunoașterea deplină. Prin pierderea paradisiului devine muritor, captiv al eului, lumii, comunității, sexelor, biologiei vârstelor și bolii. ⁴⁴

Prin păcatul original, chipul lui Dumnezeu în om s-a întunecat și asemănarea nu mai putea fi atinsă în starea aceasta. Chipul lui Dumnezeu s-a alterat, mintea omului s-a întunecat, voința a slăbit și sentimentul s-a pervertit. Întunecându-se chipul lui Dumnezeu din om, natura nu-l mai recunoaște ca stăpân și astfel nu mai există armonie între om și natură. Păcatul primului om a denaturat întreaga creație (Rom. 8, 19-23). Omul n-a mai putut să se împărtășească de harul lui Dumnezeu, n-a putut să mai conlucreze cu El. După păcat, “ frumusețea dumnezeiască a sufletului, zice Sfântul Grigorie de Nyssa, imitația Arhetipului, s-a întunecat ca și fierul care este înnegrit de rugină. “ După ce primii oameni au fost dezbrăcați e fericirea dumnezeiască, s-au îmbrăcat în “ tunici de piele “, de la asemănarea cu Dumnezeu, omul ajunge la asemănarea cu animalele, la felul lor de viață păcatul a pus pe fața noastră această mască urâtă. După Sfântul Grigorie de Nyssa, dușmanul nostru – diavolul – unge mărgăritarul sufletului nostru cu noroiul patimilor și nimicește prin aceasta, strălucirea chipului dumnezeiesc. Din momentul în care a greșit primul om, s-a întunecat chipul lui Dumnezeu din el, iar asemănarea începută s-a pierdut. ⁴⁵

Prin păcat omul a decăzut, a devenit muritor și a fost golit de divin, păstrând doar masca primordială. ⁴⁶ Sfântul Vasile cel Mare scrie în Comentariul la Psalmi, că omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu, dar prin păcat s-a dezbrăcat de chipul cel ceresc și a luat asupra sa chipul pământesc. ⁴⁷ Lumina s-a eclipsat înlăuntrul omului și el se vede proiectat în afară, la suprafață, unde totul a devenit materie pietrificată, spațiu izolant, timp măsurat cu moartea, natura și necesitatea ei, absurditatea și haosul. Lumina se exteriorizează la rându-i și, obiectivată, devine simplu element optic. Dar cea mai mare catastrofă se produce în chiar structura ființei umane. Separarea de Dumnezeu e și o sfârșire

⁴³ Pr. Prof. D. Stăniloae, art. cit., p. 15.

⁴⁴ Petre Țuțea, op. cit., p. 83-84.

⁴⁵ Ierom. Magistr. Nestor Vornicescu, art. cit., p. 596.

⁴⁶ Petre Țuțea, op. cit., p. 87.

⁴⁷ Ierom. Magistr. Nestor Vornicescu, art. cit., p. 586.

înăuntrul omului, acel unu inițial, complexul “ față-către-față “, e rupt, iar părțile lui constitutive sunt exteriorizate . De-acum, unitatea bărbat-femeie devine masculin și feminin, polarizate și încărcate cu atracție și repulsie. Termenii comuniunii devin termenii polarizării: “ Eu sunt al meu și el al lui. “ ⁴⁸

Așadar, omul a căzut de bunăvoie din starea primordială dând mai multă ascultarea chemării ispitorului decât glasului divin și depărtându-se de binele etern, netrecător, pentru a se îndrepta către binele aparent. Însă depărtarea de la bine este răul, iar despărțirea de nemurire este moartea. Astfel, omul s-a făcut propriul său ucigaș. ⁴⁹ Slăbirea capacității omului de a cunoaște printr-o lume transparentă pe Dumnezeu Cel personal, de a trăi în comuniune cu El și cu semenii a însemnat nu numai o retragere a harului lui Dumnezeu, ci și o slăbire a chipului lui Dumnezeu în om. Dar acest chip nu s-a distrus în om cu totul. ⁵⁰

Chipul lui Dumnezeu aparține în mod inalienabil firii omenești și nimic nu poate să distrugă acest chip, nici măcar păcatul original, “ împotriva firii “ în cel mai înalt grad. ⁵¹ Nici una dintre puterile sufletești, în care este imprimat, n-a fost nimicită. Constituția spirituală umană s-a alterat, dar nu s-a distrus. Și după cădere au mai rămas în om, slăbite, și tendința și capacitatea de cunoaștere și voință a binelui, ceea ce rezultă chiar din faptul că Adam și Eva, după cădere, au auzit și au cunoscut vocea lui Dumnezeu și s-au simțit vinovați și rușinați. ⁵²

Chipul s-a menținut pentru că Dumnezeu a continuat să vorbească omului și să-l cheme la plinătatea comuniunii cu El, iar acest lucru implică harul de care ființa umană nu a fost cu totul lipsită. Omul a continuat să existe ca om tocmai datorită chipului care nu poate fi niciodată distrus sau pierdut și în virtutea căruia ființa

⁴⁸ Paul Evdokimov, “ Femeia și mântuirea lumii “, p. 173-174.

⁴⁹ Diacon Mag. Constantin Voicu, “ Probleme dogmatice în opera “ Marele cuvânt catehetic “ al Sfântului Grigorie de Nyssa, în revista “ Ortodoxia “, anul XII, nr. 2, aprilie – iunie, 1961, București, p. 219.

⁵⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 334.

⁵¹ Pr. Nikolai Ozolin, “ Chipul lui Dumnezeu, chipul omului “ – studii de iconologie și arhitectură bisericească (traducere de Gabriela Ciubuc), Editura Anastasia, București, 1998, p. 32.

⁵² Pr. Prof. Isidor Todoran, art. cit., p. 36-37.

umană era chemată în continuare la îndumnezeire. ⁵³

O dată cu ruperea comuniunii, se formează conștiința stăpân-sclav. Pervertirea raporturilor obiective transformă totul în obiect. Totul e pregătit ca femeia să-i apară bărbatului ca obiect al plăcerii sau al puterii despotice. Omul cade din câmpul vizual al Domnului într-o noapte, drept pentru care e întrebat: “ Ajjecka ! Unde ești ? “ Această deplasare a straturilor profunde ale naturii umane e confirmată și de cuvântul pe care Dumnezeu îl va adresa pentru întâia dată fiecăruia separat (cf. Fac. 3, 16 și 17). Datele revelației demonstrează că diferențierea masculin-feminin nu-i o problemă fiziologică sau psihologică, ci una spirituală; ea reiese din misterul fundamental al ființei umane în întregul ei. ⁵⁴

III. ÎNTĂRIREA ȘI ÎNĂLȚAREA CĂSĂTORIEI DE CĂTRE HRISTOS – RECREAREA UNITĂȚII PRIMORDIALE A PERECHII UMANE

Domnul a creat un singur bărbat și o singură femeie, pentru a forma o unitate pe toată viața, fiind „amândoi un singur trup“ (Fac. II, 25), pentru a fi egali și împreună a stăpâni pământul, ajutându-se reciproc prin iubirea care îi unea. Intrat în lume, păcatul a întunecat și alterat unitatea primei familii binecuvântate de Ziditor. ⁵⁵

Căderea în păcat a întunecat înțelesul adevărat al comuniunii conjugale. O unire strict naturală, fizică, îl plasează pe om într-un plan al rangului animal, al speciilor. Omul se supune aceluia: „Creșteți și vă înmulțiți ... “ (Fac. I, 28), doar în plan fizic.

Sfânta Scriptură ne arată însă că omul nu este etern prin perpetuarea speciei, ci el este etern în Mântuitorul Hristos, reînnoindu-se după imaginea Celui ce l-a creat. ⁵⁶

⁵³ Pr. Drd. Cristian Popescu, “ Chip și asemănare în teologia romano-catolică și în teologia ortodoxă “, în revista “ Studii Teologice “, anul XLIX, nr. 1-2, ianuarie – iunie, 1997, p. 180.

⁵⁴ Paul Evdokimov, “ Femeia și mântuirea lumii “, p. 174.

⁵⁵ Pr. Prof. Sorin Cosma, “ Cuvânt de învățătură despre Sfânta Taină a Cununii “, în revista “ Mitropolia Banatului “, Editura Mitropoliei Banatului, anul XXXIV, nr. 3-4, 1984, p. 171.

⁵⁶ Drd. Rene Broscăreanu, art. cit., p. 110.

Hristos întărește din nou legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie și o înalță, din ordinea naturii în ordinea harului, învăluind-o, prin participarea Sa la nunta de la Cana, în ambianța harică ce iradia din Persoana Sa.⁵⁷ El a venit în lume tocmai pentru a restabili adevărul condiției omului. Trebuia deci schimbată direcția greșită a cugetării omului, dinspre rău, înspre bine, înspre adevăr. El trebuia să înceapă activitatea Sa, prin însăși refacerea demnității persoanei umane, prin reintegrarea acesteia în starea sa adevărată. Astfel, El își începe minunile prin recrearea unității primordiale, prin recentrarea omului (bărbat și femeie) în adevărata sa natură ființială. Căci nu există om adevărat în singurătate, în dezbinare, ci doar în unire, în armonie. Astfel sunt două jumătăți imperfecte, nici unul nefiind om deplin.

Nu este vorba, la Nunta din Cana Galileii și la orice sfântă Cununie, de o simplă reunire a bărbatului cu femeia, ci de o supunere a omului în adevărata sa stare, în adevărata sa natură. Ei sunt o pro existență, adică există unul în altul, unul pentru altul, formând o unitate ce trăiește pentru Dumnezeu.⁵⁸

Pentru că în curgerea vremii se uitase cu totul adevăratul scop și adevărata formă a căsătoriei la toate popoarele, la păgâni, ca și la iudei, pentru că, în afară de libertinaj și de poligamie, divorțul amenința existența acestei instituții, care este celula vieții sociale, Mântuitorul a dat căsătoriei cinstea cuvenită, ridicând-o la treapta de sfântă taină și imprimându-i caracterul de indisolubilitate.⁵⁹ „Bucură-te, început al minunilor lui Hristos“, spune un text liturgic cu referire la nunta din Cana. Maica Domnului nu face minuni, dar le declanșează. Minunea din Cana făcută în toiul veseliei nupțiale conține marele simbol al schimbării calitative a apei patimilor în vin nobil, preludiu euharistic și reconstituire profetică a unității masculinului și a femininului.⁶⁰

Prin însăși materia ei – apa și vinul – ea este preludiu al Patimilor și veselește deja nașterea Bisericii pe Cruce: “ din coasta străpunsă a izvorât sânge și apă. “ Simbolismul apropie și unește locul minunii, nunta, cu esența euharistică a Bisericii.⁶¹

⁵⁷ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă“, Vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 123.

⁵⁸ Drd. Rene Broscăreanu, art. cit., p. 108.

⁵⁹ Pr. Drd. I. Mihălcescu, “ Sfânta Taină a Nunții sau a Căsătoriei“, în revista “ Biserica Ortodoxă Română“, anul XLVI, nr. 4, aprilie, 1928, p. 293.

⁶⁰ Paul Evdokimov, “ Femeia și mântuirea lumii“, p. 254.

⁶¹ Idem, “ Taina iubirii“, p. 160.

Este foarte semnificativ faptul că la primul Sinod ecumenic, când curentul ascetic extremist a vrut să preconizeze celibatul preoților sub pretextul că sfințenia Liturghiei și oficierea Euharistiei sunt incompatibile cu viața conjugală, cel care a influențat hotărârea Sinodului, făcând să se prescrie starea conjugală a preoților a fost Episcopul Pafnutie, călugăr și unul dintre asceții cei mai aspri. Sinodul de la Gangra (sec. IV) condamnă energic (canonul IV) orice disprețuirea a raporturilor conjugale, căci “ căsătoria în sine este demnă și nepătată “; sfințită, ea este fără de prihană.⁶²

Acum, la Cana Galileii se reîntemeiază o comunitate conjugală, o Biserică domestică „ecclesia domestica“, imagine a Bisericii de mai târziu. Cununia din Cana sfințită de Mântuitorul Hristos, forma o Biserică mică, familială, după imaginea Bisericii de mai târziu.

Prin însăși, folosirea apei și a vinului se descoperă o corespondență foarte intimă între cele două planuri: intim, familial, conjugal și social, comunitar, eclesial.

Prezența Mântuitorului la Nunta din Cana conferă celor doi miri un dar sfințitor, dar haric. Sub acțiunea acestui har sfințitor, apa pasiunilor naturale se transformă în vinul nobil al dragostei ce unește, ce îi duce pe cei doi spre recâștigarea unei stări pierdute, spre Împărăția Cerurilor, spre unirea cu Dumnezeu. Acest vin nobil este de fapt dragostea nouă, dragostea harismatică, ce recrează consubstanțialitatea conjugală, în Hristos. Maica Domnului, adresându-se Fiului ei, îi spune: “ Nu mai au vin “ (Ioan II, 3). Prin aceste cuvinte, Sfânta Născătoare de Dumnezeu se referă de fapt la integritatea cuplului uman care era distrusă de păcat. Între bărbat și femeie nu mai există decât disonanță, lipsă de armonie. Chiar vasele de purificare ale poporului ales nu mai sunt suficiente, folosite pentru curățarea spirituală a oamenilor. Ele vor fi umplute cu vin nou, căci lucrurile vechi au trecut. Purificarea naturii umane prin legea veche nu mai are suficientă. Este necesar ca oamenii să asculte îndemnul Fecioarei: “ Faceți orice vă va spune “ (Ioan II, 5). Adică să ascultați toți de legea Lui cea nouă, ce recrează unitatea ființei umane. Vinul bun (adică dragostea) unei nunți sociale, lipsite de har, se epuizează repede, iar la sfârșit mirii beau un vin slab. Dragostea între miri slăbește, se subțiază, asemenea unui vin lipsit de calitate. Aceasta este ordinea naturală a unei vieți lipsite de har, de unitate și de armonie. La Nunta din Cana Galileii această ordine este răsturnată: “ Tu ai păstrat vinul cel bun până acum “ (Ioan II, 10 =. Aceste cuvinte vor să arate că o Cununie în Hristos păstrează până la sfârșit un vin bun, adică o dragostea plină de har, ce nu se subțiază, nu se pierde. Cu cât cupa vieții lor comune, măsură a vieții lor, se umple de vin din Cana, devine o minune dumnezeiască. La Nunta din Cana este prezent atât Cuvântul Întrupat cât și Duhul Sfânt. Nunta din

⁶² Idem, “ Femeia și mântuirea lumii “, p. 254-255.

Cana este nunta celor doi miri în Hristos. El prezidează la această Nuntă și după cum spun Sfinții Părinți, El prezidează la toate Nunțile creștine. ⁶³

În această participare, Sfinții Părinți au văzut intenția Mântuitorului de a arăta nu numai soților acelei nunți, ci soților din toate veacurile, de câtă cinste se bucură căsătoria în fața Sa și cu câtă înălțare sufletească se cuvine ca ei s-o încheie. De aceea – cu toate că Mântuitorul a vorbit de mai multe ori cu iudeii despre căsătorie, despre însemnătatea și indisolubilitatea acesteia (Lc. XVI, 18; Mc, X, 2-12; Mt. V, 31-32; XIX, 3-10), arătându-le că decăderea în care ajunsese această instituție nu mai corespunde formei superioare în care a fost instituită de Dumnezeu – prezența Sa la nunta din Cana Galileii este socotită ca moment în care Mântuitorul a acordat căsătoriei caracterul de Taină. ⁶⁴

Originea dumnezeiască a nunții nu arată că Mântuitorul a întemeiat nu arată că Mântuitorul a întemeiat nunta pentru prima dată, ci a înălțat-o la gradul de Taină în Noul Testament, lucru care era necesar pentru a o reșeza în starea ei primară și pentru a-i ridica prestigiul în fața oamenilor. ⁶⁵ Restabilind firea, Mântuitorul reșează întreaga creație, familiei acordându-i harul unității ei dintru început.

IV. ÎNSUȘIRILE CĂSĂTORIEI: UNITATE ȘI INDISOLUBILITATE

Stând la baza familiei și la perpetuarea neamului omenesc, căsătoria, ca unitate dintre bărbat și femeie, este lăsată de Domnul în mod natural, ca o realitate înscrisă în firea omului. Ea este de origine divină, pentru că pornește și împlinește voința lui Dumnezeu. ⁶⁶

Pornind de la originea și semnificația căsătoriei, putem afirma că două sunt caracteristicile căsătoriei: *unitatea și indisolubilitatea*.

Unitatea sau monogamia a fost considerată totdeauna drept proprietatea fundamentală a căsătoriei (Gen. III, 34). Mântuitorul Hristos întărește această calitate a căsătoriei atunci când spune.

⁶³ Drd. Rene Broscăreanu, art. cit., p. 108-109.

⁶⁴ “ Îndrumări misionare “, p. 589.

⁶⁵ Sabin Verzan, “ Familia în lumina învățaturii Noului Testament “, în revista “ Mitropolia Olteniei “, anul VI, nr. 9-10, septembrie – octombrie, Craiova, 1954, p. 515.

⁶⁶ Pr. Prof. Sorin Cosma, art. cit., p. 171.

„Oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter “ (Mt. XIX, 9). ⁶⁷

Mântuitorul accentuează unitatea căsătoriei pe toată viața, spunând: “ Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup... Deci ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă. “ (Mt. XIX, 3-10). Această unitate pe toată viața dintre soți se numește „indisolubilitatea căsătoriei. “ ⁶⁸

Chiar și în legea veche, căsătoria este indisolubilă de nedelegat, adică nu era îngăduită despărțirea. Știind aceasta, fariseii s-au apropiat de Iisus, ispitindu-l: “ Se cuvine oare ca bărbatul să-și lase femeia ? “ Iisus îi provoacă la lege. Ei îi răspund în sensul îngăduinței pe care a dat-o Moise cu “ cartea de despărțire. “ Dar Iisus, Care era la zidirea omului, le-a spus rostul de la începutul zidirii în care nu merge despărțirea, fiindcă amândoi alcătuiesc o singură făptură. Iisus întărește căsătoria la rostul ei de la începutul zidirii.

Iisus nu putea coborî rațiunile creației din motivele lui Moise, de aceea a ridicat căsătoria la rangul de *taină*. Deci, dacă ar fi trăită de cei căsătoriți la valoarea ei adevărată, de taină, căsătoria ar da roade vrednice de tainele lui Dumnezeu. ⁶⁹

Dacă am încerca să fundamentăm instituția căsătoriei doar pe natura omului, înțeles ca ființă socială (nu și ca chip al lui Dumnezeu, chemat la asemănarea cu El), vom ajunge să dăm dreptate moralei “ naturale “ după care poligamia nu poate fi contrară poruncilor legii naturale, deoarece ea nu pune nicio opreliște naturii (reproducerii și creșterii progeniturii). În fapt, poligamia afectează în mod negativ comportamentul zis “ natural “ (scopul legii naturale), deoarece ea nu asigură binele soției în interiorul familiei. În poligamie, femeia fiind redusă la nivelul de mijloc în vederea realizării unui anumit plan al bărbaților sau al clanului este, în fapt, disprețuită. Același lucru se întâmplă și în cadrul poliandriei. Și într-un caz și într-altul bărbatul și femeia sunt substituiți ca ființe umane, în avantajul cultural. Dacă în Vechiul Testament s-a permis poligamia, aceasta a fost datorită slăbiciunii omului aflat sub păcat (Mt. XIX, 7-8) și nu neapărat contextului socio-cultural în care trăiau evreii.

⁶⁷ Pr. Asist. Dr. Vasile Răducă, “ Căsătoria – Taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 3-4, mai-august, 1992, p. 132-133.

⁶⁸ Pr. Prof. Sorin Cosma, art. cit., p. 171.

⁶⁹ Pr. Arsenie Boca, “ Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină “ – îndrumător duhovnicesc – Editura Agaton, Colecția “ Ortopraxia “, Făgăraș, 2002, p. 7.

Unitatea căsătoriei creștine se fundamentează pe de o parte pe unitatea și singularitatea legăturii de iubire statornică între cei doi soți, iar pe de altă parte, pe fidelitatea care garantează această iubire în ambianța creată de credința în Dumnezeu, mai precis, pe conștiința că prototipul legăturii dintre soț și soție îl constituie unirea de nemodificat stabilită între Hristos și Biserică (Efes. V, 22-32). Dacă revelația Vechiului Testament semnala că prin căsătorie, cei doi devin una, afirmație reluată și de Noul Testament, tot aici aflăm că unirea bărbatului și a femeii în taina nunții constituie simbolul unității dintre Hristos și Biserică. După cum sensul simbolismului se găsește în cel simbolizat, sensul unirii bărbatului și femeii prin căsătorie în taina nunții bărbatului și femeii prin căsătorie în taina nunții se găsește în unirea dintre Hristos și Biserică, situație în care infidelitatea, poligamia și poliandria sunt excluse, pentru că Biserica nu are mai multe capete, după cum nici Hristos nu are mai multe Biserici pentru care să fi murit și înviat. O adevărată căsătorie creștină nu poate fi decât unică și aceasta nu în virtutea unei legi abstracte sau vreunui principiu moral, ci pentru că ea este taina a Împărăției lui Dumnezeu, care introduce omul în bucurie și în iubirea cea veșnică.

70

Pentru a fi o unire desăvârșită, căsătoria comportă o iubire desăvârșită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă. Astfel, căsătoria avea de la început atributele unității și indisolubilității. Bărbatul avea în mod deplin, în unirea desăvârșită cu o femeie, tot ce-l completa esențial, și femeia la fel. Trecerea de la legătura cu o femeie la legătura cu alta sau de la un bărbat la altul, nu provoacă nici unuia completarea deplină printr-o unire desăvârșită. Femeiescul e mereu căutat fără să fie găsit deplin, în cea dăruire a lui deplină și pentru toată viața; și bărbătescul la fel. Fiecare jumătate rămâne mai mult sau mai puțin un individ necomplet ca om, mai mult sau mai puțin într-o singurătate.⁷¹ Semn al fidelității și alianței cu Hristos, căsătoria este unică. Este o legătură conjugală indisolubilă (Mt. XIX, 9), o monogamie perpetuă.⁷²

Potrivit învățaturii Sfintei Scripturi, căsătoria se încheie pe toată viața și nu poate fi în orice condiție desfăcută: “ Ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă “ (Mt. XIX, 6). La fel, Sfântul Pavel poruncește zicând: “ Iar celor ce sunt căsătoriți le poruncesc nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat “ (I Cor. VII, 10), sau “ Te-au legat cu femeie ? Nu căuta dezlegare “ (I Cor. XII, 27)

⁷⁰ Pr. Asist. Dr. Vasile Răducă, art. cit., p. 133.

⁷¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, vol. III, p. 121.

⁷² Pr. Prof. Ion Bria, art. cit., p. 28.

Raporturile sociale dintre soți pot fi tulburate mai ales de mânie și de desfrânare. Sfânta Scriptură condamnă aceste păcate zicând: “ Să nu greșiți mâniindu-vă. Cugetați în inimile voastre, în așternuturile voastre și vă potoliți. “ (Ps. IV, 4), iar într-alt loc: “ Mâniați-vă și nu greșiți, soarele să nu apună peste mânia voastră “. (Efes. IV, 26).

Iar despre desfrânare zice: “ Fugiți de desfrânare ! Orice păcat pe care-l va săvârși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuiește în însuși trupul său. Sau nu știți să trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-l aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri ? “ (I Cor. VI, 18-19). ⁷³

Două situații dau totuși, posibilitatea repetării căsătoriei: moartea unuia dintre soți (Rom. VII, 2-3) și infidelitatea unuia dintre soți (Mt. V, 32 și XIX, 9). Întărind însă indisolubilitatea căsătoriei, Sfântul Apostol Pavel accentuează porunca Domnului: “ Femeia să nu se despartă de bărbat. Iar de se va despărți, să nu se mărite, sau să se împace cu bărbatul său; și bărbatul să nu lase femeia (I Cor. VII, 10-11). Atât de trainică devenise în viața Bisericii creștine primare indisolubilitatea căsătoriei, încât chiar după moartea unuia dintre soți, celălalt prefera și Biserica recomanda – după cuvintele Apostolului – “ să rămână văduv “ (I Cor. VII, 18), în convingerea că nici moartea nu poate desface unitatea căsătoriei și dorința de-a “ viețui pentru Domnul “ (I Cor. VII, 40). Pentru combatere desfrâului, Apostolul recomandă recăsătorirea, “ fiindcă mai bine să te căsătorești, decât să arzi “ (I Cor. VII, 9), adică să nu fi supus osândeii veșnice în urma desfrâului. ⁷⁴

Simbol al unității dintre Hristos și Biserică, căsătoria se fundamentează realmente pe iubirea care angajează în mod absolut și responsabil pe soț față de soție și invers. Atât vreme cât între doi parteneri de aventuri există legături intime, dar nu iubire, aceasta nu-i constituie într-o familie, după cum familia se destramă când între soț și soție nu se mai poate vorbi de existența iubirii reciproce ca dar (cazurile de adulter și de moarte fizică), când nu se mai poate da garanție împlinirii scopului căsătoriei.

Din textele evangheliștilor sinoptici (Mt. XXII, 23-32; Mc. XII, 18-27; Lc. XX, 27-37) vedem că Mântuitorul înțelegea căsătoria drept instituție pământească, obligația unuia dintre soți încetând față de celălalt după moartea acestuia. Indisolubilitatea căsătoriei trebuie respectată atât vreme cât cei doi soți sunt în viață, cu excepția cazului când unul dintre ei a săvârșit adulter. Soțul nevinovat este liber să ceară divorțul; nu este însă obligat s-o facă. Harul căsătoriei este acceptat și trăit de om în

⁷³ Pr. I. Pricop, art. cit., p. 131.

⁷⁴ Pr. Prof. Sorin Cosma, art. cit., p. 171-172.

mod liber, dar poate fi și respins prin păcatul față de instituția sacră a căsătoriei. ⁷⁵ Unirea deplină între un bărbat și o femeie corespunzând unei iubiri desăvârșite, e netrecătoare. Căci fiecare a găsit în celălalt nu un obiect, ale cărui posibilități de satisfacere sunt limitate și care se ascunde ca persoană atunci când e tratat ca obiect, ci o persoană inepuizabilă și veșnic nouă în capacitatea și imaginația ei de autodăruire. ⁷⁶

V. SCOPUL CĂSĂTORIEI

Nunta sau căsătoria este avea sfântă taină prin care bărbatul și femeia – care convin în chip liber să trăiască împreună toată viața, spre a da naștere la copii, a-i crește în spiritul religiei creștine și a se ajuta reciproc în toate împrejurările – dobândesc harul dumnezeiesc pentru atingerea acestui scop.

Privită în sine, căsătoria este ceva natural, pentru că se întemeiază pe diferența firească de sexe, potrivit căreia neamul omenesc nu s-ar putea menține și înmulți, fără traiul laolaltă al bărbatului cu femeia. Cum însă diferențierea sexelor nu este opera omului, ci a lui Dumnezeu, căsătoria, chiar și ca act natural, este rânduită de Dumnezeu. Într-adevăr, în cartea Facerii citim, că a zis Dumnezeu: “ Nu este bine să fie omul (bărbatul) singur: să-i facem ajutor asemenea lui “ (II, 8) și după ce a făcut pe femeie, i-a binecuvântat pe amândoi zicând: “ Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți. “ (I, 28). ⁷⁷

Scopul principal al căsătoriei este împlinirea personală prin iubire, nașterea de prunci decurgând firesc și necesar din aceasta, dar nu ca un scop detașat, în sine. Căsătoria este de fapt o harismă (I Cor. VII, 7), harisma trăirii în comuniune deplină. ⁷⁸

Nașterea și creșterea copiilor și cu aceasta perpetuarea neamului este primul scop al căsătoriei, așa cum a fost ea așezată dintru început de Dumnezeu. ⁷⁹

Clement Alexandrinul susține că “ scopul celor care se căsătoresc este nașterea de copii, iar ținta lor să aibă copii buni. “ El dă exemplul plugarului care aruncă semințele în brazdă cu nădejdea dobândirii

⁷⁵ Pr. Asist. Dr. Vasile Răducă, art. cit., p. 133-134.

⁷⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, vol. III, p. 121.

⁷⁷ Pr. Dr. I. Mihălcescu, art. cit., p. 292.

⁷⁸ Pr. Lector, George Remete, op. cit., p. 326.

⁷⁹ Pr. Dr. I. Mihălcescu, art. cit., p. 292.

unei recolte bune. “ Cu mult mai bun – zice el – este plugarul, care seamănă un ogor însuflețit. “ Acesta însă nu trebuie să risipească sămânța, pentru a nu lucra contra rațiunilor firii. Omul devine chipul lui Dumnezeu atunci când “ conlucrează cu Dumnezeu la nașterea omului. “ ⁸⁰

Unirea trupească și nașterea de prunci le-a lăsat Dumnezeu oamenilor și ca mângâiere pentru pierderea nemuririi. “ Nașterea de moștenitori a fost pentru ei – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – cea mai mare mângâiere pentru pierderea nemuriri. De aceea și iubitorul de oameni Dumnezeu, îndată, chiar de la început, le-a ușurat greutatea pedepsei, a smuls masca înfricoșătoare a morții, dăruindu-le celor dintâi oameni, urmași. S-ar putea spune că prin asta Dumnezeu a schițat oi imagine a învierii, rânduind ca în locul celor morți să se ridice alții. “ ⁸¹

Dar pentru că omul nu este numai materie, nu constă numai din trup, ci și din suflet, care este elementul constitutiv de căpetenie al ființei sale, trebuie ca unirea dintre bărbat și femei să fie însoțită și de o unire sufletească, așa încât căsătoria să fie o legătură liberă, din convingere și întemeiată pe dragoste, iar ajutorul reciproc să decurgă de la sine. Ajutorul reciproc nesilit și necondiționat este al doilea scop al căsătoriei. ⁸²

Necesitatea într-ajutorării reciproce s-a extins asupra întregii societăți, așa încât binele unuia este legat de folosul celuilalt, asigurându-se astfel buna înțelegere și unitatea, nu numai în familie, ci și în afara ei. ⁸³

Păcatul original stricând armonia dintre trupul și sufletul omului și dând frâu liber patimilor, căsătoria nu este deplină, dacă nu urmărește atingerea unui al treilea scop: înfrânarea senzualității, în înțelesul ca soții să-și rămână credincioși unul altuia. Este drept că această condiție o impune soților cu toată tăria numai religia creștină, pentru că numai ea are adevărata învățătură despre păcatul original și toate urmările lui, dar fără această condiție nu există căsătorie adevărată, căsătorie în înțelesul propriu al cuvântului. Ori unde domnește libertinajul, poligamia sau poliandria, nu mai poate fi vorba de căsătorie propriu-zisă, pentru că aceasta a fost instituită de Dumnezeu sub forma monogamică și numai așa își poate atinge ea întreitu-i scop. ⁸⁴

⁸⁰ Pr. Dr. Constantin Mihoc, op. cit., p. 96.

⁸¹ Ibidem, p. 100.

⁸² Pr. Dr. I. Mihălcescu, art. cit., p. 292.

⁸³ Pr. Dr. Consantin Mihoc, op. cit., p. 102.

⁸⁴ Pr. Dr. I. Mihălcescu, art. cit., p. 292-293.

Pentru ca Adam să n-o urască pe Eva care-l ispitise, Dumnezeu l-a legat de ea cu lanțul dorinței reciproce, dorință pe care soții o pot stinge, de acum înainte, prin viața conjugală. Spune Sfântul Părinte Ioan Gură de Aur: “ Stăpânul nostru obștesc, văzând slăbiciunea firii omenești, a legiuit căsătoria, ca să ne îndepărteze de desfrânare. “ De aceea tinerii sunt sfătuiți ca să-și păstreze castitatea: “ căsătoria să le dea îndestulător ajutor, ca să-și poată potoli și săltările trupului și să scape și de osândă. “ ⁸⁵

Numai două drumuri există, spune Domnul: căsătoria, care, în ciuda faptului că este indisolubilă și a încătușărilor ei din toate părțile, este pentru cei mai mulți și necăsătoria care, ca ceea ce pretinde “ trăirea ca famen “, adică fecioria pe viață, nevoița aspră, continuă și pe viață pentru subjugarea instinctului sexual firesc și foarte puternic, dar și ca “ singurătate “ dusă pe viață, este pentru cei puțini. Un al treilea drum nu există. ⁸⁶

Domnul a binecuvântat căsătoria atunci când a trăit printre oameni și știm și pe cel care a spus: “ cinstită este căsătoria și patul neîntinat. “ (Sf. Ap. Pavel, Evrei XIII, 4). ⁸⁷

Bună este nașterea de copii, pe care o aduce căsătoria! Bună este căsătoria, din pricina destrăbălărilor ! Căsătoria le curmă pe acestea și nu îngăduie furiei poftei să fie mânată spre fapte nelegiuite, din pricina împreunării legale din căsătorie. ⁸⁸

Prin conviețuirea lor iubitoare, fiecare soț influențează pe celălalt, dăruindu-i din sine, formându-l după sine și formându-se și el după celălalt. Fiecare devine pentru celălalt tot mai cunoscut ca persoană valoroasă și totodată tot mai misterios ca persoană cu posibilități de formare și înnoire. Acest mod de împreună – creștere, configurare și formare spirituală este posibil numai în conviețuirea prin căsătorie. ⁸⁹

⁸⁵ Pr. Dr. Constantin Mihoc, op. cit., p. 100

⁸⁶ Arhim Epifanie Teodoropulos, “ Familiei ortodoxe cu smerită dragoste “, Editura Evanghelistos, București, 2003, p. 41.

⁸⁷ Sfântul Ioan Damaschin, “ Dogmatica “, (traducere din limba greacă de pr. Prof. Dumitru Fecioru), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 241.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Pr. Lector George Remete, op. cit., p. 326-327.

VI. FAMILIA CREȘTINĂ – “ BISERICA DE ACASĂ “

Serghei Bulgakov, în “ Ortodoxie “ definea căsătoria “ o sfințire a uniunii naturale a bărbatului și a femeii în vederea unei vieți creștine comune și a preocupării. “ Căsătoria, care se împlinește “ în Hristos și în Biserică “, pune baza unei mici biserici domestice, care este familia. ⁹⁰

Familia reprezintă cu adevărat, leagănul civilizației, locul, mediul și atmosfera dezvoltării fizice și sufletești a personalității umane. Ea reprezintă locul în care petrecem cea mai însemnată parte a vieții noastre, mai întâi ca și copii, iar apoi ca părinți și din acest motiv trebuie să fim preocupați de a transforma familia și căminul nostru într-un loc al confortului fizic și spiritual, al păcii și înțelegerii, al liniștii și mângâierii, al bucuriei și al dăruirii, al credinței și rugăciunii, al jertfei și al respectului.

Din acest motiv, spiritualitatea ortodoxă, pornind de la cuvintele Sfântului Ioan Hrisostomul, numește familia “ Biserica de acasă “, “ Biserica în miniatură “, loc al împlinirii și realizării mutuale, trupești și sufletești, neuitând însă să-i sfătuiască pe bunii ei membri să caute o școală a viețuirii creștine și a virtuților, într-un laborator al mântuirii și desăvârșirii, dar în același timp, arătând și caracterul ei de altar de jertfă.

Familia este, cu adevărat, un altar pe care ne jertfim poftele, gândurile noastre egoiste, tendințele noastre egocentrice, pentru a clădi și cultiva iubirea reciprocă, spiritul de jertfă, altruismul, înțelegerea, pacea și respectul. Mântuitorul Iisus Hristos ne învață că nu există dragoste mai mare decât a-și pune cineva viața pentru aproapele său, ori, cu atât mai mult cu cât este vorba despre cei mai apropiați ai noștri – familia: soț, soție, copii. ⁹¹

Iubirea între soț și soție, împlinirea multelor îndatoriri ce le revin în cadrul familiei, în opera de crește a copiilor întru frica de Dumnezeu, presupune o împărtășire din puterea lui Hristos cel jertfit și înviat. Viața soților în familie e o continuă jertfă și înviere o continuă depășire a egoismului pentru o viață plină, în comuniune. ⁹²

⁹⁰ Serghei Bulgakov, “ Ortodoxia “, p. 129.

⁹¹ Pr. Ioan C. Teșu, op. cit., p. 129-130.

⁹² Pr. Prof. D. Stăniloae, “ Numărul Tainelor, raporturile dintre ele și problema Tainelor din afara Bisericii în revista “ Ortodoxia “, anul VIII, nr. 2, aprilie – iunie, 1956, București, p. 204.

A. Bărbatul și femeia – tipuri complementare de existență, dăruire și comuniune prin iubire

Iubirea umanizează. Omul devine om iubind și este om atât timp cât iubește. Caracterul său de a fi “ după chipul și asemănarea lui Dumnezeu “ (Fac. I, 26) se vedește, al modul propriu, prin calitatea și puterea sa de a iubi și de a fi iubit. Rațiunea omului de a fi, de a exista, este de a fi sau de a exista iubind. Disparația iubirii echivalează, de fapt, cu negarea sa ca ființă iubitoare, dornică de comuniune. Stingerea iubirii este moartea sa sufletească. Nemaiiubind el încetează să mai existe cu adevărat, este un infirm sau un mutilat sufletește, o simplă existență biologică.⁹³

Legea iubirii face din sufletul celuilalt o oglindă în care se văd, de fapt, amândoi. Se văd frumos și se descoperă a fi amândoi frumoși, atât trupește, cât și după suflet. Se văd unul pe celălalt, își citesc din adâncul sufletului lor și al celuilalt și se recunosc în dublă ipoteză: iubiți, iubind.⁹⁴

Cel ce iubește nu uită niciodată pe cel iubit, chiar dacă lipsa, absența sau moartea îi desparte, încât Gabriel Marcel surprinde un mare adevăr în cuvintele sale: “ A spune cuiva te iubesc înseamnă a-i spune: Tu nu vei muri niciodată ! “⁹⁵

Din iubire a radiat generozitatea, elanul, optimismul sănătos și credința în Mântuitorul Hristos. Persoanele unite în iubire se afirmă una pe alta ca atare și se desăvârșesc reciproc. Iubirea are ca urmare o lărgire a eului propriu, o descătușare a tuturor forțelor bune din el și o îmbogățire de sine prin celălalt. Cu cât eul se dăruiește mai mult, cu atât se îmbogățește mai mult. Astfel, iubirea izvorând din eul ființei umane face să se producă unirea dintre acest eu și Dumnezeu, să se îndumnezeiască, dând rațiunii, voinței, sentimentului și trupului o strălucire divină. Întreg eul este transfigurat de iubirea divină. Fără această iubire nu este posibilă desăvârșirea proprie, dezvoltarea personalității. Ea este absolut indispensabilă umanității. Năzuința spre Dumnezeu este inerentă firii, deci trebuie împlinită. Numai iubirea poate realiza acest fapt. Cel ce iubește în Dumnezeu și Dumnezeu viază în el. De aceea, aceasta are viața veșnică, pe când “ cel ce nu iubește petrece în moarte “ (I Ioan III, 14). Iubirea este centrul vieții creștine. Din iubire izvorăsc toate, spre iubire se îndreaptă toate, prin iubire primesc valoarea toate. Iubirea se revarsă din ființa divină și din ființa omului. Ea există din veșnicie în Dumnezeu și va exista veșnic, fiind tendința originară și esențială

⁹³ Pr. Ioan C. Teșu, op. cit., p. 120.

⁹⁴ Ibidem, p. 119.

⁹⁵ Ibidem, p. 121.

a spiritului omenesc. Ea este “ centrul “ sau “ inima “ omului și vieții omenești. Numai prin iubire se realizează cea mai deplină unire cu Dumnezeu și prin Dumnezeu cu întreaga creatură. ⁹⁶

Iubirea n-are limite, atât din pricina esenței ei dumnezeiești, cât și din pricina misiunii sale veșnice. Timpul și spațiul n-o pot îngrădi. Toate celelalte lucruri sunt supuse legilor timpului, frumusețea trupului, marile zidiri, livezile, grădinile, tot ceea ce iese din pământ, toate îmbătrânesc, sunt trecătoare. Numai iubirea singură este la adăpost de acest neajuns și departe de a fi veștejită prin numărul anilor, ea nu e întreruptă nici prin moarte, ci merge crescând până la sfârșitul veacului. E un izvor și destinul izvorului e acela de a curge neîntrerupt. Izvorul dragostei e superior răului din rai. Acela se desfăcea în patru brațe; acesta se înalță până la cer, naște fluviul care-și mână apele până-n veșnicie. ⁹⁷

Dragostea este calea prin care omul se îmbogățește interior. Dragostea nu are odihnă, fiind mereu trează, mereu preocupată, mereu actuală, căutând noi și noi căi de realizare a binelui, fapt care angajează întreaga noastră ființă, scoțând la iveală posibilități nebănuite ale omului. Dragostea, ca o convertire, trezește pe om din lăncezeală, descoperindu-i și punându-i în mișcare cele mai curate, mai adânci și mai tainice însușiri ale sale. Cel ce iubește își dă seama că fără dragoste n-ar fi ajuns la aceste adâncimi proprii. ⁹⁸

Omul nu află mulțumire decât completându-se cu altul, iubindu-l pe acela și fiind iubit de el. Părintele Stăniloae afirma, referindu-se la acest lucru: “ Fără altul sunt mort spiritual. De comunicarea cu altul depinde viața mea spirituală. Dacă nu comunic gândurile mele altuia, nu sunt viu prin ele. La fel, dacă nu mi se comunică de altul. Viața mea nu constă în idei, ci în faptul că în comunicarea lor arăt iubirea mea față de el, iar în comunicarea lor de către altul mie, trăiesc iubirea lui față de mine. Dar nu pot iubi pe altul la infinit și nici altul pe mine, decât dacă suntem uniți cu Fiul lui Dumnezeu făcut și om. Din aceasta primesc puterea și cunosc valoarea omului. Dar ca să ne iubim unul pe altul, trebuie să ne comunicăm gândurile despre o lume care ni le inspiră. Fără altul și

⁹⁶ Protos Lect. Justinian Cîrstoiu, “ Iubirea lui Dumnezeu față de oameni în scrierile Sfântului Ioan Evanghelistul “, în revista “ Studii Teologice “, seria II, anul L, nr. 1-2, ianuarie – iunie, 1998, p. 288.

⁹⁷ Pr. Mag. Marin M. Braniște, “ Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste “, în revista “ Studii Teologice, seria II, nr. 9-10, noiembrie – decembrie, anul X, 1957, p. 665.

⁹⁸ Mag. Gh. Papuc, “ Virtutea dragostei în scrierile Sfântului Apostol Ioan “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 5-6, seria II, mai-iunie, anul VIII, 1956, p. 314-315.

fără lumea care inspiră gânduri persoanei mele și alteia, gândurile ce ni le comunicăm, persoana mea și a altuia ar fi moartă spiritual. Căci în gândurile comunicate, mă comunic eu însuși altuia și altul mie. Dar fără Hristos, eu, ca om mărginit, și altul, ca om mărginit, nu ne putem comunica decât aceleași conținuturi definite, deci monotone, și o viață care sfârșește în moarte. “⁹⁹

Omul este o unitate completă, deci chip al lui Dumnezeu, pentru că unitatea sa de om se realizează în dualitatea personală neuniformă, ci complementară de bărbat și femeie: “Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie i-a făcut pe ei. “ (Gen. I, 27).

“Vorbind de doi, Dumnezeu vorbește de unul singur“, notează Sfântul Ioan Gură de Aur. Iar Sfântul Chiril din Alexandria spune: “Dumnezeu a creat coexistența. “¹⁰⁰

Cei doi se iubesc pentru că se completează pentru că nu-și sunt uniforme. Iubirea nu se naște între două suflete care sună la fel, ci care sună “armonic“, spune Schiller. Iubirea este un schimb de ființă, o întregire reciprocă. Iubirea îmbogățește pe fiecare, pentru că primește și dăruiește la nesfârșit.

Bărbatul găsește în femeie o taină indefinită. Ea își cunoaște niște insuficiențe care se cer după o întregire prin bărbat, de aceea îl iubește pe bărbat; și bărbatul, la fel. Căsătoria e în același timp dragoste și ajutor, bucurie de celălalt și răbdare a lui. Pentru toate acestea se dă celor doi ce se căsătoresc harul dumnezeiesc. Iubirea unește uimirea în fața tainei celuilalt și răbdarea neputințelor lui și ajutorarea lui în ele. În iubire, amândoi devin tari.

Căsătoria ca legătură naturală a fost slăbită și desfigurată în multe forme după cădere, prin egoismul descătușat și dezvoltat de cădere. Ea a pierdut prin aceasta harul legat de starea primordială. Totuși ea n-a fost desființată în esență. Căci nici natura umană n-a fost distrusă.

Bărbatul se întregește așa de mult prin femeie, deoarece ea este celălalt jumătate a speciei și numai împreună cu ea bărbatul formează omul întreg și numai în unire cu ea se realizează ca bărbat. Și femeia la fel. Căci bărbatul e cel ce completează femeia, și viceversa. Și dacă bărbatul nu completează de fapt femeia și nu e completat de ea, nu se realizează ca bărbat, precum nici femeia, ca femeie. În felul acesta, în femeia lui, bărbatul are toată cealaltă jumătate a speciei și viceversa, încât nici unul nu are nevoie de alt bărbat sau de altă femeie.¹⁰¹

⁹⁹ Dumitru Stăniloae, “Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului“, Editura Anastasia, 1993, p. 151-152.

¹⁰⁰ Idem, “Teologia Dogmatică Ortodoxă“, vol. III, p. 120-121.

¹⁰¹ Ibidem, p. 122.

Cine iubește cu adevărat o ființă apropiată ajunge la iubirea lumii întregi. Căci iubirea unei singure persoane își cere s-o înțelegi, să suferi pentru ea, să-i dăruiești totul și s-o vezi fericită, ca să poți fi și tu fericit. ¹⁰²

În iubirea dintre cei doi soți ce cuprind toate datoriile și obligațiile care decurg din actul unirii lor prin Taina Cununiei. Pe iubire se sprijină toate virtuțile familiei creștine: prietenia, devotamentul și ajutorarea morală și materială. ¹⁰³

Dintre toate locurile în care se vorbește despre îndatoririle reciproce ale soților, părinților și copiilor, cel mai însemnat este cel din Epistola către Efeseni, V, 22; VI, 9. Acest pasaj cuprinde ceea ce s-a scris mai profund și mai frumos asupra căsătoriei și familiei creștine din punct de vedere dogmatic și practic. Punând familia în paralelă cu unirea dintre Hristos și Biserică, Sfântul Apostol Pavel conchide că în raporturile lor, bărbatul și femeia *trebuie să imite pe Hristos și mireasa Sa tainică, Biserica*. ¹⁰⁴

Dragostea și înțelegerea stau la temelia marelui turn al fericirii omenești. Pe dragoste și înțelegere se înalță toate avantajele, întocmai ca o clădire cu multe etaje, fiecare având legătura cu celelalte toate. Fără ele nu poate exista nici unul din avantajele, după cum nu pot exista părțile superioare ale unei clădiri fără temelie. ¹⁰⁵

Raportul dintre soți nu înseamnă nici despotism, din partea soțului, nici supunere necondiționată, din partea soției, ci dragoste, înțelegere și ajutor. Ceea care aruncă punți de legătură între autoritate, libertate și ascultare este iubirea creștină, care face conducerea netiranică și ascultarea plăcută. Familia este, mai presus de toate, o școală a dragostei și dăruirii de sine, spre binele celorlalți membri ai ei. ¹⁰⁶

Căsătoria înseamnă însoțire la bine, dar și la greu. Credința și rugăciunea, spovedania și nădejdea îi întăresc și îi călesc, dându-le tărie și statornicie sufletească și comori spirituale. ¹⁰⁷

¹⁰² Pr. Victor Popescu, “ Despre iubirea creștină “, în revista “ Mitropolia Olteniei “, anul XXI, nr. 7-8, iulie-august, Craiova, 1969, p. 615.

¹⁰³ Sabin Verzan, art. cit., p. 519

¹⁰⁴ Ibidem, p. 518.

¹⁰⁵ Doct. Constantin M. Iana, “ Foloasele înțelegerii între oameni după Sfântul Ioan Gură de Aur “, în revista “ Studii Teologice “, nr- 9-10, seria II, anul XX, noiembrie – decembrie, 1968, p. 731.

¹⁰⁶ Pr. Ioan C Teșu, op. cit., p. 124.

¹⁰⁷ Ibidem, p. 127.

În căsătorie, deosebit de importantă este înțelegerea reciprocă deplină, comuniunea de vederi, deprinderi, simpatii.¹⁰⁸

Spiritualitatea Ortodoxă dezvoltă cea mai înaltă și frumoasă învățătură referitoare la vocația comunitară a familiei. Familia are instituție divină și este bazează pe alteritatea ființei umane, ceată în cele două genuri: bărbat și femeie.

Dumnezeu, Creatorul, cunoaște, în baza atotînțelepciunii Sale, că viața aceasta este anevoioasă. Dacă viața firească este dificilă, cu atât mai grea este înaintarea pe calea îngustă, aspră și cu lacrimi a mântuirii. Și din acest motiv îi dă omului ajutor potrivit pentru el, în persoana celuilalt

Spiritualitatea Ortodoxă consideră că femeia reprezintă pentru soțul creștin cea mai mare binecuvântare care i-a fost dăruită de Dumnezeu, pentru a se împărtăși, spre folos comun, de calitățile ei trupești și sufletești. Soția creștină împodobește viața soțului cu însușirile ei specifice, legate mai ales de constituția ei fizică și afectivă, cu delicatețea ei, cu suavitatea, gingășia, bunătatea și iubirea ei.

La fel, pentru o soție și o mamă creștină, soțul ei reprezintă darul cel mai înalt, oferit de către Creator, pentru a o susține și întări în opera ei mântuitoare, îmbogățindu-i viața cu trăsăturile lui: putere, hotărâre, entuziasm, energie.

În această relație de iubire și în acest dialog al darurilor, fiecare dintre ei oferă celuilalt ceea ce are specific, mai frumos și mai înalt, bucurându-se, în același timp, de darul vieții celuilalt. Dăruiește fără a sărăci, ci îmbogățindu-și infinit viața și îmbogățindu-l sufletește și pe celălalt.¹⁰⁹

Cea mai mare fericire a omului pe pământ este căsătoria din iubire sau iubirea în căsătorie.¹¹⁰

Spiritul de jertfă, dorința de înțelegere reciprocă trebuie să fie o constantă și o dominantă a familiei creștine. Când iubim cu adevărat susțin că preocupările noastre, bucuriile sau necazurile noastre, indiferent de intensitatea și amploarea lor, devin mici și neînsemnate, în comparație cu darurile sau deziluziile persoanei iubite. Trăim viața noastră din perspectiva vieții sale. Ne uităm pe noi, ne trecem pe noi în plan secundar, gândind și trăind din perspectiva sufletească a celuilalt. Suntem în stare să ne sacrificăm fericirea noastră, să facem totul pentru binele și fericirea celuilalt, lucru care ne aduce și nouă adevărata fericire, chiar dacă aceasta înseamnă să ne dăm propria viață.

¹⁰⁸ N. E. Niewiadomsky, "Castitatea și căsătoria", (trad. D. Balaur), Editura "Lumină din Lumină", București, 1003, p. 175.

¹⁰⁹ Pr. Ioan C. Teșu, op. cit., p. 128-129.

¹¹⁰ N. E. Niewiadomsky, op. cit., p. 12.

De aceea considerăm că familia este o școală a renunțării personale, în folosul binelui familial, un altar de jertfă în slujba celor mai frumoase și înalte idealuri creștine: iubire, înțelegere, credință, mântuire. ¹¹¹

În familie dispare egoismul, sentimentul „eului propriu“, născându-se și întărindu-se conștiința solidarității la bine și la greu, a soților. În familie se unesc două persoane, de pe traiectorii diferite, croind împreună un drum nou, comun, al familiei lor.

Înaintând pe această cale a iubirii și în această lume a dăruirii, soții se apropie, de fapt, de scopul familiei creștine, mântuirea. Căci, din punct de vedere creștin, scopul general al familiei, în afară de iubirea și dăruirea deplină față de soț și copii, îl constituie mântuirea unuia prin celălalt și a tuturor împreună.

Soția reprezintă în viața soțului darul pe care i l-a dat Dumnezeu pentru a-i ușura lucrarea aceasta dificilă a mântuirii. Soțul, la rândul lui, reprezintă pentru soție binecuvântarea pe care Dumnezeu a revărsat-o în viața ei, ființa alături de care ea este chemată să-și afle liniștea, fericirea și mântuirea. Împreună, ei trebuie să se ostenească pentru dobândirea mântuirii “casei” lor și în măsura în care este posibil, să contribuie, prin pilda lor, la întărirea credinței și la dobândirea mântuirii celor apropiați ai lor. ¹¹²

Familia reprezintă, deci, unicul cadru de împlinire a vocației comunitare a omului și a scopului real al relației sale trupești. ¹¹³

Sintetizând toate aceste elemente de spiritualitate a familiei, învățătura de credință ortodoxă subliniază următoarele datorii reciproce, pe care ele au soții unul față de altul:

- Datoria de a se iubi și de a se respecta reciproc;
- Fidelitatea reciprocă sau credincioșia;
- Ajutorul sau sprijinul reciproc;
- Curăția și cumpătarea trupească și sufletească;
- Împreună lucrare și colaborarea în vederea dobândirii desăvârșirii morale;

Prin urmare, trebuie să pornim la întemeierea unei familii fericite cu această înțelegere a ei și cu ferma dorință de a descoperi în persoana celuilalt, darul pe care Bunul Dumnezeu ni-l face, spre a ne înfrumuseța și îmbogăți viața noastră, spre a ne ajuta să călători mai bine pe mare aceasta agitată

¹¹¹ Pr. Ioan C. Teșu, op. cit., p. 130.

¹¹² Ibidem, p. 109.

¹¹³ Ibidem, p. 110.

a vieții și să parcurgem mai ușor calea mântuirii și în același timp de a o ajuta și pe aceasta să-și dobândească alături de noi, prin credință și iubire, mântuirea. Să ne fim unul altuia sprijin de nădejde în viața aceasta spre viața viitoare, și nicidecum piedicii în calea desăvârșirii sau a mântuirii. Să căutăm să descoperim în viața acesteia nelipsită de iubire, reflecția de lumină dumnezeiască și să le cultivăm, cu ferma nădejde că o facem, în același timp, spre folosul și fericirea noastră. ¹¹⁴

B. Taina iubirii divin – umane creatoare: nașterea de prunci și rolul esențial al familiei în educația copilului

În actul iubirii se întâlnește taina căsătoriei cu taina nașterii de prunci. Iubirea e energie creatoare, ea cheamă la viață și îmbogățește viața. Comuniunea dintre soț și soție nu impune numai veșnicia sau nedesfacerea acestei legături, ci aduce cu sine puterea ziditoare dintru început. Consfințită în Taina Căsătoriei, iubirea care își găsește expresia în reciproca dăruire a celor două ființe chemate la desăvârșire spirituală, urmează o lege universală ieșită din plinătatea divină: procrearea. Iubirea pătrunde până la rădăcinile făpturii umane, prin care aceasta își trage seva din existența lui Dumnezeu. De aceea ea este învăluită în taină. Aceași iubire, însă, ieșind de la Dumnezeu, se întoarce tot la El, nu singură, ci cu spor de viață nouă și sfințită de o altă taină: copilul. “ A ne iubi nu înseamnă a ne avea drag unul pe altul, a spus Antonie de Saint Exupery, ci a privi împreună în aceeași direcție. “ ¹¹⁵

În viața fiecăruia dintre noi intervine un moment și acela nu este târziu, ci din chiar momentul nașterii copilului, când nu mai trăim prin noi și doar pentru noi, ci trăim și pentru copiii noștri. Răbdăm lipsuri și necazuri personale, privațiuni de tot felul, de dragul și spre binele lor. În aceasta constă, de fapt, dificultatea, dar și frumusețea, tăria și mântuirea părinților, pentru că pe toate acestea le facem pentru ființele cele mai dragi și spre folosul cel mai înalt. Ori, pentru toate aceste îndelungate, multe și grele osteneți, așteptăm și noi plata noastră, atât de la ei, în lumea aceasta, cât și de la Dumnezeu, Părintele tuturor. ¹¹⁶

¹¹⁴ Ibidem, p. 131-132.

¹¹⁵ Pr. Prof. Ilie Moldovan, “ În Hristos și în Biserică “, Adevărul și frumusețea căsătoriei (Teologia iubirii II), p. 211.

¹¹⁶ Pr. Ioan C. Teșu, op. cit., p. 142.

Sfântul Ioan Gură de Aur consideră copiii a fi cea mai mare mângâiere pe care Dumnezeu a dat-o neamului omenesc, după ce aceasta a pierdut nemurirea, prin căderea în păcat. Copiii sunt raza de lumină și izvorul de bucurie din sufletul părinților, toaig bătrânilor și neputințelor celor ce i-au născut și i-au crescut. ¹¹⁷

Cresterea și educarea copiilor reprezintă îndatoriri și responsabilități deosebit de importante ale familiei, oricare ar fi dificultățile economice sau de altă natură. Mediul educogen familial are influențe deosebit de puternice asupra formării personalității copilului, a comportamentului lui, care își mențin forța educativă uneori toată viața. De aceea poporul nostru acordă o importanță deosebită educației, „celor șapte ani de acasă.”

După intrarea copiilor la grădiniță sau la școală, funcția educativă a familiei nu încetează, ci ea continuă să aibă aceeași importanță, realizându-se, însă, într-o ipostază nouă, de interacțiune a familiei cu instituțiile de învățământ. De altfel, funcția socio-educativă a familiei nu încetează toată viața, căci și atunci când au ajuns adulți și și-au întemeiat o familie, părinții îi consideră tot copiii lor și pot, oricând, să-i ajute.

Abandonarea sau diminuarea funcției educative constituie cauza primordială a neîmplinirii copiilor și adolescenților, a apariției și amplificării delincvenței juvenile, a tuturor deviațiilor și infrațiunilor săvârșite de copii și tineri.

Pentru ca familia să-și îndeplinească în mod corespunzător funcțiile sale, este necesar ca soțul și soția, ca părinți și manageri ai familiei, să-și conceapă și să realizeze un statut de parteneri egali, manifestându-se ca două alternative în interacțiune, cu drepturi și obligații egale, înlăturând orice fel de discriminări (sex, forță etc). care dăunează vieții de familie, educației și socializării corecte și elevate a copiilor.

Bucuriile adevăraților părinți sunt împlinirile sau realizările, reușitele și succesele copiilor lor, după cum și cele mai grele necazuri nu sunt cele personale, ci înfrângerile, eșecurile, nereușitele și necazurile copiilor. Atât unele, cât și celelalte sunt altfel simțite de către părinți, mult mai adânc și mai intens. Copiii sunt moștenirea pe care o lăsăm, rațiunea și motivația osteneților și a jertfelor noastre de o viață.

¹¹⁷ Ibidem, p. 133.

Pentru ca ei să devină o adevărată mângâiere pentru sufletele noastre obosite și împovărate de ani și de greutate, este necesar să fie crescuți și educați în spiritul creștin, în dragoste față de adevăratele valori morale și religioase. ¹¹⁸

Copilul, arată Sfântul Ioan Gură de Aur, este, la început, asemenea unui bloc de marmură. Precum sculptorul trebuie să dea formă frumoasă acestuia, tot așa și părinții trebuie să înfrumusețeze viața copiilor cu virtuțile cele mai înalte și îndepărtând tot ceea ce este păcat și contrar, să facă din copiii lor adevărate opere de artă însuflețite.

Dacă Sfântul Apostol Pavel spusese că femeia se mântuiește prin naștere și creștere de copii, Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază faptul că educarea copiilor pentru virtute constituie un mijloc esențial de iertare a păcatelor personale. “ Dacă ai nenumărate păcate adunate în conștiința ta, spune Sfântul Părinte, atunci născocoște o iertare a păcatelor tale, și anume: crește un atlet pentru Hristos. Învață-ți copilul din prima vârstă să trăiască cu evlavie în lume. “ ¹¹⁹

Copiii născuți și crescuți nu iau loc în afara legăturii dintre soți, ci ei sporesc în mod esențial comuniunea dintre soți, prin responsabilitatea comună, în care ei se unesc, deci adâncesc esența căsătoriei, care fără copii se sărăcește de substanța spirituală interioară. Soții devin în acest caz de cele mai multe ori o unitate egoistă în doi, poate de un egoism mai accentuat decât cel de unul singur, pentru că un soț are în celălalt aproape tot ce-i trebuie pentru a se satisface în ordinea material – trupească și pentru a nu suferi nici de singurătate atât de mult ca cel închis în egoismul de unul singur. ¹²⁰

Dacă bărbatul și femeia nu sunt uniți cu copiii prin responsabilitatea comună față de ei, iubire între ei slăbește. Dar responsabilitatea de a avea și a crește copii slăbește unde slăbește legătura cu al Treilea suprem și legătura între ei decade într-o simplă plăcere trecătoare și fără sens. ¹²¹

Prin copii, soții depășesc acest egoism, deschizându-se spre alții. Prin copii depășesc mai mult spre societate în general, de care au nevoie pentru creșterea copiilor, pentru încadrarea lor în societate. ¹²²

¹¹⁸ Ibidem, p. 133-134.

¹¹⁹ Ibidem, p. 135-136.

¹²⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, vol. III, p. 129.

¹²¹ Idem, “ Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului “, p. 195.

¹²² Idem, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, vol. III, p. 129.

Părinții împreună cu societatea trebuie să se îngrijească de cultivarea intelectuală a copilului, dându-i posibilitatea să-și însușească cât mai mult și temeinic cunoștințe generale și speciale, privitoare la o anumită profesiune și, totodată, să-i dea o bună educație morală și cetățenească, să-l deprindă la muncă, ascultare, iubire de semenii. Sfânta Scriptură îndeamnă la îndrumarea timpurie și chibzuită a copilului când spune: „Cel ce ceartă pe fiul său, folos va avea de la el (Sirah XXX,1)” Voi, părinților, nu întărâtați la mânie pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățătura și înțelepciunea Domnului. “ (Efes. VI, 4). ¹²³

Creștinismul învață că în fiecare copil trebuie respectată demnitatea de om și că nimeni pe pământ n-are un drept nelimitat asupra existenței sale.

Desigur, viața este un bun de mare preț primit de copii de la părinți, dar bunul acesta ar rămâne fără valoare, dacă n-ar exista datoria de a se îngriji de creșterea copiilor, în timpul când ei încă nu se pot îngriji înșiși. Iar datoria aceasta revine în mod firesc și imperativ părinților trupești și societății, și neîmplinirea ei constituie păcat greu, după învățătura creștină. ¹²⁴

Obiectivul iubirii față de copii este grija de trebuințele lor trupești și sufletești, pentru a-i face, după învățătura creștină, cetățeni conștienți și vrednici ai împărăției cerești și ai celei pământești deopotrivă.

Și copilul are nevoie de îngrijire plină de căldura iubirii. El vine doar în lume complet dezarmat pentru a face față trebuințelor sale de existență. Mult timp numai lacrimile îi sunt singurele mijloace ale conservării de sine. Astfel este firesc ca grija de cele trebuitoare existenței sale să revină altora, în primul rând părinților, trupești și apoi rudelor de sânge și societății în general, căci aceasta are trebuință pentru continuarea sa mereu de noi membri. ¹²⁵

Unirea între bărbat, soție și copii se spiritualizează spre unirea dintre eu, tu și el în general, deși amintirea acestei uniri speciale de pe pământ lasă totuși o pecete vie pe persoanele lor în veșnicie. ¹²⁶

Iubirea nu e doar contemplație statică, ci e mers înainte, e efort spre biruință a vieții, e participare la puterea creatoare a lui Dumnezeu. În iubire răsună glasul Sfântului Duh din ultima zi

¹²³ Diac. Prof. O Bucevschi, “ De ziua copilului “, în revista “ Biserica Ortodoxă Română “, anul LXXV, nr. 6-7, iunie-iulie, 1957, București, p. 541.

¹²⁴ Ibidem, p. 140.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Dumitru Stăniloae, “ Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului “, p. 195.

a creației: „Să fie!“ Dacă în iubirea ce leagă pe soți laolaltă se răsfrânge o rază din lumina paradisului, în rodul acestei iubiri, în ființa copilului, aceeași lumină pregătește cu anticipare venirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. ¹²⁷

VII. FAMILIA CREȘTINĂ ASTĂZI

Pregătirea pentru viața de familie

Pregătirea pentru viața de familie în fața conștiinței.

În sensul celui mai divin și mai concret; reală dintre bărbat și femeie devine, existență harică, unitatea celor doi miri pentru soții, piatra de temelie al vieții lor harului divin care pecetluiește iubirea Pregătirea pentru Taina Cununiei care este unirea cu Hristos, într-o condiție care nu se regăsește în alte Taine. În fața Cununiei, orice tânăr intră în viață. A se pregăti din vreme, a se pregăti, « o alegere cuminte, ci mai ales, comorile de virtuți, pe care le-a adunat într-o viață vine să se pătrundă de taina vieții și să se edifice pe sine. Căsătoria aparține vieții spirituale. În aici pe pământ dacă nu se simte, aflându-se totuși în timp și spațiu. Aceasta constă în formarea unei conștiințe adevărate. Lupta între bine și rău, între doririle spre păcat se dau în conștiință. ¹²⁸

Numai cine cultivă o viață interioară trăiește o tinerețe de entuziasm și înălțare în fața obstacolelor și rezistență înaintea păcatului. Idealul da sentimentelor lui o acțiune de purificare, iar asupra voinței da lucrare. Toată importanța faptelor atârnă de starea lăuntrică "A fi în stare să primești îndemnul lăuntric al lui Dumnezeu și să te ridici peste tine însuși"

Înainte de a pași la înfăptuire, năzuința unui fecior sau a unei fecioare de a se învrednici de acest mare și sfânt lucru, trebuie să constituie idealul suprem. Din sufletul plin cu acest ideal izvorăște o mare și rodnică perspectivă unui viitor fericit, căsătoria apare ca o revelație a lumii ce se cuvine să fie introdusă în viața noastră pământească, este nobilă, prin mijlocirea celei dintâi îndrăgostiri, se trezește. un avânt tainic ce sălășluiește în suflet, care trece apoi iubirii concrete. Frumusețea conduce la

¹²⁷ Pr. Prof. Ilie Moldovan, “ În Iisus Hristos și în Biserică – Adevărul și frumusețea căsătoriei (Teologia iubirii II), p. 211.

¹²⁸ Pr. Prof. Ilie Moldovan,, Iubirea taina căsătoriei” Teologia iubirii II, Alba Iulia 1996, p. 95

frumusețea eternă. Despre acest lucru știa ceva ,iară creștinismul ne învață că frumusețea eternă luminează ea ,strălucire suprapământescă chipul muritor.

Taina și natura castității

Calea spre Taina Căsătoriei e castitatea. Noțiunea de castitate arată înainte de toate o calitate , "înțelepciunea" totală, puterea care susține integritatea ființei, a persoanei ce se bucură de nevinovăție și curăția inimii, Apostolul Pavel vorbește despre mântuire "*prin mijlocirea femeii*" (I Tim. III,5), înțelegând prin acest lucru integrarea tuturor ființei umane într-un întreg feciorelnic, o stare de cuget și este în mod esențial manifestarea interioară a spiritului, ales imediat, ar putea fi vorba despre orientarea eshatologică i veacul viitor, unde "oamenii vor fi ca îngerii". Ținând cont de o traducere a textului grecesc, versetul la care ne referim ar putea avea următoarea formulare: "(Femeia) *se va mântui prin naștere de prunci ...fie prin mijlocirea castității* . În termeni, ajungem să înțelegem prin castitate o cale spre

împărăția lui Dumnezeu, o taină a lumii viitoare, care în conținutul ei este una cu Taina Căsătoriei: nașterea eonului cel nou în căsnicie. în acest fel, castitatea, care se împărtășește de "taina dragostei" divine, preîntâmpină și pregătește, mai întâi, căsătoria, o însoțește pe cărările acestei lumi și o conduce până dincolo de hotarele ei, unde cei doi soți, rezidiți într-o ființă nouă, veșnic vie și fericită, se regăsesc în Dumnezeu. Căsătoria și castitatea nu sunt două noțiuni care se exclud. Dimpotrivă. Integrată în orizonturile castității, căsătoria se depășește pe sine prin propria sa simbolică : simbol al unității, ea se transcende spre integritatea spirituală a unei singure ființe conjugale, viața într-un "singur duh".

Virtuțile prin care castitatea pregătește realizarea Tainei Nunții sunt cunoscute mai mult datorită sensului comun ce i se acordă acestei energii spirituale. E vorba de supunerea senzualului față de spiritual, identică cu puterea lui Hristos în suflet, care dezarmează orice obsesie a pornirilor senzuale, trezind până și corpul la o astfel de viață, încât și aceasta își integrează trebuințele în sensul intereselor superioare. "Castitatea este legea care trebuie să domnească în latura simțială înaintea căsătoriei și ea constă în abținerea totală de la orice exercițiu al instinctului genezic. O astfel de abținere se impune în mod egal tinerilor și fetelor, în numele demnității lor morale, în numele căsătoriei la care trebuie să ajungă intacti la trup și la suflet, în numele viitorilor lor copii, a căror sănătate fizică și morală depinde de propria lor integritate. Castitatea se impune la fel tuturor celibatarilor, ce într-un fel oarecare renunță la căsătorie". În castitate sunt acumulate primăverile vieții. Fiind virtutea aceea care apropie

inimile, ea conferă unui partener intuiția demnității personale a celuilalt partener de care se atașează, aflând în el duminica aleasă a sufletului său. Și dacă este adevărat că "iubirea adevărată naște din virtute", castitatea fiind tocmai starea morală din care se poate naște o adevărată iubire. A concepe castitatea drept ceva negativ, ceva ce constă din opreliști, din renunțări, înseamnă a nu o cunoaște. Prin definiție, ea este ceva pozitiv, ceva ce zidește, lăsând, fără îndoială, în urmă noroiul și tot ce poate împovăra zborul spre înălțimi .

Specificul castității creștine. Înainte de căsătorie, castitatea ne apare ca un dar al fecioriei. Fiecare știe, din proprie experiență, că : "Din cauza acestei angajări pline de ardoarea Duhului și a dragostei către Dumnezeu, ca și a încredințării tuturor puterilor sale spre slujirea lui Dumnezeu, sufletul feciorelnic dobândește titlul de mireasă a Mirelui ceresc" . Tânărul se află astfel pregătit pentru a trece pragul Nunții.

Din această lege capitală a fecioriei nu este greu să deducem că îndepărtarea strict corporală, înainte de căsătorie, de tot ce aparține căsătoriei, nu înseamnă încă dobândirea deplină a castității, fiind doar o condiție sau prima treaptă a ei. Căci fecioria trupului nu face decât să supprime obstacolele ce se pot opune elanului duhovnicesc. Se cuvine, în continuare, ca însuși trupul să devină un mijloc de afirmare spirituală. Trupul (carnea) nu este un element care s-ar putea despărți de duh sau să fie redus la tăcere. Ei este biosfera în care se încarnează duhul. Fericitul Augustin a zis: "Cel ce nu este spiritual până în carnea sa (trupul său) devine trupesc până în spiritul său". Prin parafrazăre, un teolog ortodox ține să completeze : "cel care nu este spiritual până și în sexul său, devine sexual până în spiritul sau. O oprire la jumătatea drumului este un eșec ce nu poate fi iertat și produce monstruoasele confuzii ale erotismului mistic sau ale spiritului devenit carne" .¹²⁹

Pentru înlăturarea oricăror devieri de la norma dezvoltării firești în feciorie, învățătura ortodoxă propune, ca mijloc de siguranță, primirea cu smerenie a harului divin, înțelegând că nu atât de mult omul este acela care trebuie să lucreze, cât mai mult Creatorul trebuie lăsat să-și realizeze în el fapta Sa. "Până nu va crede omul cu adevărat că nu prin stăruință și nici prin castitatea sa, ci prin acoperemântul și ajutorul lui Dumnezeu se izbăvește de orice neputință nu se va ridica la înălțimea curăției Fiindcă lucrul acesta este mai presus de fire și cel care a călcat întărâtările trupului și plăcerile lui, ajunge într-un

¹²⁹ Pr. Prof. Ilie Moldovan,, Iubirea taina căsătoriei” Teologia iubirii II, p. 101

chip oarecare afară din trup. De aceea este cu neputință omului (să zic așa) să zboare cu aripile proprii la aceasta înălțime și cearască cunună a sfințeniei"¹³⁰.

Condițiile în care se dobândește și se păstrează castitatea

Câștigarea castității nu înseamnă numai cunoștință ci și aplicare, întrupare, urmare practică. Aceasta implică angajarea și tensiunea eroică a voinței. Important este, însă, înainte de orice, tot ce se aplică, ce se întrupează, adică tot ce se urmărește practic. Singura voință cu adevărat rodnică este aceea care izvorăște din har, din harul dobândit întru smerenie. Orice altă voință rămâne înrobită înclinărilor trupești. Fără har, nimeni nu va putea câștiga desăvârșit virtutea curăției. Dobândirea harului se face una cu realizarea smereniei cugetului. Ca să deslușim înțelesul neprihănirii, vom pomeni și de un cuvânt al Apostolului: "*Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul*" (Evr. XII, 14). Că despre curăție grăiește Apostolul, se vede din cele ce adaugă zicând: "*Să nu fie vreunul desfrânat sau întinat ca Esau*"¹³¹. în vederea dobândirii castității, ținta o constituie înobilarea "instinctului" senzual prin legătura strânsă cu viața superioară a sufletului. Dar această țintă tot nu va putea fi ajunsă decât atunci când năzuința noastră religioasă nu se va pierde în preocupările vieții naturale, când nu se va readuce planul existenței spirituale la cel firesc creat, ci acesta din urnă va împrumuta energiile divine necreate ale învierii. Năzuința spre absolut trebuie să-și descopere și să-și înțeleagă cel mai de seamă bun al său, pentru ca astfel dominând să pătrundă până dincolo de lumea iubirii pământești. Numai așa putem observa pentru ce primirea învățăturii ortodoxe despre energiile divine necreate este inevitabila condiție a justei aprecieri ce revine castității în pregătirea Tainei Căsătoriei. Izvorul principal al degenerării erotice și al tuturor sclaviilor senzuale nu zace în lumea "instinctelor", care prin firea lor nu au nimic vicios în ele, așa cum eronat se consideră acest lucru în teologia scolastică. El constă în faptul că puterile spirituale superioare ale omului se pierd prin coborârea lor la nivelul intereselor terestre, în loc ca ele să amintească mereu conștiinței de valorile celei mai înalte și anume acelea ale împărăției, spre care e atrasă neconținut ființa în care s-a sălășluit Hristos încă de la Botez. Trebuie să avem clar în minte adevărul că morala ortodoxă nu cere izolarea omului de lume, de întregul existenței date lui de către Dumnezeu, de

¹³⁰ Filocalia , vol. I p. 12

¹³¹ Filocalia rom. vol.II, trad. Preot Dr. D. Stăniloae, Sibiu, p. 34

aceea ea nu urmărește despărțirea sufletului de nevoile trupului, a spiritului de natură, ci dimpotrivă, propune pătrunderea lumii și spiritualizarea vieții. Dar acest din urmă lucru nu e tot una cu stabilirea în mod simplu a unei armonii între omul senzual și cel spiritual. Un echilibru clar se poate statornici numai printr-o schimbare, prin transfigurarea senzualului de către puterea divină pe care Duhul lui Hristos ne-o revarsă în suflet. "Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum", va zice Fericitul Augustin. Într-o viață castă se realizează această armonie din care trebuie să se nască pacea interioară: imboldurile simțurilor, fără să fie omorâte, vor fi transfigurate, vor fi "supuse" minții și credinței și astfel spiritul va "stăpâni" hotărârile, dorințele, gândurile omului și mai ales iubirea lui. Ideea de transfer a energiei spirituale de pe un plan al vieții tainice pe cel biologic, dar și a celei biologice pe plan spiritual, e o noțiune fundamentală în spiritualitatea ortodoxă . învățătura răsăriteană nu este răspunzătoare de abuzurile și exagerările gândirii medievale din Apus. Ea nu are nimic cu disprețul naturii . Mai mult, conștiință de scopul ei, a avut de luptat chiar de la început cu un dispreț exagerat al naturii, care a încercat să pătrundă în interiorul e din filosofia păgână . Ea a ținut cu deosebit interes la cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Nu știți că trupul vostru este templu al Sfântului Duh care este în voi, pe care îl aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri ? " (I Cor. VI, 19).

Castitatea depinde de inimă în ce privește proveniența ei, dar se referă la trup ca la materia ei. De aceea ea se câștigă și se păstrează printr-o lucrare lăuntrică și se poate pierde prin toate simțurile exterioare ale corpului. Spiritul european și-a făcut un titlu de glorie din domesticirea, stăpânirea și întrebuințarea puterilor naturii. Dar puterile neîmblânzite ale naturii nu sunt numai cele din lumea din afară, ci și cele dinlăuntru omului. Sufletul este și el o lume. Mântuitorul a zis: "*Ori cine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea, în inima lui*" (Mt. V, 28) ¹³². Elementul esențial al castității interioare îl formează stăpânirea de sine. După cum există un adulter al inimii, tot așa trebuie să fie și o virtute opusă acestui viciu, o feciorie a inimii. "Cel care lupta pentru această virtute trebuie să-și păstreze inima sa curată de orice dorință trupească, de orice gânduri contrare curăției, el trebuie să respingă fără amânare orice apropiere, chiar involuntară, de cugete necurate și, prin aceasta, să vegheze cu atenție asupra tuturor mișcărilor, gândurilor și dorințelor sale, să ocupe și să păzească inima sa, fie prin meditații la cuvintele lui Dumnezeu, fie prin o rugăciune atentă și interioară".

¹³² "Prin aceasta a îndreptat nu numai ochii cei curajoși și desfrânați cât sufletul cel așezat înlăuntru, care folosește rău ochii cei dați de Dumnezeu" *Filocalia*, p.102.

Iubirea omului cast este cea mai înaltă, cea mai generoasă, cea mai trainică iubire, cu un cuvânt, este iubirea adevărată. Aprecierea deosebită de care se bucură castitatea în morala ortodoxă se leagă de înțelegerea rolului pe care îl are această virtute în pregătirea iubirii. Iubirea sinceră este aceea care conferă un sens spiritual căsătoriei. Castitatea însă nu este numai izvorul acestei iubiri, ci totodată este și temeiul vieții monahale. Literatura creștină romano-catolică s-a preocupat de castitate mai mult în sensul ei monahal. Atitudinea acesteia față de valorile castității nu este lipsită de însemnătate, o vom mai urmări în capitolul care urmează. Atât pentru căsătorie, cât și pentru călugărie, castitatea nu e altceva decât atmosfera înaltă în care se desprind cele mai mari și mai sfinte obligații și drepturi ale vieții spirituale.

Sensul și originea iubirii în Taina Căsătoriei

Elementele distinctive și determinante ale iubirii

"Mâna lui Dumnezeu unește pe cei ce se iubesc" a spus un părinte bisericesc, vrând prin aceasta să ne facă să înțelegem că iubirea curată emană din interioritatea spirituală și exprimă o realitate lăuntrică. Latura sa văzută nu este decât o manifestare a celei nevăzute. Dragostea nu este altceva decât afirmarea ființei în plenitudinea sa și în eternitatea sa. Iubirea autentică este totdeauna o iubire a ceva individual și concret, este totdeauna iubirea persoanei, viziunea sa în Dumnezeu și afirmarea vieții sale eterne. Sensul ei autentic și scopul ei nu rezidă atât în ajutorul pe care-l acorzi celui căruia te adresezi, în faptele bune sau în virtuțile prin care înnobilezi subiectul iubit, mijlocindu-i astfel calea spre desăvârșire, cât în unirea sufletelor. Dragostea este un binom, care presupune întâlnirea celor două ființe, unirea și comuniunea lor. "Un alt eu însumi se descoperă ochilor prin dragoste", spune Sfântul Ioan Gură de Aur.

Există și o iubire care face abstracție de lumea psihică, de individualitate și concret, fiind un tot indistinct sau mai bine-zis, un sentiment pentru care se cuvine un alt nume, acela de *caritate*. Adesea acest sentiment e cunoscut și cu denumirea de "iubire duhovnicească". Adevărata iubire, așadar, prin însăși esența sa semnifică distincție și alegere ce individualizează și purcede de la persoană către persoană, cu alte cuvinte ea este personalistă. Iubirea dintre două persoane, care se caută în vederea căsătoriei, are acest caracter pregnant personalist, este *iubirea*. E iubirea căruia Biserica îi conferă o celebrare cu ocazia săvârșirii logodnei. Ea nu are nimic cu așa-zisa "iubire duhovnicească", care este impersonală și abstractă. În *Poemul moral*, Sfântul Grigore de Nazianz ne învață că orice cultură umană are la originea sa comuniunea conjugală: "dar există și un alt lucru mai înalt și mai minunat...Căsătoria este cheia care deschide ușa către castitate și iubirea perfectă". Sub denumirea de

iubire perfectă se înțelege aici iubirea , care nu-și are în căsătorie o limită, ci o împlinire, ea anticipează căsătoria și îi conferă superlativul vieții. Sfântul Grigore are însă dreptate să ne spună că numai prin Taina Căsătoriei ea devine un fenomen spiritual particular.

Etern și temporal, divin și uman în iubire

Iubirea este în primul rând aceea care aplică relațiilor umane principiul alegerii. Scopul și sensul uniunii celor ce se iubesc, logodnici și miri, aparține în primul rând persoanei, fiind totodată cea mai evidentă expresie a aspirației sale către plenitudine și eternitate. Indisolubilitatea și eternitatea acestei iubiri corespunde unui adevăr ontologic. Proprietatea ei fundamentală e libertatea. Considerată chiar în elementul său specific, pur, în originalitatea sa, iubirea îngemănează în sine două principii, eternul și temporalul, divinul și umanul. Morala ortodoxă diferențiază iubirea spirituală de iubirea naturală, dar acordă acestei distincții o altă semnificație decât aceea care îi este atribuită în general. Ea ne arată că adesea iubirea naturală este decăzută, că se aliază nenumăratelor atracții și pasiuni de ordin inferior, care o desfigurează, o împiedică de a vedea persoana și de a orienta sentimentul spre integritate. Iubirea aceasta este, de cele mai multe ori, lipsită de putere, pentru că nu este nici deplină și nici iluminată, pentru că este viciată de egocentrism, plină de atracții opuse chiar sensului ei . Compromisă de gelozie, ea duce la despotism și naște idolatria. În schimb, iubirea , departe de a însemna o distrugere sau nimicire a iubirii naturale, este însăși transfigurarea și întărirea acesteia, prin acea putere care îi conferă integritatea și sensul. Morala ortodoxă, făcând distincție între cele două aspecte ale iubirii , nu vrea să spună altceva decât aceea că elementul natural al acestei iubiri trebuie spiritualizat. El trebuie salvat din atracția naturală ce provoacă adesea dezintegrarea sau chiar anihilarea persoanei, fie că e vorba de cel ce iubește, fie de cel iubit. Numai revelația unui principiu spiritual poate feri iubirea de această primejdie și chiar de alunecare spre forme demonice .

În una din cele mai importante cărți ale sale, „*Sensul și iubirea*”, gânditorul rus V. Soloviov arată că iubirea nu aparține speciei umane, ci persoanei . Procrearea ar fragmenta persoana, iar dragostea ar integra-o. În existența umană, diferența dintre cele două sexe și-ar afla sensul independent de specie, de lumea din afară a binelui comun. Dacă ar fi întru totul adevărată această constatare, am putea vorbi despre o putere a speciei asupra persoanei, care ar duce, totdeauna, prin procreare, la distrugerea demnității umane. Ceea ce nu înțelege V. Soloviov, iar după el nici P. Evdokimov, este faptul că între persoană și specie se află etnicul, în care se descoperă o unitate de viață spirituală, unitate de sus, iar persoana este și purtătoarea eului etnic. Astfel, între persoană și procreare se stabilește o legătură imediată pozitivă. Totuși, față de o anume putere biologică,

semnificația spirituală a castității constă în dezrobirea personalității din viața impersonală subjugată de către "instinctele speciei", în ipostaza căderii. Așadar, castitatea servește, deopotrivă, persoanei și etniei, aflându-se în slujba iubirii .

Iubirea, care pregătește Taina Căsătoriei și o realizează, îmbină în sine simțămintele cele mai înalte din viața sufletească personală, iar aceste simțăminte reclamă statornicie și credință. Credințioșia se dovedește a fi originea elementului spiritual din iubirea , pentru că în ea se dă la iveala adevărata dezvoltare a personalității, biruința persoanei asupra tiraniei imboldului natural. De aceea, rânduielele severe care pregătesc căsătoria, izvorâte din spiritul acesta de statornicie, stăpânirea de sine, castitatea etc, sunt adevărata cetățuie a personalității față de asaltul firii căzute, în vederea conservării vieții întregi . Deși în aparență lucrarea pe care o săvârșește credințioșia pare să fie o limitare a libertății persoanei, în realitate e o frână de stăvilire a imboldului sălbatic și capricios, în interesul descoperirii pentru tânăr a adevăratei sale persoane și a consolidării propriului său caracter. Rânduielele acestea în care sunt cuprinse obligații canonice, datini și obiceiuri creștinești, corespund exigențelor iubirii adevărate și adânci, ce nu se pot satisface cu jurăminte trecătoare, ci numai cu legăminte statornice. Viața personală izvorăște în creștinism dintr-o puterea "epifanică" ce modelează launtric pe om, "bulgărele de țărână", după idealuri spirituale.

O personalitate cu adevărat liberă, în măsură să-și aleagă cu discernământ și grijă partenerul de viață, se dezvoltă numai în funcție de o concepție de viață înaltă și mai cu seamă de o disciplină severă, pentru că personalitatea înseamnă, în primul rând, tocmai acea supremație care o conferă tânărului credințioșia ca demnitate spirituală ¹³³.

Exigențele iubirii

Idealul unității absolute, spre care tinde Taina Căsătoriei creștine, e unul din conținuturile prin care se definește iubirea . Această iubire este monofilie și ea se proiectează cu anticipație în viața morală a mirilor. O singură iubire, ca o singură viață, înainte de căsătorie, în căsătorie și în veșnicie. Ea este reazemul de supremă garanție pentru fidelitatea conjugală. Ce înseamnă iubirea putem să deducem și din compararea ei cu infidelitatea, care este un fenomen de limită, echivalând cu o trădare, cu o victorie a morții asupra vieții, cu pierderea eternului din existența temporală. Cei ce nu țin seama de ocolirea ocaziilor ce duc la înfiriparea unor legături de dragoste efemere, de circumstanță, ignoră și caracterul

¹³³ F.W. Forster, *Scoală și caracterul*, trad. I.S. Constantinescu, ed. III, Buc. 1936, p.29.

imperativ al iubirii . Câte prilejuri pentru întărirea voinței și pentru înnobilarea inimii se ivesc tocmai în primele legături ale partenerilor ce se caută reciproc. Rareori însă sunt folosite aceste prilejuri pentru întărirea personalității acestora față de puterea momentului, de care are așa mare nevoie iubirea în întreaga viață.

Principiile moralei ortodoxe nu urmăresc asupra vieții, cum am mai spus, ci eliberarea ei; astfel, bogăția e preferată sărăciei, puterea e preferată slăbiciunii, bucuria e preferată tristeții. Nu de puține ori, însă, iubirea pretinde sacrificarea bogăției, puterii și bucuriei, mai ales atunci când acestea sunt de sorginte materială. În numele unei iubiri mari și curate, partenerul trebuie să se uite pe sine și se îngrijească din toată inima de fericirea celuilalt, cu orice preț. "Spre a putea iubi cu adevărat, trebuie să ai un caracter și o cultură sufletească și anume, acea concentrare a simțământului, acel cavalerism prevăzător, acea putere de voință, acea subțiere a simțirii, pe care nu le găsești niciodată la cei care nu au trecut prin școala înfrânării, ci cred că învață ce-i iubirea când se lasă în voia sorții și gustă ceasurile de plăcere ori unde le găsesc" . Cel care înnoadă "legături de dragoste" efemere, fără nici o preocupare de a se edifica pe sine într-un sens moral, suportă consecințele nechibzuinței sale. Năzuința lui în dragoste fiind aceea de a sorbi doar clipa de față și de a risipi fără câștig anii cei mai de preț într-un joc dulceag și într-o alintare searbădă, părăsind ceea ce înseamnă păstrare, reculegere și întărirea omului launtric, îi aduce pierderea șanseii de a ajunge vreodată să știe ce înseamnă iubirea . Adevărata școală a iubirii nu stă niciodată în a gusta fără măsură și înainte de vreme tot ceea ce are să-ți hărăzească mai târziu un legământ pe viață și tot ceea ce te conduce spre izvoarele existenței veșnice și fericite. Iubirea adevărată este o floare rară în lumea noastră, tocmai prin faptul că în sprijinul ei trebuie să intervină o pregătire corespunzătoare, plină de renunțări și nevoițe.

Sănătate și caracter, elemente ale iubirii

Cele mai relevante aprecieri care privesc viața morală a credincioșilor, în care este cuprinsă și iubirea , nu au putut fi dobândite printr-o metodă deductivă, pornind de la oarecare principii teoretice, ci printr-o metodă inductivă, ce are ca origine experiența. Exemplul vieții rămâne totdeauna cel mai bun și mai convingător dintre raționamente. Pregătirea în vederea întemeierii unei căsătorii în statornicie și credință este o însemnată sursă de sănătate. Risipa duce la ruină, îngrădirea de sine la îmbogățire sufletească și trupească. Jocul zadarnic cu puterile de atracție ale pornirii inferioare are o influență nenorocită chiar asupra rădăcinilor sănătății, împiedicând pe cel în cauză să se împotrivescă predispozițiilor moștenite și contribuie la dezvoltarea unor germeni bolnăvicioși care îl fac neputincios

de a-și ordona activitatea. Există o foarte strânsă legătură între degenerescenta nervoasă a unei categorii de tineri încă neformați și lipsa idealului moral din viața lor . O concepție înaltă a vieții menține în stare latentă multe temperamente nervoase pe care le păzește de excitațiile tulburătoare ale unui mare număr de capricii.

În această ordine de idei este de observat și faptul că un tânăr cu o viață castă nu e un timid, un bigot, un autosugestionat care se pierde în fața încercărilor, ci omul hotărât, plin de curaj, bărbat pe care biruințele asupra sa îl fac capabil să înfrunte greutățile vieții. E omul deplin sănătos, în care idealul castității e deșteptat de tot ceea ce este eroic, făcându-l să vadă în orice încercare un drum care duce către forță . Obiecția că această luptă interioară, pe care o pretinde iubirea , această încordare ce o presupun lupta cu simțurile, ar aduce cu sine oboseala sistemului nervos, neurastenia sau alte anomalii fiziologice și psihice, este neîntemeiată. După cum înfrânarea sau castitatea nu este împotriva naturii, nu este nici dăunătoare sănătății. Este normal ca înclinările inferioare să fie supuse celor superioare sau, mai bine zis, înclinările biologice să fie și ele spiritualizate. Natura spirituală a omului este și ea natura noastră, ea nu este un lux în iconomia existenței: în ea își are rădăcina legătura noastră mai adâncă cu comunitatea omenească, precum și cu ordinea cosmică, dar mai ales ea înfățișează țelurile vieții noastre personale, ultima rațiune a tuturor străduințelor de care dispunem .

Dimensiunea cosmică a iubirii

În acest context privitor la aspectul moral al iubirii am putea adăuga și câteva idei care să prezinte extinderea noțiunii de curăție sufletească la dimensiuni cosmice. În acest scop ne vom referi la o viziune pe care o întâlnim în folclorul nostru religios. Ideea de curăție sufletească îmbrățișează, în tradiția poporului nostru, firea întreagă. În vederea atingerii unei stări de sfințenie, natura însăși poate ajuta credinciosului nespuse de mult, fiindcă este învrednicită și ea cu un har înaintea lui Dumnezeu. Harul acesta se apropie de ceea ce trebuie să fie starea creștinului desăvârșit. "Numai că sfințenia omului e cu totul de altă esență decât a celorlalte fapte ale firii. Sfințenia omului e un pisc, cea a naturii o realitate cotidiană. Sfințenia omului e o dureroasă înfrângere de sine, a firii e o stare nativă, cu o singură rădăcină: puritatea (nevinovăția). Sfințenia naturii e început, a omului e sfârșit". Legătura aceasta intimă între puritatea naturii și iubire o aflăm și la S. Kirkegaard, chiar dacă este exprimată mai mult sub forma unei metafore: "Precum liniștitul lac își are cauza sa adâncă în izvorul ascuns, nevăzut de ochii omenești, așa și iubirea omului își are izvorul ei cel mai adânc în iubire lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu nu ar fi iubire, atunci nu ar exista nici lacul cel liniștit și n-ar exista nici iubirea omului. Precum lacul cel liniștit

ia naștere din izvorul ascuns vederii, tot așa și iubirea omului își are temeiul ei misterios în iubirea lui Dumnezeu".

Gândirea poporului român, pentru care iubirea e o preocupare esențială, este profund personalistă. Evaluând iubirea, ea nu face niciodată abstracție de ceea ce e personal și concret în existență, nici chiar atunci când e vorba de firea necuvântătoare. In viziunea ei, firea e încărcată de sfințenie datorită purității ei, ceea ce e tot una cu neștiința ei de păcat, deci în opoziție cu realitățile lumii căzute. Puritatea firii poate atinge desăvârșiri îngerești, dar pentru aceasta ne este prezentată în funcție de anumite categorii personale ¹³⁴". În acest sens, Maica Domnului se bucură de o deosebită venerație. Ideea zămislirii feciorelnice este poetic redată, într-o legendă, în care Fecioara Maria miroase un crin, adus de înger ¹³⁵. Iubirea se extinde asupra întregului regn vegetal. Judecata din urmă, în care miresmele florilor dobândesc prestigiul înalt al unor fapte de ordin moral, aduce cu sine mântuirea sau osânda. E implicată în această gândire "un original, profund și excepțional simț metafizic", cum zice Lucian Blaga. Cosmismul acestei viziuni nu e naturalism, pentru că nu se poate confunda cu ceea ce se numește la moderni sentimentul naturii. E vorba de sentimentul participării omului, cu toate ale lui, la armonia cosmică. "Frunza verde", care însoțește orice poezie de dragoste, nu e o simplă invocare stereotipă, ci e una din dovezile intimității sufletului românesc cu natura, cu veșnicia și grava ei tinerețe și mai ales dovada încrederii în ordinea sacrală a cosmosului.. Natura însăși îi dă credinciosului ortodox, prin măreția ei, precum și prin permanența ei, prilejul să-și întărească credința în nemurire. Gândirea raportează fiecare existență individuală la un tip, care este neschimbător și oarecum etern. Existențele concrete, individuale, nu sunt însă simple copii ale ideilor eterne, ca la Platon. Fiecare dintre ele are un fel de relație directă cu însuși Creatorul lumii.

Rămân numai cei ce se consacră vieții monahale, căci iubirea după care flămânzesc ceilalți conduce spre moarte, apărând credinței numai ca îngăduită pentru restul lumii acesteia, al cărui chip piere.

De o tendință asemănătoare nu-i străină nici literatura ascetică din Răsărit, în care putem aminti operele Sfanților Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Maxim Mărturisitorul etc, care nu s-a îngemănat totuși cu antropologismul antipelagian pesimist din Apus. În Răsărit, dificultatea de a concilia iubirea

¹³⁴ Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Buucurești, 1967, ED. Albina, p.5-8

¹³⁵ Th. Fecioru, *Poporul român și fenomenul religios*, Buc. 1939, p.64.

Creatorului cu iubirea creaturii și-a găsit o rezolvare în învățătura despre natura necreată a harului divin ¹³⁶.

Tendința de a micșora valoarea iubirii nu exprimă însă unica năzuință a gândirii medievale, căci odată cu pătrunderea spiritualității catolice de un curent nou, cum a fost cel franciscan, în morală iubirii se afirmă și elementul personal și uman. În acest fel putem menționa pe Bonaventura sau pe Duns Scotus, în opera cărora doctrina finalistă despre căsătorie a scolasticilor nu mai are nici un rol. Pentru Hugo de Saint Victor, de asemenea, esențialul căsătoriei îl formează legătura de dragoste, unirea celor două inimi. "Dragostea conjugală este taina comuniunii realizate dintre Hristos și Biserică prin intermediul întrupării".

În teologia romano-catolică dintre cele două războaie mondiale, în enciclica papei Pius XI, *Casti Connubii*, căsătoria este "comunitatea totală de viață" și "căutarea perfecțiunii", "dragostea conjugală pătrunde total și deține un fel de comunitate de noblețe...". În această mutuală formare interioară a soților se poate vedea tot adevărul... cauza și rațiunea primă a căsătoriei". Dar acesta nu este ultimul cuvânt al teologiei catolice din această perioadă, în decretul papei Pius XII, din 1944, se revine la vechea concepție care subordonează comunitatea dragostei dintre soți interesului procreației.

E adevărat că nu va mai fi contestată comunitatea dragostei, dar ea va deveni pur sentimentală, în serviciul speciei și al binelui comun. În aceste condiții, Conciliul Vatican II aduce în dezbatere tema iubirii, așezând-o între două atitudini diferite, dintre care una este aceea a concepției apusene clasice.

Analiza punctului de vedere apusean în raport cu cel răsăritean cu privire la familie

În textele emise de către constituția *Gaudium et spes* se observă grija de a fi subliniată concepția personalistă privitoare la căsătorie, insistându-se asupra importanței persoanei care își asumă actele genezice și care, prin însăși structura sa organică, își imprimă acest mod de a fi în toate activitățile vieții sale. De teama unei confuzii posibile între iubirea și pasiunea vinovată, se vorbește în același timp de aspectul voluntar al iubirii și de ajutorul lui Dumnezeu care vine pentru al purifica (n. 49, 1). Se pare, astfel, că dragostea nu mai este o simplă aprindere pasională, pur sensibilă, ci mai presus de

¹³⁶ Prof. N. Chițescu, *Doctrina despre Sfântul Har*, în "Biserica Ortodoxă Română", (1943), nr. 10-12; p. 1230

Prof. D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigore Palama*, Sibiu, 1938.

sensibilitate, se înțelege ca o intenție sau voință de angajare. Iubirea poate fi numită "eminamente umană", pentru că ea aparține unei persoane luată în toată dimensiunile constituției sale și este orientată spre altă persoană, care se bucură de aceeași realitate. Textele precizează că *spiritul* este acela care se exprimă prin *trup* și că gesturile trupești asemănătoare celor din ordinea vieții animale au un sens cu totul diferit: "Această iubire poate deci să îmbogățească de o demnitate particulară expresiile corpului și ale vieții psihice și să le valorifice ca elemente și semne specifice conjugale" (49, 1). Hylemorfismul tomist e aplicat astfel vieții sexuale, înțelegându-se prin aceasta că uniunea trupească poate fi o expresie a sufletelor ce formează cuplul conjugal. Formularea care se acordă ideilor urmărește să depășească definirea iubirii conjugale ca o simplă înclinație erotică, cultivată pentru ea însăși (49,1). *Amor concupiscentiae* vrea să fie înlocuit cu *amicitia*. O intervenție de ultimă oră aparține Papei Ioan Paul al II-lea, cu cele două scrisori ale sale, "Scrisoarea enciclică *Evangelium Vitae*" și "Scrisoarea către familii" din 1994. Încercările acestea se pare însă că rămân fără rezultat.

La o analiză mai profundă constatăm că această iubire pământească nu-și poate schimba sensul. Ei i se opune *caritatea*, iubirea divină. În teologia conciliară, ca și în teologia Papei Ioan Paul al II-lea, apare de fapt o paralelă, concupiscentă și păcat, pe de o parte, grație și caritate, pe de altă parte. Ceea ce Adam a distrus, Hristos a restaurat. "Această iubire, zice constituția, Domnul a binevoit să o curețe, să o perfecționeze, s-o înalțe. Asociind umanul cu divinul, o astfel de iubire conduce pe soți la o dăruire liberă, care se descoperă prin sentimente și gesturi de tandrețe și le umple toată viața lor" (49,1). Astfel grația, se apreciază, perfecționează natura. Căsătoria naturală a fost înnobilită și îmbogățită devenind o taină. Totuși se susține, iubirea nu poate fi confundată cu caritatea teologică. Între aceste două valori se păstrează diferența dintre natură și grație. La dragostea se adaugă caritatea: "Autentica iubire conjugală este asumată în iubirea divină" (48,2), în sensul că Domnul umple de binecuvântări cerești sentimentele naturale ale soților. Însă, pentru aceasta, soții trebuie să participe la două planuri diferite ale propriei lor existențe conjugale sau o singură spiritualitate conjugală trebuie să țină seama de două puncte de vedere diferite. Dragostea conjugală trebuie să fie întreținută, dezvoltată și conservată ca atare. Ea scapă de acel moralism al Evului Mediu, care suprimă natura în profitul grației, pentru a face pe Dumnezeu să triumfe deasupra ruinelor omului. Eliberarea trebuie să fie totuși relativă, soții sunt datori să țină seama de obligația lor de a participa la caritatea impersonală divină cum va spune un text: "intimitatea conjugală este de o relativă necesitate" (51,1). În cele din urmă observăm că textele conciliare privitoare la iubirea , nu sunt scutite de echivoc. E vorba despre echivocul care va permite, încă o dată, Papei Paul al VI-lea să readucă ideea comunității de dragoste la sensul ei instrumental, devenit clasic în romano-catolicism.

Dezbaterile care au avut loc la Conciliu Vatican II au meritul de a evidenția, în romano-catolicism, valoarea iubirii în afară de genitalitate, aruncând o bună parte din balastul gândirii augustiniene, fără însă să-i surpindă semnificația eshatologică. Viața conjugală nu mai este, în mod simplu, "scuzată", ea constituie o valoare în ea însăși. "Această compenetrare a cărnii și a spiritului, a instinctului și a libertății, a trupului și a sufletului, a omenescului și a divinului, această influență exercitată de activitatea sexuală asupra nașterii și dezvoltării personalității, explică vigoarea, precizia și ținuta universală, valoarea imuabilă și absolută pe care morala creștină (romano-catolică n.n.) n-o făurește, ci o găsește în legile care stăpânesc această delicată materie". Iubirea este bună și sfântă în ea însăși, susține noua gândire romano-catolică, trebuind să fie primită de către creștini fără o falsă teamă, cu exigențele și legile ei proprii. Soții în căsătorie pot să se considere unii pe alții nu ca simplii procreatori, ci ca niște persoane iubite pentru ele însele. Iubirea este în mod integral umană, ea este alcătuită dintr-o activitate corporală și o duioșie spirituală, analoagă aceleia a lui Iahve pentru poporul Său ¹³⁷. Cu toate acestea observăm că, ea rămâne o realitate circumscrisă în ordinea naturală. Iubirea dintre un bărbat și o femeie: "are o rădăcină animai și dă o floare spirituală". Apelul pe care teologia conciliară îl face la noțiunea de comunitate, Papa Paul al VI-lea îl face la noțiunea de civilizația iubirii, iar Papa Paul Ioan al II-lea îl face la noțiunea de comuniune existențială a soților, este în măsura să ducă lucrurile mai departe.

Cea mai penibilă dificultate căreia nu i-a putut face față teologia conciliară, și cea papală, rezultă din raportului care se situează, caritatea însăși față de iubirea . Caritatea, deși e considerată ca elementul spiritual prin excelență, ne apare ca o realitate care se opune iubirii personale. E tocmai tendința gândirii romano-catolice de a crea o opoziție între iubirea supranaturală și iubirea naturală. Iubirea nu poate fi spirituală în sens abstract, ignorând persoana concretă și realitatea sa integrală. Principiul spiritual abstract este incapabil să dea naștere la o iubire pentru ființa vie. Pentru a da naștere acestui sentiment trebuie, dimpotrivă, să coboare și să se integreze în elementul psihic și în elementul spiritual. Cu alte cuvinte, caritatea trebuie să facă una cu iubirea ; ceea ce n-a reușit să înțeleagă teologia conciliară. Spiritualul {trebuie să fie principiul care iluminează, sintetizează și determină

¹³⁷ Există o deosebire între concepțiile platoniene și aristotelice pentru care afinitatea conjugală e o concesie făcută trebuințelor speciei și concepția biblică. "Idealul este de a depăși acest stadiu pentru a ajunge la iubirea

"ideii" de frumusețe.

integritatea vieții conjugale. Acest principiu conferă tuturor lucrurilor un sens, iar iubirii îi acordă un sens particular, eshatologic. Fără acest sens, viața sufletească și trupească, în unitatea ei indestructibilă, își pierde orientarea spre etern, iar unitatea dintre soți, caracterul tainic. Teologia romano-catolică va înțelege acest lucru în măsura în care va înțelege ce înseamnă Taina Căsătoriei.

Pregătirea apropiată tinerilor pentru adevărata familie creștină

Vocație și pregătire

În Biserica Ortodoxă, pregătirea pentru primirea Tainei Căsătoriei face parte integrantă din pregătirea pentru dobândirea harului sfinților al căsătoriei, pentru cei care nu rămân celibatari, adică nu intră în monahism. Vocația pentru Căsătorie, ca și chemarea la Preoție, este un fapt providențial, un act prin care Dumnezeu cheamă pe o anumite persoană spre "slujirea preoțească" în căsătorie, îmbrăcând-o cu daruri specifice în virtutea cărora are putere de a-și îndeplini cu sfințenie misiunea ¹³⁸. Chemarea nu exclude pregătirea, ci dimpotrivă, o impune. Față în față cu fecioria, Căsătoria nu este de mai puțină cinste în ce privește slujirea preoțească, căci e o taină a împărăției cerești. De aceea, cea mai bună pregătire pentru căsătorie devine și cea mai de seamă formare sufletească în vederea hirotoniei. Am avut ocazia de să arătăm și până acum felul în care căsătoria specific creștină, considerată ca taină divină, constă în transfigurarea iubirii reciproce dintre mire și mireasă, iubirea naturală devenind o alianță eternă indisolubilă pe care moartea însăși nu o poate distruge. Căsătoria este taina în care se realizează, cu anticipație, dobândirea bunurilor viitoare, ospățul nupțial al Mielului (Apoc. XIX, 7-9) și unirea pentru totdeauna a lui Hristos cu Biserica sa (Efes. V, 32). În unitatea firii comune, cele două persoane, mirele și mireasa, nu sunt ca niște părți ale unui întreg, ci fiecare este un tot, care își găsește împlinirea desăvârșirii sale în unirea cu Dumnezeu, în semnificația esențială a căsătoriei, în finalitatea sa transcendentă, care e altceva decât satisfacerea trupească și chiar decât prosperitatea socială, întrezărim legătura intimă dintre Căsătorie și Preoție. Căsătoria creștină presupune spirit de sacrificiu, responsabilitate familială, maturitatea deplină a sufletului și trupului, cu alte cuvinte tocmai acele condiții pe care le implică pregătirea pentru hirotonie.

Pregătirea pentru Taina Căsătoriei constituie un capitol special de formare spirituală creștină. Din punct de vedere al firii omenești, lucrarea aceasta nu are ca scop nimicirea naturii, prin care

¹³⁸ Pentru teologia morală romano-catolică, atât căsătoria cât și nașterea de prunci rămân ceea ce fost întotdeauna și pentru juriștii latini: un exemplu privilegiat al legii naturale

înțelegem unitatea indestructibilă dintre suflet și trup, ci scopul ei este eliberarea firii întregi de sub impulsurile păcatului și dezvoltarea a tot ce este pozitiv, frumos, nobil, bun și înalt în natura omenească. Spiritualitatea are ca țintă desăvârșirea firii în Hristos; omul nu este mutilat, ci spiritualizat, este eliberat doar din robia păcatului și ridicat pe planul unei vieți superioare. Pregătirea spirituală este esențial internă, fiind înainte de toate efort voluntar. Obiectivul ei, deși privește omul în totalitatea lui psihologică, este întru totul lăuntric, instaurarea omului nou pe ruinele celui vechi, prin oțelirea puterilor voinței care ne dau dominația supra vieții și asupra noastră înșine. În tinerețe ispitele cele mai puternice sunt pe tărâmul vieții senzuale, iar puterea sfințitoare ce se afirmă pe acest tărâm are cea mai mare înrâurire asupra voinței. Creșterea în virtutea castității și înlăturarea desfrâului, sub toate formele lui, nu se realizează de la sine, ci pretinde o luptă consecventă și îndelungată. Morala nu s-ar contopi atât de des cu morala vieții de căsătorie, dacă biruințele și înfrângerile de pe acest tărâm nu ar avea atâta însemnătate pentru toate faptele unui creștin ¹³⁹. Tânărul, ca oricine se lasă aici în voie, pierde foarte lesne simțământul mai delicat al cinstei și inițiativa personală în toate domeniile. Dimpotrivă, dacă biruie afirmarea de sine, aceasta are o noimă simbolică în viața viitorului sacerdot conjugal pentru toate celelalte laturi ale formării sale morale. "Castitatea este absolut obligatorie și reprezintă cea mai bună pregătire psihologică, pe lângă că este cea mai buna garanție fizică pentru fidelitatea conjugală a vieții de familie".

După Sfântul Maxim Mărturisitorul, harul singur nu produce în sfinți puterea de cunoaștere și pătrundere a tainelor dumnezeiești, ci numai în colaborarea strânsă cu facultățile noastre de înțelegere. Ar fi greșit să ne închipuim că harul singur, fără nici o contribuție personală la primirea și conlucrarea cu el, ar oferi unui slujitor al altarului puterea care îl îndreptățește să-și îndeplinească înfricoșătorul său oficiu. Cu atât mai puțin am putea crede că fără un element subiectiv fundamental, fără o participare personală, care să coopereze la deschiderea ființei celor doi miri spre primirea harului divin, s-ar putea realiza căsătoria ca taină într-un mod eficient. Purtător al harului ar putea fi și cel inconștient, dar numai cel conștient e în măsură să se edifice pe sine în lucrarea divină transformatoare la care ia parte. Pregătirea predispoze și deschide potirul inimii spre lucrarea harului și face din suflet un vas curat, receptiv și prielnic pentru acțiunea divină. În cazul nostru, îndrumarea nu trebuie să fie prematură, inițierea intelectuală nu trebuie lăsată la voia întâmplării, mai ales cea cu

¹³⁹ A se avea în vedere următoarele: "Preotul de va curvi sau va preacurvi, sau sodomie făcând...să nu mai fie preot: canonul 81 al marelui Vasile" *Molitfelnic*, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă București, 1965, p.65

privire la cunoașterea realităților erotice. Părinții sunt cei dintâi care au datoria să lămurească copiii, după venirea epocii pubertății, scopul căsătoriei .

Factorii educativi în pregătirea apropiată pentru căsătorie

Dacă, prin naștere de prunci, părinții iau parte la lucrarea creatoare a lui Dumnezeu, prin educație aceiași părinți iau parte la pedagogia divină, în același timp maternă și paternă. Pe de-o parte, paternitatea divină, cea la care se referă Sfântul Apostol Pavel, constituie originea și modelul oricărei paternități și maternități în cosmos, prin care se plămădește etnicul și se pun bazele oricărei educații (cf. Ef. III, 14-15), pe de altă parte, prin învierea Mântuitorului, această educație intră în dimensiunea mântuitoare a pedagogiei divine. Părinții sunt primii și principalii educatori ai copiilor, având o competență fundamentală în acest domeniu și ținând seama că într-un fel pregătirea pentru căsătorie se face încă din copilărie. La vremea consacrată, însă, acestei pregătiri, părinții își împart misiunea educativă cu alte persoane și alte instituții, ale Bisericii și ale comunității etnice și ecumenice, în nici un caz străine de idealurile vieții creștine, tradiționale, urmărindu-se o dreaptă observare și aplicare a principiului subsidiarității. Potrivit acestui principiu, ajutorul pe care îl primesc părinții în vederea educației prenuptiale se face numai cu respectarea limitelor intrinsece și de netrecut indicate de suveranitatea drepturilor lor la informare și formare pe acest tărâm pedagogic.

Satul românesc, cu tradițiile și datinile sale de sărbători, a constituit un mediu deosebit de favorabil pentru o educație corespunzătoare iubirii . Pedagogia divină din viața satului s-a identificat cu așa-zisa lege românească. Această lege este concrescută cu însăși ființa neamului. Legea privește acele rânduieli de viață pe care oamenii pământului le respectă în comportamentul lor, în așa fel încât ei devin, prin manifestarea lor în afară, ceea ce sunt de fapt în esența lor. Așadar, pentru acești oameni, legea neamului este de nedespărțit nu numai de conștiința lor, ci și de ființa lor. Prin lege, își spun cuvântul strămoșii. Ei sunt un important factor educativ, fiind nu simpli delegați ai părinților, ci chiar părinții părinților. Prin ei iubirea nu este modelată doar în cadrul familiei umane restrânse, ci a familiei mai mari a neamului. Toate datinile satului aveau în vedere confreriile de tineri, de juni și de fecioare, care aveau, la rândul lor, drept scop al constituirii acestor conferi pregătirea pentru căsătorie.

Datinile de Crăciun, mai mult decât alte ocazii, erau consacrate în special manifestărilor prenuptiale. Colindele strămoșești, din categoria celor mai arhaice, descoperă o lume de eroi tineri, feți frumoși și fete de crai, ce trăiesc în culmea fericirii, nu doar că li s-a deschis perspectiva unui viitor luminos, garantat ca atare de Nașterea Domnului, ci mai ales pentru că au ajuns să guste, în duhul sărbătorii, fericirea adusă în lume de Hristos. sesizând astfel modelul divin al neamului, model

pe care ei urmează să-1 întrupeze în existență. În colinda pentru juni și lioare, castitatea ca esență a iubirii nu apare numai ca virtutea virtuților, ci ca virtutea legii românești însăși. Factori de educație, și de data aceasta, sunt mai ales părinții. preoții, strămoșii și părinții propriu-ziși. Nu putem omite a semnala faptul că pătrunderea pornografiei, în zilele noastre, până în cele mai intime colțuri ale căminului familial, pe calea undelor inductoare, a schimbat condițiile de educație prenuptială. Educația însăși e pusă sub semnul întrebării. împreună cu alte tare ale vieții contemporane, pornofilia surpă pedagogia divină din familie și din viața neamului.

La împlinirea datoriei privind pregătirea tinerilor pentru căsătorie sunt chemați toți dascălii neamului, din învățământului școlar, liceal, seminarial și universitar, în fruntea tuturor aflându-se de fapt preoții. Desigur, pentru a veni în sprijinul solicitat de iubirea inspiratoare și creatoare a părinților. Se înțelege că părinții nu sunt în stare, în condițiile vremii noi, să răspundă singuri tuturor exigențelor fenomenului educativ în ansamblul său. Subsidiaritatea acestora ar completa astfel iubirea paternă și maternă. Ca înlocuitori ai părinților, având obligația de a pregăti pe candidații la căsătorie, și chiar la preoție, printr-o viață preconjugală curată, acești dascăli, prin activitatea lor educativă, atestă caracterul fundamental al misiunii ce le revine și dovedesc că ei nu acționează decât în numele părinților. În căutate de dascăli ai neamului, însă, ei nu au doar consimțământul părinților, în rândul cărora se numără și strămoșii, ci chiar confirmarea acestora, vii și morți(morții-vii), pentru că au fost și sunt însărcinați de ei. În antiteză cu această misiune, ca o contrafacere a ei, în zilele noastre, în școli de toate gradele, în instituții și particulare, se înfiripă cabinete de planificarea familiei, adevărate oficine ale morții, a căror finalitate contraceptivă și contragestivă constituie baza unei noi educații prin care se urmărește desființarea pedagogiei divine tradiționale

Părăsiți adesea de părinți și de dascăli, tinerii de azi sunt chemați, în vederea salvării lor, să-și ia destinul, printr-o autoeducație prenuptială, nu însă în afară de Biserică.

Principiile pregătirii tinerilor pentru intrarea în viața de familie

Educația tinerilor pentru căsătorie e lucrarea pe care o săvârșesc "părinții", comunicându-le "fiilor" lor darurile ce le-au fost încredințate de către Sfântul Duh, cu intenția ca acestea să se folosească de ele în vederea inaugurării unei noi împărății a lui Dumnezeu pe pământ: *ecclesia domestica*. În calitate de "părinte", Sfântul Apostol Pavel le spune credincioșilor din Corint: "*Eu v-am născut pe voi prin Evanghelie în Iisus Hristos*" (I Cor. IV,15). Asemenea Sfântului Apostol, educatorul este persoana care "dă naștere" unei vieți noi, pe un tărâm al pedagogiei divine, patronat de Hristos și de Duhul Sfânt. De această educație atârnă două mari adevăruri. Unul se referă la faptul că

tinerii sunt chemați să trăiască, în adevăr și în iubire, principiile vieții celei noi, iar alt adevăr privește modul în care se trăiesc aceste principii, nu urmărindu-se o desăvârșire a a vieții personale, de sine și pentru sine, ci trăirea și desăvârșirea acestei vieți în vederea fericirii celuilalt Acest lucru, este valabil pentru cel care educă, precum și pentru cel educat. Pentru amândoi se impune condiția paulină: noua naștere să aibă loc *"prin Evanghelie în Iisus Hristos"*.și situația gravă a zilelor noastre, de generalizare în societate a pornografiei, tânărul își poate face uneori și propria lui educație, integrându-se în ritmul liturgic al vieții bisericești. In cazul acesta, numai preotul i-a mai rămas "părinte". Am amintit de "autoeducație" doar cu scopul ca tânărul să ia aminte personal la principiile educației, pe care le redăm în continuare, privind cu toată seriozitatea drumul pe care îl are de parcurs până în pragul căsătoriei. Norme sau principii, acestea sunt următoarele: Necesitatea de a uni principiile vieții morale cu simțirea inimii câștigate de Hristos, lucrare menită să pună bazele unei conștiințe religioase despre căsătorie

Latența inimii împietrite e semnul morții duhovnicești, care face ca orice disciplină să-și piardă valoarea și eficiența. Inima este centrul ființei omenești, rădăcina facultăților active, ale intelectului și voinței, punctul de unde provine și unde se întoarce toată viața duhovnicească. în inimă sunt ascunse visteriile harului, dar tot acolo se găsesc cuprinse și toate patimile. Pe de altă parte, mintea este cea mai înaltă latură a firii omenești, facultatea prin care omul tinde spre Dumnezeu. Fiind cea mai personală parte a omului, principiul conștiinței și al libertății sale, se poate spune ca ea este sediul persoanei. Prin unirea minții cu inima pătrunde în credincios *duhul* care înlătură orice fărădelege. Fără inimă, duhul este neputincios, viața creștină rămâne un ideal; fără duh (mințe), inima rămâne oarbă, lipsită de direcție. Necesitatea cultivării intense a interiorității reiese de la sine. Dobândirea dragostei desăvârșite, care este una cu deplinătatea harului, trebuie să fie precedată de curăție, de schimbarea voinței și în general de slobozirea de patimi.

Taina Căsătoriei și problemele moralei conjugale. Datoriile soților în căsătorie

Devotamentul conjugal și datoriile generale ale soților

Semnificația devotamentului conjugal

Căsătoria creștină este eternă și de nedesfăcut. Viața veșnică din care se împărtășește comuniunea dintre cei doi soți oglindește în sine imaginea paradisiacă a firii umane, fiind luarea în stăpânire de pe acum a împărăției lui Dumnezeu, într-adevăr, Evanghelia ne descoperă viața absolută, în care nu găsim nimic relativ. Acest absolut este pentru soți în primul rând, o revelație, care nu poate fi

transformată într-o oarecare normă de conduită a vieții lor exterioare. Dar căsătoria, după cum am văzut, nu este un simplu ideal, este o taină. Prin caracterul ei obiectiv, taina este extensiunea eclesială, văzută, a Mântuitorului înviat. În această calitate, ea dobândește o lege proprie, care este o putere dumnezeiască și totodată cadrul ei de dezvoltare. Semnificația acestei legi e dată de valoarea jertfei euharistice (Mt. XXVII 28), de care nu se pot lipsi mirii, care își unesc inimile în Hristos. Conținutul ei este iubirea, iar condiția afirmării iubirii este libertatea. Toți aceia care vor să se bucure de binefacerile Tainei Căsătoriei își însușesc legea ei. Numai căsătoria întemeiată pe iubire și libertate se distinge ca o taină divină, de alte rânduieli ale lumii, chiar dacă în afară ea nu se deosebește întru totul de instituțiile sociale, precum sunt cele juridice sau economice.¹⁴⁰

Îngemănând iubirea și libertatea, una și aceeași lege se descoperă în afară prin devotament, ceea ce într-un fel înseamnă, în același timp, datorie și fidelitate. În spațiul relațiilor spirituale adevărate, din care face parte și viața conjugală, legăturile dintre oameni dobândesc trăsături specifice, ele devin aspecte ale profunzimilor existenței. Scopul și sensul uniunii conjugale nu ține nici de impulsurile speciei și nici de normele sociale, ci în primul rând de năzuințele persoanelor în cauză, de aspirația acestora la plenitudine, la integritatea vieții, la veșnicie ¹⁴¹. Dar acest lucru nu vrea să spună că revendicările naturii sau ale societății ar fi respinse. Pentru ordinea iubirii, inaugurată de Taina Cununii, devotamentul conjugal apare ca un fenomen spiritual, care angajează pe soți în mod existențial. Mai presus de orice, devotamentul se afirmă, în căsnicie, prin dăruirea de sine și jertfelnicie a unui soț în raport cu celălalt soț. Cine nu ajunge până la devotament, acela nu iubește. Adevăratul nume al devotamentului este dăruirea. El este nelipsit de sentimentul datoriei și cel al fidelității. Într-adevăr, căsătoria nu cunoaște decât o singură definiție a datoriei: când iubești îți poruncești, singur, ție însuși. Iar în ce privește fidelitatea, de data aceasta prin ea se înțelege nu doar o credincioșie pur

¹⁴⁰ Pr. Prof. Ilie Moldovan,, Iubirea taina căsătoriei” Teologia iubirii I, Alba Iulia 1996, p. 139

¹⁴¹ "Câtă vreme este cineva în viața aceasta, chiar de ar fi desăvârșit după starea de aici și în fapte și în contemplație, are numai în parte cunoștința, prorocia și arvuna Duhului, dar nu plinătatea însăși. Dar când va ajunge, după isprăvirea veacurilor, la sfârșitul desăvârșit, când se va arăta celor vrednici față către față însuși Adevărul de sine stătător, nu va mai avea numai o parte din plinătate, ci va primi prin împărțire însăși plinătatea harului (Cf. Ef. IV, 13)". Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Filocalie* II, p.202.

exterioară, care l-ar ține pe fiecare soț departe de orice legătură adulteră, ci o fidelitate a inimii, interioară, pentru păstrarea căreia fiecare din soți trebuie să întreprindă ceva împotriva lui însuși, împotriva dificultăților și a tendințelor lui, într-o luptă fără răgaz. Căsătoria nu este un simplu dans și nici chiar un legământ pe viață, este o alianță pentru veșnicie. Astfel, intimitatea ei are nevoie nu numai de efectele unei puternice atracții naturale, ci mai ales de ale unei serioase angajări spirituale, spre a nu-i duce pe soți la neîntrerupte jigniri și învinuiri reciproce, care pot ajunge până la moartea sufletească. Pentru a păstra în căsătorie credința fermă și în gândurile cele mai lăuntrice, soții au datoria să-și cerceteze cu regularitate sentimentele și să le pună de acord cu imperativul devotamentului absolut. La rândul ei, virtutea fidelității este aceea care dovedește ce înseamnă în căsătorie credincioșia în natura ei intimă și arată cum aceasta nu este asuprirea vieții personale a unuia dintre soți, ci dimpotrivă, cea mai deplină dezvoltare a ei. Ea înfățișează existența cu adevărat personală a unui soț și trasează drumul unui destin care trece dincolo de hotarele vieții pământești.

Exigențele devotamentului conjugal

Ajutorul mutual și susținerea reciprocă, care sunt un corespondent al devotamentului conjugal, pe plan temporal, cuprind ansamblul de sacrificii de timp, de satisfacții, de egoism personal, ce se depun de ambii soți pentru o bună stare morală și materială a conviețuirii comune ¹⁴². Acest lucru cere ca soții să-și domine tendințele lor egoiste, să se sprijine unul pe altul, oricare ar fi deficiențele lor. Trebuie să ieși din tine însuși și să înțelegi gândurile, dorințele și trebuințele ființei iubite. În cuvântarea sa eshatologică, Mântuitorul spune : *Unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii*" (Mt. XXIV, 28). Hristos a fost răstignit și e răstignit mereu în toată vremea. O cruce strălucitoare străjuie în "biserica mică" a căminului conjugal, acolo unde soții îngenunchează în momentele lor de reculegere, implorând ajutorul de Sus. Tot acolo, sfatul ce li se trimite le aduce aminte de sânge și de suferință . Soții însă nu trebuie să vadă crucea fără înviere și nici poruncile fără fericiri.

În aceeași perspectivă a devotamentului conjugal, uniunea în căsătorie este făcută dintr-o mulțime de mici servicii mutuale care fac din fiecare soț servitorul celuilalt. "Este un calcul imoral și

¹⁴² În rugăciunea ce precede așezarea cununilor pe frunțile mirilor, la săvârșirea tainei nunții, preotul rostește aceste cuvinte de implorare : "Si să vie peste dânșii bucuria aceasta, pe care a avut-o fericita Elena, când a aflat cinstita Cruce", *Molitfelnic*.1965, p.78.

periculos de a căuta în căsnicie un mijloc de a crește suma plăcerilor egoiste. Un astfel de calcul nu poate decât să prepare decepții și să înmulțească cazurile și împrejurările de neînțelegere". A ști că uniunea inimilor nu poate crește decât prin primirea cu bucurie a tuturor sacrificiilor implicate în viața în doi, înseamnă să adorăm crucea care ne atacă cruzimea voinței noastre și egoismul nostru exaltat, să luăm dinainte măsuri împotriva variațiilor caracterului și a firii. "Dragostea este un sentiment de care nu-și ajunge sieși. Pentru a se conserva și a crește, ea are nevoie de o hrană specială și aceasta este făcută din miile de mici servicii mutuale care sunt ca ochiurile unui uriaș năvod, ca punctele unui covor care nu se vor sfârși decât odată cu viața". Orice sfârșit însă pune temelia unui început. Odată ce sufletele și-au recunoscut viața lor eternă și au înțeles că în unirea cu Hristos se pot împărtăși de viața dumnezeiască, înțeleg lămurit și adevăratele condiții ale desăvârșirii ei pe pământ și astfel vor săvârși din dragoste și de bună voie tot ceea ce ar trebuie să îndeplinească din ascultare față de o legea exterioară.

Demnitate și datorie în viața conjugală

În paginile Noului Testament sunt consemnate importante date cu privire la demnitatea și datoriile soților în căsătorie. Mai întâi, demnitatea pe care le-o conferă soților Dumnezeu însuși. Înainte de patimi, în rugăciunea sacerdotală către Tatăl, Mântuitorul, a rostit aceste cuvinte: "*Slava pe care Tu mi-ai dat-o, Eu le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem*" (Ioan XVII, 22). În Biserica noastră, mirii sunt încununăți: "cu mărire și cu cinste"¹⁴³. Slava semnifică arătarea Sfântului Duh care se revarsă și peste dragostea - comuniunea conjugală, fapt amintit de Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni (IV, 16: 23,32). Această concepție paulină a făcut pe Sfântul Ioan Gură de Aur să vadă în căsătorie o icoană vie a lui Dumnezeu, o "teofanie" adevărată. "Starea de căsătorie este sfântă"⁹. Devotamentul, într-un fel, este conținutul acelei imagini profetice prin care se anticipează realitatea slavei viitoare.

¹⁴³ "Si-i binecuvântează preotul de trei ori cântând ; Doamne, Dumnezeul nostru, cu mărire și cu cinste încununează-i pe dânșii", *Molitfelnic*, p.80. Cuvintele acestea ne aduc aminte de viziunea Noului Ierusalim, unde neamurile vor umbla în *lumina* ei, iar împărații pământului vor aduce la ea *mărimea*. lor" (Ap.XXI, 24). Simbolica binecuvântării arată, astfel, că taina Căsătoriei este punctul de întâlnire dintre alfa și omega destinului uman.

Din demnitatea conferită soților, decurg și datoriile soților. În acest sens trebuie să înțelegem învățătura pauliană după care soții își datorează unul altuia devotament și fidelitate reciprocă. Ei câștigă unul asupra trupului celuilalt un drept real, a cărei întindere e indicată în I Cor. VII, 3-6. De asemenea între soți domnește o egalitate perfectă, ceea ce aduce o noutate absolută în lumea păgână. Această egalitate a soților, din punct de vedere al datoriilor, nu diferențiază ierarhia pe care e așezată demnitatea conjugală la origini. "Supunerea" femeii are ca reazem de suprem prestigiu ideea "supunerii lui Hristos" (Efes. V, 22), cu alte cuvinte, tocmai ideea teofaniei pe care o întruchipează căsătoria. Adulterul este condamnat (Mt. VI, 9), iar divorțul exclus, pentru ca în mod definitiv este exclusă biruința morții. Sfântul Apostol Pavel nu se mulțumește să pretindă pentru femeie o simplă protecție, ci el cere, din partea soțului, o adevărată iubire față de ea (Efes. V, 25,28, 33), iar confluența iubirii celor doi soți, pe același meridian existențial, creează realitatea destinului lor comun, cu prelungire în viața de dincolo de veac.

Noul Testament nu se ocupă cu predilecție de aspectul social al căsătoriei. Cu toate acestea, creștinismul primar a exercitat o influență indirectă asupra regimului matrimonial. El a introdus ideea unei comunități de viață deplină între soți, de datorii și de lucruri materiale, necunoscute în perioada precreștină (cf. Efes. V, 22, 25, Col. II, 19, Tit. II, 3 : Petru III, 1 etc).

Datoriile soților

În ideea de comunitate a iubirii sunt cuprinse în general și datoriile reciproce dintre soți, așa cum le găsim la Sfinții Părinți: 1) Soții au datoria să viețuiască în comun. E o obligație reclamată de ființa și scopul căsătoriei, la vreme de nevoie ea putând fi cerută în mod expres de oricare dintre ei. O despărțire mai lungă, fără motive juste, este inadmisibilă. De asemenea, soții au datoria să păzească să nu se destrame legătura dragostei și a credinței, ci dimpotrivă, să o întărească prin răbdare, spirit de jertfa, mărinimie și hărnicie. Faptul că își datorează respect, aceasta implică excluderea oricărei jigniri, aserviri sau tiranii exercitate de unul față de altul, ideea de *fidelitate* implică adevărul că adulterul și abandonul căminului sunt sfidări capitale ale acestei datorii. Comunitatea iubirii trebuie să se limpezească în încercări și să devină temei pentru o comunitate trainică de viață. În iubire e cuprinsă dăruirea totală și irevocabilă de sine însuși, devotament și încredere, comunitatea bucuriilor și supărărilor. Ajutorul mutual în trebuințe, boli și încercări de tot felul e legat de deplina înțelegere și de aceea ea se comportă în voința de uniune, adaptare reciprocă a caracterelor, suportarea defectelor și răbdare în încercări grele. 3) Soții mai au datoria să-și chivernisească cu înțelepciune bunurile

lor. Comunitatea averii e o prevedere de mare însemnătate în rosturile familiei, analizată în toate scrierile Sfinților Părinți.

Două viziuni privitoare la datoriile soților: răsăriteană și apuseană

Teologia morală ortodoxă privește la demnitatea și datoriile soților, din perspectiva gândirii sale despre căsătorie ca taină, în felul următor: la creație cele două sexe formează lumea umană arhetipică: Adam-Eva. Căderea a dislocat această lume în două individualități separate, situate în mod exterior una față de alta, creând doi poli ai existenței umane, între care apare o diastază ce menține în opoziție două forțe contrare. Restaurarea în Hristos readuce viața cuplului la arhetipul original și îl transpune într-un nou mod de existență. Amândoi soții fiind uniți în Hristos, centrul ontologic al acestei comuniuni e constituit de către "*sacramentul iubirii*", după o minunată formulă a Sfântului Ioan Gură de Aur. Comunitatea conjugală se descopere într-o imagine profetică a împărăției: îngemănarea elementului masculin și feminin e o comuniune ce se desăvârșește în Dumnezeu. Taina iubirii formează cheagul unei realități lăuntrice, care în latura exterioară a vieții conjugale, sociale și juridice, se traduce sub o formă empirică de drepturi și datorii.¹⁴⁴

Datoriile pe care le prestează soții în căsătorie sunt și în atenția teologiei morale romano-catolice. Această literatură e abundentă, dar abundența nu exclude nici de astă dată contradicțiile. Obligațiile la care sunt supuși soții sunt privite mai ales ca expresii ale unor funcții naturale prevăzute în alcătuirea oricărei societăți conjugale. Unele sunt predeterminate de către constituția psihofizică a bărbatului și altele de cea a femeii, deosebite profund între ele. În genere este vorba de o gândire afectată de "sexism", care pune mai mult accentul pe elementul diferențial decât pe cel complementar. Astfel, prin înfățișarea sa fizică, constituția naturală a bărbatului pare mai robustă decât a femeii. Despre bărbat se spune că are o rațiune mai bine diferențiată de sensibilitate, aflându-se astfel mai la adăpost de emoții și impulsurile firești. Acest fapt l-ar predestina, pe de o parte, la muncile obositoare din afara căminului, pe de altă parte la exercițiul autorității în lăuntrul acesteia. Astfel, lui îi revine datoria să conducă societatea conjugală și familială, însă fără să excludă demnitatea și rolul femeii. Mai slabă și mai sensibilă sub raport fizic, femeia este predestinată grijilor căminului, la exercițiul blândeții și al tandreței. Această afinitate pe care ființa femeii o are cu elementul afectiv și care reiese din însăși structura ei funcțională, e ceva specific care consacră inferioritatea femeii în multe laturi ale existenței

¹⁴⁴ Pr. Prof. Ilie Moldovan,, Iubirea taina căsătoriei” Teologia iubirii I, Alba Iulia 1996, p. 156

umane . în vreme ce bărbatul, respiră împingând pieptul înainte, ca o anticipare a mersului și a stăpânirii pământului prin muncă, femeia respiră de jos în sus, prefigurând astfel vocația ei de a rămâne în slujba vieții, de avea un loc specific în procreare. în aceste date se circumscriu datoriile soților în căsătorie, în morala apuseană, sondând, după cum vedem, alte izvoare decât cele ale moralei ortodoxe.

Fidelitatea ca efect al iubirii creștine depline

Semnificația fidelității conjugale

Iubirea poate să aibă mai multe înțelesuri. în lume pot să existe mai multe iubiri. Ceea ce le deosebește adesea nu este numele, ci roadele ce le produc în sufletele celor ce le poartă. în Taina Căsătoriei, Dumnezeu unește pe soțul cu soția lui chiar prin sângele Său. De aceea unirea aceasta este atât de puternică, încât mai degrabă sufletul trebuie să se despartă de trupul propriu, decât soțul de soție. Iar această unire se înțelege a fi, în primul rând, aceea care leagă laolaltă două inimi. Un alt efect al iubirii conjugale este credința(credincioșia) conjugală nestrămutată. Odinioară pe inele erau gravate niște peceteți ca însemne ale credinței. Prin mâna preotului, Biserica binecuvântează un inel, pe care îl dă, mai întâi bărbatului, făcând astfel dovada vădită a faptului că ea, Biserica și soție totodată, sigilează și pecetluiește inima lui prin această taină, pentru că niciodată, nici numele, nici iubirea altei femei să nu poată intra în acest sanctuar. Pecetea poartă valoarea veșniciei. Mirele, apoi, pune inelul în degetul miresei, pentru că în mod reciproc și ea să știe că niciodată inima ei nu trebuie să primească dragostea pentru un alt bărbat. Această e dovada credinței: "Dragostea e mai tare decât moartea" ¹⁴⁵.

Iubirea conjugală poartă cu sine taina prezenței divine ce se descoperă prin caracterul ei creator și se traduce adevărat în viața zilnică a celor doi soți. Ea e totdeauna delicată, statornică și sinceră. Un soț trebuie să apară în ochii celuilalt soț ca cel mai intim confident. Din persoana lui trebuie să iradieze un spirit de generozitate și dăruire, o căldură care încălzește pe celălalt și îi dă sentimentul întăritor al înțelegerii, împreună cu bucuria că nu e singur. El trebuie să fie "un miel nevinovat", gata totdeauna să se jertfească pentru fericirea celuilalt soț, să-și asume durerile lui, dar în același timp să

¹⁴⁵ "Căci de fapt pe cei care poartă în trupul lor chipul morții moarte pentru care și-a dat viața Fiul Omului pe aceea îi zidește din nou, le dă iar formă și îi face părtași la însăși viața Lui" N. Cabasila, *Viața în Hristos*, p.8.

fie un zid de neclintit, care să se ofere în sprijin și în apărare. Câtă comportare delicată, transparență, puritate în gânduri și sentimente dezvăluie o inimă plină de dragoste. În comportarea soțului nu trebuie să existe nici o trivialitate, nici o josnicie, nici o meschinărie. El nu poate fi afectat și lipsit de sinceritate, ci dimpotrivă, trebuie să actualizeze, într-un grad superior, delicatețea, sensibilitatea, mărinimia și curăția ¹⁴⁶. În viața unei soții, pentru care căsătoria este o taină, aceste calități și virtuți nu sunt idealizări subiective, ci iradiații ale unei realități divine, care sunt receptate de iubire. Prin iubire devin fapte, dovezi de curată și sinceră prietenie care leagă inimile, le apropie și servesc drept întocmire fericită a înțelegerii reciproce.

Raportul fidelității conjugale cu castitatea

Dacă fidelitatea este marea realitate a căsătoriei creștine, ea nu este un fenomen de ordin natural sau profan, ci de ordin spiritual și tainic. Prezența lui Hristos nu face concurență iubirii conjugale naturale, ci o înalță pe culmi divine. Când această prezență devine fundamentul ontologic al iubirii, problema necesității monofiliei și a monogamiei absolute nu se mai pune. Fidelitatea deplină este un rezultat al conlucrării soților cu harul Sfântului Duh. Fidelitatea își destăinuie tăria și nevinovăția prin castitate, care își are măreția ei proprie și în căsătorie. E vorba de măreția acelei virtuți ce împodobește atât sufletul cât și trupul celor doi soți. Căsătoria stabilește o corelație ideală între fidelitate și castitate. Nu este niciodată îngăduit să avem vreo voluptate care să transforme iubirea conjugală într-o ipocrizie convențională.

Castitatea nu înlătură voluptatea, dar păstrează cumpătarea, un lucru mai de preț decât suprimarea plăcerii însăși. Fidelitatea nu este inerentă "naturii" omului, ea nici nu există pretutindeni, ci se formează numai la un anumit stadiu de dezvoltare morală. Ea obligă soții la continență, care are ca regulă de a nu folosi raporturile conjugale decât după scopurile lor superioare. Căsătoria nu a fost binecuvântată și rânduită drept leac pentru îmblânzirea concupiscentei, ci ca un mijloc de regenerare, o cale de a schimba legăturile naturale în legături spirituale. De aceea castitatea nu este doar un remediu salutar, ci un principiu eroic de a proteja lumea spiritului și de a o salva de la o ruină definitivă. "Castitatea se poate pierde în atâtea chipuri câte necurații și feluri de desfrâu există, care, după cum sunt mai

¹⁴⁶ Pr. Prof. Dumitru Săniloae, *Sfintenie și delicatete*, în Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena, 1976, p. 115- 118.

mari sau mai mici, unele o știrbesc, altele o rănesc și altele o fac să moară de-a binelea. Există anumite intimități și pasiuni nestăpânite, ușurate și senzuale, dar nu ating propriu-zis nevinovăția și totuși o slăbesc, o lăncezesc și o înnegresc. Există alte intimități și pasiuni, nu numai nestăpânite, dar voluptoase și prin acestea castitatea este cel puțin foarte grav rănită și atinsă. Smintelile și desfrâul dau trupului ultimul grad al plăcerii voluptoase". Castitatea, prin exigențele sale ferme, rămâne un criteriu de evaluate a fidelității pe linie spirituală.

Nu e însă suficient să denunțăm întregul cortegiu de rele ce pun în primejdie statutul etic al căsătoriei creștine, ci să punem în lumină căile ce duc la împărăția lui Dumnezeu. Ceea ce vine de la har este, fără nici o îndoială, un lucru mai de preț decât ceea ce vine de la o normă morală. Este de remarcă, însă, că o greșită interpretare a raportului dintre fidelitate și castitate, nesocotind rigorile acesteia din urmă, ne poate conduce la neonecolism. Prezența dumnezeiescului har, care înconjoară și ocrotește viața celor doi soți, nu justifică nici libertinajul intimităților conjugale și nici utilizarea în căsătorie a tehnicilor contraceptive și contragestive. Ortodoxia unor teologi actuali, care le susțin, cum e bunăoară Michel Philippe Laroche, este pusă la grea încercare, se delimitează categoric de presupuzițiile acestei gândiri, cu urmări nefaste asupra vieții conjugale, familiale și etnice.

Raportul fidelității conjugale cu continența

O presupuziție foarte răspândită, în vremea noastră, este aceea că se rezervă femeii singure toate restricțiile și durerile care însoțesc disciplina conjugală, absolvindu-l, în schimb, pe bărbat de acestea. Soțul se crede liber să facă ce-i place. Pentru soție s-au instituit norme de comportare, ei îi revin toate jertfele, iar soțul se crede autorizat la toate plăcerile vieții¹⁴⁷. În această concepție e ascunsă o rămășiță a gândirii juridice care protejează bărbatul¹⁴⁸. De fapt, răul rezidă în deformarea

¹⁴⁷ Francisc de Sales, *Îndrumare la viața evlavioasă*, Iași, 1930, p.178.

¹⁴⁸ Michel Philippe Laroche, *Un singur trup - aventura mistică a cuplului*, trad. rom. 1995, p. 95.

juridică a harului și a iubirii însăși. În mod indiscutabil putem afirma că nu există două morale conjugale, ci numai una singură. Jertfele și durerile femeii trebuie să fie compensate, mai întâi, de intențiile și eforturile bărbatului de a înțelege ce se petrece în alcovul conjugal. Sacrificiile pe care femeia le depune în timpul sarcinii și alăptării trebuie compensate de către bărbat în eroica primire a unei continente mai mult sau mai puțin prelungită. Continența familială nu este o exigență morală care s-ar referi la depășirea puterilor creștinului. Sunt momente în viața familiei, ca și a istoriei, (un exemplu ar putea fi acela al perioadelor concentrării și războiului), când continența se impune la modul absolut. În toate cazurile, virtutea continenței este aceea care desfundă izvoarele "marii iubiri" în măsură "să îmblânzească pornirile cele grele de purtat ale plăcerilor". La drept vorbind, nu atât mult soțul este îndemnat să-și activeze această putere salvatoare, de care dispune, cât mai mult se cuvine ca el să fie acela care îl lasă pe Mântuitorul însuși să-și realizeze în ființa lui fapta Sa. Soții fideli sunt aceia care se îngrijesc unul de altul ca de niște bunuri veșnice ale sufletului lor. Acest lucru mai înseamnă, într-un mod practic și concret, că bărbatul este obligat să ia toate precauțiile necesare de a nu întreține în imaginație scene lascive și de a evita împrejurările periculoase. Cei care sunt văduvi, trebuie și ei să se preocupe de viața lor lăuntrică, ținând la o castitate curajoasă, care să disprețuiască nu numai ocaziile de față, dar și pe cele viitoare. Ei se cuvine să reziste și imaginației pe care voluptățile îngăduite, primite altădată în timpul căsătoriei, o accentuează în noua lor situație, fiind din cauza aceasta mai sensibili la atacurile necinstite. Castitatea care nu a fost încă atinsă sau micșorată poate fi păstrată în mai multe chipuri, dar odată stinsă, nimic nu o mai poate regenera.

Fidelitatea privită în cadrul legii universale a solidarității umane

Afirmația că fidelitatea este un fenomen de ordin spiritual și tainic, iar infidelitatea o trădare personală a vieții veșnice, nu aduce cu sine opinia că comunitatea, mai mică sau mai mare, nu ar avea dreptul să se ocupe de ele. Printre argumentele împotriva fidelității și castității sunt și acelea care obiectează că omul, ca individ sau ins, are libertatea de a dispune după voie de propriul lui corp și că, de fapt, comunitatea nu are competența de a se amesteca cu nimic. E adevărat că această comunitate, familială sau etnică, nu poate impune prescripții transcrise în dreptul penal sau în regulamente administrative și nici nu poate exercita o altă constrângere oarecare. Însă, e cu totul greșit să se susțină că individul, bazat pe libertatea și autonomia sa, are dreptul de a face din activitatea sa genezică uzajul care îi convine. Omul nu are o libertate asupra persoanei sale făcând abstracție de rânduielile lui Dumnezeu. Viața socială, respectiv comunitară, este o rețea de relații multiforme, o interferență de

acțiuni și reacțiuni, în mijlocul cărora nici o activitate nu poate fi concepută ca izolată și separată de altele. Fiecare gând, fiecare gest are un răsunet în comunitatea umană. Calitatea de ființă socială nu este la om o calitate adăugată din afară și accesorie a umanității sale, ea este imanentă și fiecare domeniu al activității omului este supus sistemului universal de legături interioare, de nenumărate conexiuni. De aceea, nici activitatea din domeniul intim al vieții conjugale nu are prilejul să scape de legea universală a solidarității. Fidelitatea, sub formă de continență conjugală, de care ne-am ocupat în acest capitol, dă un sens bine definit și o semnificație proprie mării îndatoriri a castității celibatului, pe care o anume tradiție o proclamă. Această castitate nu mai apare ca o datorie impusă din aer și necesară în mod tranzitoriu. Perioada de castitate ce precede căsătoria apare în mijlocul unei morale coerente ca preparație, antrenament pentru continența mai grea pe care o cere viața conjugală însăși. Nici o ruptură nu separă cele două perioade. A doua este urmarea logică a celei dintâi și aici e nevoie mare de deprinderi dobândite prin disciplina simțurilor și controlul spiritului asupra simțualității.

Problema autorității în căsătoria creștină

a) *Definirea teologică a autorității în căsătorie.* Căsătoria creștină nu este o arcă pe care se refugiază două egoisme, ci o adevărată unitate de viață realizată prin prezența Domnului în această nouă alcătuire. Unirea nu distruge demnitatea și egalitatea soților, după cum nu contrazice nici legile vieții. A propovădui ceea ce se numește diarhie conjugală și a face din căsătoria creștină o asociație guvernată de un acord care trebuie înnoit mereu, înseamnă a-i distruge unitatea harică. Cuplul format dintr-un binom spiritual, în loc să fie o combinație creatoare, devine o juxtapunere de părți izolate și o materie amorfă. Căsătoria creștină nu e lipsită de structură, de aceea nu e lipsită nici de autoritate. Datorită harului special cu care e înzestrată, ea are puterea de a reprezenta real legătura Bisericii cu Hristos, unindu-se astfel cu Hristos în jertfă și însușindu-și factorul divin, care o preface într-o "casă a lui Dumnezeu"¹⁴⁹.

De la Sfântul Apostol Pavel aflăm în ce constă autoritatea în căsătorie și investirea soțului cu această demnitate. *"Bărbații sunt datori să-și iubească femeile, cape înseși trupurile lor... pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este capul Bisericii, trupul Său, al cărui Mântuitor este"* (Efes. V, 28, 23). Înțelegerea autorității pe care o deține bărbatul în căsătorie depinde de

¹⁴⁹ . J. Moisescu, *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom*, 1932, Extras "Candela", 1939-1940, p.99

înțelegerea acestor versete pauline. în Sfânta Scriptură există texte care pe lângă sensul istoric-literal au și un sens numit anagogic. Acesta nu suprimă sensul literal, nu exclude sensul istoric, ci îl însoțește, îl întregeste prin adăugarea unei idei mai înalte, care rezultă din reflexiunea interpretului și care este de cele mai multe ori de ordin moral¹⁵⁰. Ar fi vorba despre o ridicare a înțelesului scripturistic de la realitățile sensibile la cele spirituale, despre o străduință de a descoperi un sens mai înalt, spiritual, în litera Scripturii. Avem de-a face cu anagogia, care nu se confundă cu alegoria, fiind un principiu al reprezentării ideilor mai puțin înțelese, prin exprimarea altora, ce ne sunt explicate anterior, între ele existând o legătură organică, nu de simplă comunicare, ci de relație ontologică¹⁵¹. De această înțelegere anagogică a textului de mai sus avem nevoie pentru a putea surprinde semnificația autorității în căsătoria creștină.

După sensul anagogic, comunitatea conjugală nu ne descoperă unirea Domnului cu Biserica într-un mod indistinct, ci ne revelează pe Hristos-Mirele ca arhetip al soțului, iar Biserica-Mireasa ca arhetip al soției. Totalitatea vieții divine, care se găsește în zona ontologica a umanității Domnului, trece în Biserică; aceasta este umplută de viață, iar nu invers. Din acest principiu decurge autoritatea ce i se conferă bărbatului, după un sens anagogic. Femeia niciodată nu va putea lua locul bărbatului și nici invers. Taina Căsătoriei, prin care se primește harul sfințitor, e într-adevăr o taină a legăturii dintre cei doi soți, dar ea aparține în primul rând Sfântului Duh, care împărtășește roluri și harisme diferite celor doi ce alcătuiesc comuniunea conjugală. Dacă Sântul Duh lucrează prin inimile celor doi soți, transmițându-le o putere mai mare decât a facultăților proprii, acest lucru înseamnă că El însuși susține structura societății conjugale, încredințând bărbatului care îl reprezintă pe Hristos o menire corespunzătoare. Biserica nu se află în raport cu Mirele ei într-o stare de inferioritate, din care ar recurge o coborâre a demnității ei. După Sfântul Apostol Pavel, Biserica are rostul să-1 *plinească* pe Hristos (Efes. I, 23), adică să-i confere ea însăși suprema perfecțiune, consacrarea funcției și a slavei Sale. Biserica nu poate fi un compliment accesoriu al Domnului, câtă vreme *plyroma* (plinătatea) indică perfecțiunea. De aceea soția, căreia i s-a acordat grija sporirii iubirii nu rămâne mai prejos

¹⁵⁰ ibidem, p. 102

¹⁵¹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia* II p.202.

în ce privește demnitatea ei în căsătorie, Dumnezeu înălțând prin ea relațiile conjugale până în pragul veșniciei.

Autoritatea soțului în căsătorie e susținută de către teologia romano-catolică de pe poziții scolastice. Nefiind o simplă asociație, societatea conjugală e înzestrată prin însăși natura sa cu o unitate în care legătura dintre soți este numai tolerată de Dumnezeu, e un pogorământ pe care Domnul îl face la adresa slăbiciunii omenești. La Conciliu Vatican II s-au subliniat de fapt două idei mai importante. Pe de o parte, zestrea conjugală a fost considerată ca un domeniu "sacru" și rezervat, pentru care omul este numai păzitor, fiindcă ea este dinainte orientată spre binele speciei; pe de altă parte, ideea de a asuma fără reticență valoarea acestei uniuni, chiar în afară genitalității. "Această afecțiune (dilectio) are maniera de a se exprima și împlini prin lucrarea proprie a căsătoriei. În consecință, actele care realizează uniunea intimă și castă a soților sunt acte oneste și demne. Trăite într-o manieră în adevăr umană, ele semnifică și favorizează darul reciproc prin care soții se îmbogățesc amândoi în bucurie și recunoștință" (GS n. 49, 2)^x. Cu aceste cuvinte s-a urmărit să se arate că uniunea soților este legitimă chiar în cazul când, pentru rațiuni străine de acțiunea și voința omenească, nu poate fi izvor de procreare. Actul conjugal rămâne permis și nu pierde caracterul său specific (sacru), întrucât rămâne semnul și consemnarea dragostei și a fidelității, realizând și atrăgând în sine unul din scopurile fundamentale ale căsătoriei, potolirea concupiscentei".

Raporturile conjugale sunt exprimate de către teologia romano-catolică într-o concepție legalistă și supuse unor categorii de drept, prin care își pierd caracterul sacramental creștin. Soții sunt datori, chiar în virtutea contractului matrimonial, pe care l-au consimțit în mod liber, să se dea unul altuia. *"Femeia nu este stăpână pe trupul ei, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia"* (I Cor VII, 4). Citatul se referă la egalitatea absolută între bărbat și femeie, amândoi soții putând a se prevala de drepturile lor. Exegeții romano-catolici nu urmăresc aspectele spirituale implicate în asemenea texte. E adevărat că soții trebuie să țină seama de anumite norme de comportare, dar mai ales trebuie să știe a nu se lăsa pradă instinctelor, expunându-se efectelor dezastruoase care urmează tiraniei simțurilor. Sinceritatea unirii conjugale însă, ce ține de îndeplinirea scopului onest, prin care se înțelege procrearea și înlăturarea concupiscentei, nu e tot una cu transfigurarea lăuntrică a acesteia prin iubire. Conciliu Vatican II a fost, într-adevăr, preocupat de moralitatea vieții conjugale. Căsătoria nu mai poate fi un simplu fenomen legal și fiziologic, în care omul abdice de la orice control și ascultarea de bărbat nu poate avea decât sensul dăruirii de sine ce aparține "eternului feminin".

În concluzie, rămâne ca autoritatea în căsătorie să fie considerată aceea pe care o impune prezența Mântuitorului veșnic viu, în măsură să prefacă o instituție cum e familia în "ecclesia domestica", "ca s-o sfințească... și ca s-o înfățișeze Sieși, Biserica măritată... să fie sfântă și fără prihană" (Efes. V, 26,

Sensul spiritual al "datoriei conjugale"

"Datoria conjugală"privită ca o problemă religios-morală

. În viziunea ortodoxă, ideea datoriei conjugale propriu-zise, respectiv a unirii fizice între soți, e cuprinsă în noțiunea de taină care nu e niciodată omisă din definirea căsătoriei. Sfântul Duh se unește cu cei doi soți, creându-i din nou într-un singur trup, pentru a se sălășlui în inimile lor și pentru a le comunica într-un grad maxim dragostea divină. Sfântul Ioan Gură de Aur, scria în acest sens : "soții desăvârșiți nu sunt cu nimic mai prejos decât călugării, ei pot să dea dovadă de virtuți mai mari decât cele monastice". Obligația soților este de a trăi în sfințenia comuniunii lor cu Hristos fără întrerupere. De vreme ce căsătoria e o taină, ea este și spațiul unei neconținute Cincizecimi. Hristos trimite continuu pe Duhul Său în căminul conjugal, iar Acesta, la rândul său "hristifică" pe soți, îi face împreună moștenitori cu Hristos. Nici una dintre datoriile soților nu rămâne în afara acestei acțiuni divine. Dragostea este ea însăși restabilirea principiului personal în viața conjugală, dar nu a unui principiu natural, ci spiritual. Considerată în întreaga sa complexitate concretă, problema datoriei conjugale implică înțelegerea mai multor aspecte ale realității umane și creștine. A pune în lumină favorabilă sensul unirii fizice dintre soți înseamnă a-l aduce în corelație cu valoarea persoanei umane, a naturii, iar nu a contranaturii¹⁵². Creștinismul primar a avut ocazia să creeze cultul fecioriei, pe care l-a atașat pe lângă acela al Preacuratei Măria. Cu această ocazie . abordează într-o manieră profundă și problema legăturii fizice dintre soți. Trecerea de la starea edenică la aceea a vieții care urmează căderii, face pe mulți dintre Sfinții Părinți să ezite în gândirea lor. Pentru mulți dintre ei, diferențierea între cele două sexe este o consecință a păcatului strămoșesc. în antropologia sa, Sfântul Grigorie de Nyssa, alunecă spre o spiritualizare excesivă, reducând ființa umană la angelism, la spirit pur . Ipostaza sa însă nu este convingătoare. Comunitatea conjugală este în mod clar, după referatul biblic,

¹⁵² "Cei care iubesc cu adevărat trebuie să caute dragostea în căsătorie, adică dragostea fără iluzii" (Albert Camus).

voită și binecuvântată de Dumnezeu. *A văzut Domnul că toate sunt bune " foarte".* Totuși, după unii scriitori bisericești, starea feciorelnică rămâne legată de persoană, iar căsătoria de specie, fapt care a făcut să perpetueze în gândirea teologică eroarea origenistă a identificării nașterii de prunci cu păcatul originar. Făcând din nașterea de prunci unicul scop susceptibil prin care să se justifice căsătoria, creștinismul din Apus, în frunte cu Fericitul Augustin, subordonează acest scop relațiilor fiziologice care însoțesc pierderea fecioriei, supunându-le unui dispreț metafizic și considerându-l ca stare inferioară . De la spiritualitatea excesivă până la angelism nu mai este decât un pas. Continuarea neamului omenesc ar implica pierderea integralității, aservirea persoanei și a spiritului unui element generic inconștient, în cele din urmă materiei. Un rigorism ostil sensului datoriei conjugale licite identifică în bloc trupul, iubirea și păcatul. Față de această atitudine, Biserica sinoadelor ecumenice a reacționat în mod hotărât. Abstenența conjugală suprimă erosul fără să-l transfigureze. Dragostea curată dintre soți deschide un alt drum de apropiere către Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur, în perioada de maturitate a gândirii sale, susține cu deosebită energie această dreaptă învățătură, restabilind în mod magistral echilibrul tradițional."Datoria conjugală" între castitate și păcat înțelegerea limpede a adevărului că fecioria spirituală sau castitatea este cu totul alt lucru decât o frustrare a firii, fiind un dar dumnezeiesc, primit de creștin la botez, ne conduce la ideea că iubirea conjugală poartă în sine un sacrificiu, fiind și acesta întemeiat pe unul și același act de depășire, pe aceeași transcendență divină. Castitatea nu desparte două stări ale vieții creștine, amândouă integral îndreptate spre Dumnezeu, fecioria și căsătoria. Realizarea unirii conjugale, care nu presupune pierderea castității, după cum am mai văzut, nu e totuna cu o contrafacere a naturii umane și nu reprezintă sensul căderii omului în viața senzuală. Sensul iubirii conjugale, ideea sa și principiul său corespund cu precizie unei biruințe asupra acestei vieți decăzute a sexului, în care atât persoana cât și spiritul sunt convertite în instrumente ale speciei impersonale . Biruința aceasta e un semn evident că răul nu mai poate substitui eternitatea. Dar ea nu poate avea loc decât prin Hristos. Luând seama la iubirea conjugală ca la un fenomen complex, observăm că în mod empiric ea este atrasă, pe de-o parte, către zone inferioare, desfigurată ca atare prin atracții naturale, fapt ce ar justifica atitudinea de suspiciune față de ea. Pe de altă parte, însă, atât prin ideea cât și prin sensul ei, ea se distinge în mod esențial de poftă, se desface de supremația impulsurilor păcătoase, rupând legătura cu ordinea din care acestea purced. "Iată pentru ce sensul uniunii conjugale nu poate să rezide decât în dragoste, în ceea ce aceasta are spiritual, în măsură deci să restaureze și să transfigureze firea, în iubirea personală a celor două ființe, ceea ce e tot una cu biruința asupra solitudinii"⁵⁰. Recunoașterea acestui adevăr, pe care își întemeiază cei doi soți unirea conjugală, nu e o tăgăduire

a faptului că femeia se mântuie prin naștere de prunci, ci dimpotrivă, o confirmare. Sigur, în această afirmație e mai mult decât ceea ce vrea să spună Berdiaev sau Evdokimov referindu-se la iubire. Din actul datoriei conjugale nu poate lipsi niciodată dorința soților de procreare. Dragostea dintre soți, însă, este chemată să învingă dorințele dezordonate ale trupului, nu printr-un fel de extirpare a vreuneia dintre ele, ci prin transformarea lor spirituală, prin descoperirea unor sensuri noi, prin care unirea dintre cele două persoane, departe de a pretinde pierderea castității, implică realizarea ei, ceea ce e tot una cu integritatea naturii umane. Iubirea conjugală pune astfel bazele transfigurării firii. Teologia ortodoxă, ținând seama de morala uniunii conjugale, privește relațiile dintre soți că fiind binecuvântate de Dumnezeu și nu le consideră ca fiind conducătoare ale păcatului, de aceea le-a și descoperit o semnificație spirituală. Păcatul este, desigur, prezent în toate manifestările vieții umane decăzute, dar acest lucru nu înseamnă că relațiile familiale îl posedă în mod exclusiv. Tocmai aceste relații, transfigurate prin harul Sfântului Duh, sunt transferate în alianța eternă a iubirii . într-o altă perspectivă, gândirea romano-catolică ne descoperă priveliștea unei alte lumi, de care a fost mult preocupată în trecut și de care se mai ocupă și astăzi. O prezentare pe larg a tematicii teologice din catolicism de pe acest tărâm al moralei creștine, pe lângă faptul că ne informează asupra unei laturi imens dezbătute în Conciliul Vatican II, ne familiarizează cu ideile care au așezat temelia unei concepții milenare. Datoria conjugală rezidă, potrivit teologiei morale apusene, în actul trupesc care unește bărbatul cu femeia, în scopul continuării speciei umane sau al potolirii concupiscentei. în interiorul acestei gândiri finaliste este adesea citat Sfântul Apostol Pavel: *"Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului. Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia "* (I Cor. VII, 3-5). Având în sprijin o dispoziție scripturistică, unirea fizică dintre soții legitimi e considerată onestă în existența sa. Ea apare astfel însuși mijlocul stabilit și poruncit de Dumnezeu pentru a permite propagarea legitimă a neamului omenesc. E ușor de constatat că, în romano-catolicism, procrearea este scopul principal al căsătoriei, chiar atunci când acest lucru nu e mărturisit. E vorba despre finalitatea care nu este contrazisă cu nimic prin faptul că soții, dându-și datoria conjugală, se gândesc, în primul rând să-și manifeste dragostea lor reciprocă și numai în al doilea rând să aibă copii, cum bine s-a observat acest lucru în dezbaterile Conciliului Vatican II. Procrearea rămâne scopul suprem pe care soții în dragostea lor îl atrag și îl realizează. Numai împlinită cu condiția să nu împiedice procrearea prin mijloace contrare naturii, unirea fizică dobândește un caracter religios. Primind de la Dumnezeu porunca iubirii, după cum au primit tot de la Dumnezeu și facultățile procreatoare, soții se bucură de privilegiul de a participa la puterea creatoare divină. în condițiile fixate datoriei conjugale, soții

urmează să țină seama de rânduialile firii, în conformitate cu adevărul că ea este îngăduită de Dumnezeu, care îi trasează legile și limitele, pentru a apare în ochii tuturor drept o faptă licită și morală bună.

VIII. DISFUNȚII ALE VIEȚII DE FAMILIE

Adulterul, căderea din harul căsătoriei

1. *Adulterul ca trădare dezmembrar a legăturii de iubire*

Păcat împotriva fidelității, adulterul este căderea din harul căsătoriei. Iubirea dintre soț și soție are originea în iubirea divină, ea însăși fiind o participare la iubirea lui Dumnezeu față de lume. Prin iubire soții sunt în comuniune spirituală cu Dumnezeu. De fapt, nu există decât o singură iubire, iar celelalte nu sunt decât fulgurante sau continue participări. Căsătoria face din actul iubirii o realitate nouă, conferindu-i o structură fundamentală. Totuși, soții nu posedă iubirea, așa cum posedă alte lucruri, ci o au așa cum îl au și pe Dumnezeu. Tocmai din această cauză ea nu exprimă o stare fixă, un orizont închis, o realitate încremenită în imobilitate. În conceptul de iubire personală, care dobândește în căsătorie un caracter de fidelitate, e vorba de o unitate harică dată și, totodată, de un proces de dăruire și asimilare în neconținută creștere, o viață de continuă modelare după chipul lui Hristos. E vorba despre o relație vitală de împlinire reciprocă a mădularelor ce fac parte din unitatea unui întreg pecetluit cu harul căsătoriei. Această "naștere din nou" presupune menținerea iubirii în flăcările neconținute ale purificării, implică necesitatea unei asceze¹⁵³. Experiența trăirii împreună e situată la nivelul vieții celei mai înalte, căci numai adeziunea la descoperirea tainelor mântuirii poate să însemne pentru soți o autentică împărtășire de lumină. Până când căsătoria, ca fapt de viață spirituală, intră definitiv în marea viitor al împărăției lui Dumnezeu, cu alte cuvinte, se mai află încă în această lume, în viața conjugală rămâne posibilitatea destrămării unirii întemeiate pe dragoste, posibilitatea desfacerii binomului spiritual. Acest lucru se săvârșește prin adulter. E adevărat însă că rămâne și posibilitatea concilierii celor doi soți în același "trup tainic" care a fost dezmembrat¹⁵⁴.

¹⁵³ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Asceza creștină*, în Studii de teologie morală, Sibiu, 1969, p. 340-345.

¹⁵⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Predici despre pocăință și despre Sfântul Varava*, trad. St. Bezdechi, Sibiu, 1938, p.8

Din punct de vedere spiritual și tainic, adulterul este un fenomen abominabil, o trădare și o apostazie, un rău care începe în lumea spirituală și tot aici se consumă. Infidelitatea este atragerea voinței unui soț spre neant, o tăgăduire a ființei, a creației lui Dumnezeu, o negație în care este cuprinsă împotrivirea față de har, căruia voința răzvrătirii i se opune cu îndărătnicie. Gravitatea acestui păcat nu apare în conștiința soțului trădător în toată amploarea și profunzimea lui, decât atunci când este privit din perspectiva efectelor sale ultime, în eternitate. Dintr-un parazit al firii, păcatul adulterului devine o tăgadă, devine anti-har: împărăția lui Dumnezeu este astfel respinsă de către natura căzută. Sensul iubirii se referă la biruința veșniciei, mai bine-zis, la pătrunderea eternității în timp sau la introducerea temporalului în eternitate, echivalând cu o victorie asupra infernului și a puterilor sale. Dimpotrivă, adulterul e o înfrângere, o dărâmare a unui templu. Păcatul se introduce acolo unde a domnit harul și în locul plinătății dumnezeiești se cascadează o prăpastie de neființă în însăși zidirea lui Dumnezeu, deschizându-se astfel în viața conjugală porțile iadului. Adulterul mai înseamnă și dezagregare cosmică, uciderea naturii.

Nelegiuirea adulterului privită în conținuturile ei

Adulterul este legătura nelegiuită a unui bărbat căsătorit cu altă femeie decât a sa sau al unei femei căsătorite cu un bărbat, altul decât soțul său. Se deosebește de desfrâu, întrucât acesta este un raport nelegiuit între persoane libere de orice angajamente matrimoniale. El se referă la unirea trupească, la consumarea faptului rușinos, iar la natura acestor crime de ordin spiritual participă și dorințele rușinoase, îmbrățișările neonestе și chiar, după unii, abuzul egoist de corpul partenerului de căsătorite. Adulterul poate fi simplu sau dublu, după cum numai unul din cei doi soți vinovați este căsătorit sau amândoi.

Oricare ar fi forma ei, infidelitatea conjugală este una din crimele cele mai grave care pot murdări conștiința religioasă. Caracterul abominabil al adulterului apare mai ales când e privit în lumina eternității, neavând din acest punct de vedere nimic banal în el. Dar gravitatea lui e marcată și din alte considerente. Călcând în picioare drepturile cele mai sacre înscrise în suflet de Dumnezeu însăși, adulterul, pe cale de trădare și sperjur, răpește și prostituează un trup ce este proprietatea altuia, aduce dezolare și ruină în societatea domestică, otrăvește izvoarele vieții, disprețuind legile privitoare la propagarea neamului omenesc, corupe bucuriile și satisfacțiile paternității, ruinează natura. După toate acestea, nu-i de mirare că popoarele, care au ajuns conștiente de efectele adulterului, chiar acelea care priveau la început desfrâul ca pe un act indiferent din punct de vedere moral, l-au urmărit și pedepsit fără cruțare. (Fenomenele orgiastice, care sunt și ele fapte deosebit de grave, după cum

am văzut într-o lucrare anterioară, aparțin unui alt registru social). La romani, înainte de a fi vorba de instaurarea codului lor juridic, păcatul adulterului se pedepsea cu implacabilă severitate. August face o lege în care declară adulterul ca o crimă socială, dictând exilul celor care se făceau vinovați. Mai târziu, nu se știe în ce epocă, pentru acest păcat a fost prevăzută pedeapsa cu moartea.

Sensul adulterului și implicațiile pentru viața de familie

După cuvintele Mântuitorului din predica de pe munte, adulterul distruge însăși realitatea, esența tainică a căsătoriei. *"Ați auzit ce s-a zis celor de demult: să nu săvârșiți adulter. Eu însă vă spun vouă că, oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui"* (Mat. V, 27-28). Iisus nu se oprește la condamnarea faptului material. Ca totdeauna, cuvântul Său privește o înțelegere ce urcă de la trup la suflet, de la carne la voință, de la ceea ce se vede la ceea ce nu se vede, de la temporal la etern¹⁵⁵. În dorință trădarea e deplină, pentru că ea se referă la un fapt de ordin spiritual. Bărbatul nu se unește doar cu trupul femeii, ci și cu sufletul ei.

Dacă acest suflet este pierdut pentru bărbat, bărbatul a pierdut cea mai prețioasă parte din femeia sa, am putea spune că a pierdut totul. Totul e spiritual. Cine vrea să se păstreze curat, trebuie să alunge din sufletul lui umbra oricărei pofte trecătoare.

Numeroase texte din Noul Testament condamnă adulterul, dar niciunul nu pătrunde atât de adânc.

Atitudinea față de adulter în lumea creștină

Părinții primelor secole creștine sunt într-un glas stigmatizând adulterul ca o crimă din cele mai grave. Clement Romanul, în Epistola către Corinteni, numește adulterul "crimă înfiorătoare" și asemenea lui Părinții bisericești, în deosebi Sfântul Vasile și Sfântul Grigorie de Nyssa". Însă consensul lor se întrerupe când e vorba de stabilit pedeapsa ce trebuie aplicată adulterilor. Ciprian, în Epistola către Antonian, ne spune că, înainte de el, unii episcopi nu admiteau deloc pe adulteri la pocăință. El însă admitea că fiecare episcop ar fi liber să trateze acest păcat după conștiința sa, având a da seamă de hotărârea ce o ia numai lui Dumnezeu. Deci disciplina penitențială a variat în primele trei secole după loc și după timp. În general însă, aproape toți Părinții socoteau că adulterii care fac pocăință suficientă să fie primiți în Biserică, după exemplul pe care îl dă Sfântul Apostol Pavel

¹⁵⁵ Giovanni Papini, *Viața lui Iisus* trad. A. Marcu, Buc. 1928, p.117.

cu incestuosul din Corint (I Cor, V, 5; II Cor. 5-11) ¹⁵⁶. Tertulian se arată mai sever în această privință, el refuză primirea adulterilor în Biserică. Origen este de aceeași părere și spune că episcopii care iartă păcatul adulterului și îi împacă pe cei vinovați cu Biserica, depășesc puterea lor sacerdotală. Hipolit se ține cam de același limbaj, ridicându-se cu severitate împotriva relaxării pe care o măsură a vremii sale o introduce în Biserică. Tot la fel, Sinodul de la Elvira are o atitudine foarte severă cu privire la adulteri, nu le dă acces la împărtășanie nici chiar în ceasul morții. Abia episcopul Romei Calist a schimbat această disciplină severă zicând: "Ego et moechinae et fornicationis delicta paenitentiae functis dimitto". Această atitudine a lut-o în numele păcii ce trebuie să domnească în Biserica lui Hristos. Adulterul deține un loc important și în legislația împăraților creștini, putând urmări astfel atitudinea morală față de acest păcat. Constantin cel Mare a mărit pedeapsa cu privire la adulter. Soțul vinovat era pasibil de exil și chiar de pedeapsa cu moartea, iar complicele său trebuia să fie decapitat dacă era liber și ars dacă era sclav. Această legislație a fost agravată în 339 de fiul lui Constantin, care a interzis apelul contra sentinței și a stabilit împotriva adulterilor pedeapsa rezevată paricizilor. Sub Teodosie, vinovații erau conduși public într-un loc de prostituție. Acest împărat a prescris să se grăbească instrucția proceselor de adulter. Tot influența creștinismului a tins să aplice soțului vinovat de adulter o pedeapsă de la care nu avea dreptul să se sustragă. Din punct de vedere civil, el devine pasibil de pedeapsa cu moartea și numai în cazul în care avea descendenți până la al treilea grad i se cruța averea. În același timp, legislația aceasta se arată mai puțin severă față de soție, care va fi de aici înainte închisă într-o mănăstire vreme de doi ani. Dacă după acești doi ani, soțul nu o primea, căsătoria era considerată desfăcută, femeia era tunsă și închisă în mănăstire pentru restul vieții sale. Mănăstirea primea averea sa, după ce soțul își lua partea, suma egală cu o treime din zestrea soției. Nu avem dovezi că femeia trebuia să primească lovituri de vergi înainte de a fi închisă în mănăstire. Împăratul Leon Filozoful a decretat, la rândul său, ca vinovaților de adulter să li se taie nasurile și să nu se mai poată căsătorii niciodată. Cu privire la închiderea în mănăstire, a fost adusă o ușurare în sensul că cei doi ani de ședere în mănăstire nu aduceau și ruperea căsătoriei, iar soția îndepărtată putea fi reluată de soț. Totuși, tatăl păstra dreptul său vechi de a pedepsi cu moartea fiica sa vinovată.

¹⁵⁶ Pr. Ilarion V. Felea, *Pocăința*, Sibiu, 1939

Condamnarea adulterului de către canoanele Bisericii Ortodoxe

Din aceste nenumărate dispoziții juridice emise în decursul vremii, ceea ce e important de a reține nu e rigoarea pedepselor ce s-au aplicat adulterului, ci intenția legiuitorilor de a arăta fidelitatea în căsătorie ca fiind o normă de viață creștină. Pentru a-și apăra credincioșii de primejdiile adulterului, ca și a tuturor formelor pe care le poate îmbrățișa acest păcat, Biserica Ortodoxă și-a formulat principiile de conduită morală în anumite canoane. Canoanele sunt legi pentru cler și popor, deși nu cuprind în ele însele întreaga lege morală. Prin cuprinsul ei, legea morală creștină e un adevărat univers religios, un organism tainic, ca și Sfânta Biserică, iar canoanele nu ajung decât în mod parțial să o exprime. Cu toate acestea, numai prin ele se afirmă funcțiile normative ale legii morale. Dintre canoanele care se referă la adulter, amintim canonul 58 al marelui Vasile, care oprește de la împărtășanie 15 ani pe cel care a săvârșit acest păcat, precum și canonul 81 al aceluiași Sfânt Părinte care oprește de la cele sfinte pe preotul căzut în adulter. Dar Biserica s-a mai folosit și de anumite legi ale societății organizate juridic în care a trăit, pe care le-a turnat în tiparul unor forme speciale. Din compilarea normelor bisericești propriu-zise sau a canoanelor cu legi de stat au rezultat "nomocanoanele"¹⁵⁷. În nomocanoane sunt cuprinse cele mai multe dispoziții și pedepse privitoare la adulter, din care reiese cu limpezime adevărul că Biserica a ținut totdeauna la mod strict la curăția vieții conjugale.

Condamnarea adulterului prin cultul adresat Maicii Domnului

Căderea în adulter are aceeași gravitate la bărbat ca și la femeie, după cum am mai spus, neputând vorbi, în gândirea ortodoxă de existența a două morale deosebite.

Cu toate acestea, păcatul femeii pare a avea un caracter și mai grav, în funcție de înălțimea la care a fost ridicată femeia-soție în creștinism. "Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi", exclamă credincioșii noștri într-o doxologie, iar între sfinți, Maica Domnului este considerată "mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii". Cinstirea Fecioarei Măria ridică ea însăși sufletul bărbatului la înălțimea femeii desăvârșite, sfințită de către Duhul lui Dumnezeu încă de la Bunavestire. În noua alianță a Tainei Căsătoriei, soția este aceea care deține locul pe care Mana îl are în Alianța Răscumpărării.

Întrucât sensul oricărei "bune vestiri" este și sensul iubirii, femeii-soție îi revine menirea de a fi preoteasa acestei iubiri. Odată pângărită iubirea nimic nu-i mai poate lua locul. Păcatul

¹⁵⁷Pr. Prof. Liviu Stan, *Tradiția pravoslavnică a Bisericii*, în "Studii teologice", XII(1960), nr.5-6, p.360

specific al femeii devine astfel adulterul. într-o veche rugăciune liturgică, credinciosul se adresează Preacuratei Fecioare cu aceste cuvinte: "Prin iubirea ta, leagă sufletul meu". Acestea sunt cele mai curate cuvinte pe care mirele le adresează în clipele Nunții alesei inimii sale. Mireasa care-și pierde castitatea își pierde toată puterea de integrare a sufletului bărbătesc în ordinea existenței fericite la care aspiră, iar soția care își pierde cinstea dărmă un cult și lasă loc unei închinări la idoli.

Gravitatea infidelității conjugale pentru familia de astăzi

Gravitatea adulterului pentru femei prezintă și alte aspecte, care privesc mai ales laturile comunitare ale vieții omenesti și asupra cărora se insistă mai mult în zilele noastre. "Orice soț necredincios este un om nedrept și barbar. Dar femeia necredincioasă face și mai mult: ea distruge familia și rupe legăturile firești. Dând bărbatului copii care nu sunt ai lui, îl trădează și pe el și pe copii, unind perfidia cu necredința. Nu se poate închipui pe lume o situație mai groaznică decât a unui nenorocit care, fără încredere în nevasta sa, nu poate asculta cele mai dulci mângâieri ale vieții, căci îmbrățișându-și copilul se teme să nu îmbrățișeze copilul altcuiva, dovada rușinii sale și răpitorul bunurilor adevăraților lui copii. În acest caz, familia devine o societate de dușmani ascunși, pe care o femeie vinovată îi înarmează pe unul împotriva altuia, silindu-i pe toți să se prefacă cum că se iubesc. Prin urmare, nu e destul ca femeia să fie credincioasă, trebuie să fie socotită ca atare de bărbatul ei, de neamuri și de toată lumea". Așadar, accentul de data aceasta se pune pe consecințele sociale ale păcatului săvârșit de femeie, pentru care reputația este tot atât de necesară ca însăși nevinovăția ei. Fără să aplicăm relațiilor de căsătorie principiul primordialității ordinii naturale, socotind ca unicul scop al unirii dintre bărbat și femeie procrearea, suntem constrânși să constatăm că efectele infidelității conjugale trec dincolo de raporturile personale ale celor doi soți, la actualitatea vie a realității sociale.

Căderea în adulter își are gravitatea sa și pentru bărbați, putând fi urmărită mai ales la configurația pe care o prezintă moravurile de destrămare. Despre adulter s-a spus că el modelează ceea ce pare prea excesiv la ordinea fidelității, pentru acei soți pe care o tinerețe prea zvăpăiată, sau cel puțin lăsată totdeauna pe seama unei fantezii capricioase, i-a pregătit prost pentru o credincioșie exactă. Frecvența adulterului la bărbați e mult mai mare decât la femei, uneori ajunge până acolo încât în multe medii, cu toată propovăduirea preceptelor evanghelice, e considerată ca o greșală mică de tot și soțul crede că e achitat de obligațiile sale dacă salvează aparențele. Aceste aparențe pot fi constituite de observarea exterioară a unor obiceiuri și "practici tradiționale". Astfel, este admis că femeia este obligată să păstreze față de soț fidelitatea inimii și a trupului, dar soțul se crede

despovărat de ele, mai mult, "soția prudentă nu trebuie să caute să cunoască aventurile soțului ei și e chiar bine să țină ochii închiși. Și dacă în dauna acestei recomandări ea ajunge să cunoască poznele soțului, morala practică îi creează obligația de a răbda, de a ierta și de a lucra ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Din contră, în caz de adulter săvârșit de femeie, nimeni nu crede că bărbatul trebuie să rabde și să ierte". Morala care pretinde soțului încornorat să scape de ridicol, să ceară imediat înlăturarea legăturii nepermise sau să pedepsească cu strășnicie pe vinovat, are legături organice cu concepția care face din femeie un simplu partener necesar bărbatului în vederea potolirii concupiscentei. Taina iubirii redusă la un contract înserat într-un context juridic, în care părțile sunt condiționate de elementele naturii lor specifice .

Învățătura de credință ortodoxă e vocea eclezială care atestă continuarea în istoria creștinismului a unei tradiții vii și puternice. Această învățătură a văzut totdeauna în adulter o cădere din har. Mai presus de toate a ținut la respectul pentru iubirea care atârnă de Taina Căsătoriei, pe care n-a schimbat-o niciodată cu un contract al cărui statut nu exprimă decât obligații seculare.

2. Divorțul. Căsătoria nefericită și disoluția ei

Diminuarea sfințeniei și a iubirii în căsătorie, cauza apariției nefericirii dintre soți

Sfințenia e una din finalitățile căsătoriei creștine. Virtuțile ce cresc în răsadnița căsătoriei sunt consecințele sigure ale sfințeniei și ale frumuseții spirituale. Taina Nunții mai ales e îngemănarea dintre aceste două. Împreunarea lor ne dezvăluie în ce constă fericirea în căsătorie, a cărei temelie este iubirea. Iubirea cere ca frumusețea să lumineze în tot timpul vieții și să susțină în inimile celor doi soți aspirația de a descoperi în ei și prin ei darurile împărăției lui Dumnezeu. O antinomie însă stăruie la confluența dintre iubire și frumusețe. Numai frumusețea spirituală se cuvine a fi iubită, căci numai ea este manifestarea sensibilă a Sfântului Duh, scopul vieții fiind tocmai dobândirea Acestuia. Dar frumusețea cerească poate fi umbrită și întunecată de cea pământească, iar soții pot astfel uita de destinul lor veșnic. În acesta situație, adevărul divin se degradează și poate să dispară. Având frumusețea spirituală în centrul vieții sale, căsătoria creștină nu poate da naștere decât la roade fericite. Ea va satisface deopotrivă năzuințele sfinte ale celor doi soți, ca și trebuințele tot atât de sfinte ale copiilor lor. Vor fi lipsiți, însă, de aceste roade când sfințenia se va pierde, iar dragostea dintre ei va uita de calea frumuseții spirituale.

E un fapt de constatare curentă că sunt multe căsătorii nefericite. Vorbind în termeni accesibili înțelegerii comune, ele au drept cauză principală uitarea, la unul sau la altul dintre soți, dacă nu la amândoi, a obligațiilor lor sfinte, uitare ce se traduce adesea prin nesocotirea devotamentului, fidelității, bunăvoinței, înțelegerii și a respectului reciproc. După cum se știe, absența iubirii adevărate

are efecte lamentabile în viața conjugală, care pot duce până la disoluția căsătoriei însăși. Ar fi o eroare să credem că virtuți de felul celor amintite în capitolele anterioare, necesare vieții comune, nu ar comporta nici o profunzime și nu ar fi legate ființial de căsătorie, refuzându-li-se în mod superficial un sens spiritual. Acest sens nu rezidă doar în faptul că iubirea este înserată, sub diverse forme, între nenumăratele lucruri ale vieții zilnice, pe care le transfigurează, ci tot atât de mult în faptul că vatra în jurul căreia se află cei doi soți devine un altar de jertfă, prin care ei își unesc sufletele în încercări și suferințe comune, mai ales cele legate de nașterea și creșterea copiilor.

Altarul vieții conjugale trezește în soți vocația unei vieți duhovnicești. Dragostea, însă, mai ales la începutul căsătoriei, împotriva aparențelor chiar, rămâne între soți fragilă. Dacă soții nu iau bine seama, absorbiți de însăși nevoile vieții familiare, vor fi incapabili să accepte sacrificiile cerute de traiul în comun. Ei vor lăsa să crească și să se dezvolte capriciile lor individuale și va veni o zi când aceste capricii vor ucide dragostea. La capricii se adaugă frivolitățile. Dacă soții știu de obligațiile ce revin iubirii curate, ei vor evita tentațiile, neînțelegerile, vor căuta să potolească disensiunile și, astfel, se vor exercita mutual în blândețe și iertare. În măsura dezvoltării unei vieți spirituale, în căminul conjugal sporește și intimitatea dintre cei doi soți. Iubirea autentică prevalează asupra oricăror conflicte și rezolvă, în modul cel mai fericit, multe din problemele relațiilor dintre ei. Lipsa acestei iubiri, dimpotrivă, îi face pe fiecare dintre ei să meargă până la capătul resentimentului și nemulțumirilor lor. Dimpotrivă, aspirația spre frumusețe și curăție obligă pe cei ce se iubesc să lucreze asupra lor înșiși, să substituie prezența resentimentelor cu efortul de a se smulge din lanțurile realității pământești¹⁵⁸.

"Făpturile sunt întemeiate pe cuvântul creator al lui Dumnezeu, ca pe o punte de diamant, dedesubtul adâncului infinității lui Dumnezeu, deasupra adâncului propriului neant" spune Filaret al Moscova. Dintr-un elan infinit și veșnic de iubire dumnezeiască au putut să apară și alte existențe, alături de Dumnezeu și în dependență de Dumnezeu. Omul a fost creat să servească doar proslăvirii Celui Preaînalt. Din această cauză, făpturii i s-a încredințat iubirea ca supremă valoare. Iubirea nu este posibilă decât între două persoane, între două subiecte. Sfântul Ioan Gură de Aur ne explică faptul că dragostea, când unește soții în comuniunea veșnică, "nu are principiul ei în natură, ci în Dumnezeu, după cum nici Iisus Hristos, unindu-se cu mireasa Sa, Biserica, nu a fost mai puțin unit cu Tatăl". Astfel, Dumnezeu se face și garantul libertății făpturii sale. Ajutorul acesta nu-i revine omului din

¹⁵⁸ Bar. de Knigge, *Cadoul de mireasă*, trad. C. Adămoiu, Sibiu, 1933, p.4-20, vezi și Ion Biberi, *Eros*, p. 172-200

afară, ci din interior, din vistieriile inimii sale. El se adresează libertății spiritului său ca o invitație la fericire, dar și ca o chemare la dăruire. Devotamentul lui este viu în măsura în care își păstrează credința în Cel care îl susține. Pierderea credinței duce la alterarea devotamentului și chiar la pierderea lui ¹⁵⁹.

Divorțul definit drept cădere din har

Problema divorțului dintre soți nu a constituit la noi, până în prezent, o preocupare specială de teologie morală, fiind mai mult un subiect de drept bisericesc. Nedesfacerea căsătoriei, privită dintr-o perspectivă care exclude un caracter strict utilitar, atârând de legea iubirii, nu e un simplu precept evanghelic, pe care Biserica să-1 transforme într-o normă juridică, ci un principiu care depășește formalismul legii, pentru a pătrunde în zona împărăției lui Dumnezeu. După cum se știe, singura excepție admisă în Evanghelie pentru desfacerea căsătoriei este "păcatul adulterului". Prin urmare, adulterul este menționat ca o dovadă a faptului că nu a fost realizată căsătoria, că legea împărăției lui Dumnezeu nu a fost împlinită. Dragostea și adulterul se exclud reciproc, de aceea și Taina Căsătoriei e incompatibilă cu infidelitatea conjugală ¹⁶⁰. Temeiul iubirii este credința ¹⁶¹. Biserica nu "dezleagă" căsătoria, de vreme ce comuniunea în iubire nici nu există, fie că nu a avut niciodată loc, fie că nu mai are loc. Biserica constată căderea din har a unor soți ce s-au căsătorit.

Adulterul distruge esența tainică a căsătoriei, el devine semnul evident al faptului că din căsătorie a dispărut iubirea, că viața conjugală și-a pierdut sfințenia. Întrucât iubirea dintre soți este materia Tainei Căsătoriei, într-o novelă a împăratului Justinian se afirmă că "o căsătorie nu este reală decât prin iubire" (Nov. 74). "Divorțul nu este decât o constatare a absenței, a dispariției, a distrugerii iubirii și prin urmare simpla declarație a neexistenței căsătoriei" ¹⁶².

Viața creștină este o realitate teandrică, ea are un aspect divin, dar totodată are și un aspect omenesc, social-religios, întrucât se află aici pe pământ. Elementul organizatoric comun sau elementul juridic

¹⁵⁹ Ordinea cronologică a virtuților, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, începe cu credința. *Cele patru sute capete despre dragoste*, I, 1-2, în Filocalie, II, p.37

¹⁶⁰ ibidem, p. 38

¹⁶¹ ibidem, p. 39

¹⁶² Novela 74, Numeroase mărturii în rânduielile canonice ale Bisericii Ortodoxe. Vezi și Iorgu D. Ivan, *Recăsătorirea soților despărțiți*, București, 1937, p.80

propriu-zis nu lipsește cu desăvârșire din normele religioase și etice, care reglementează existența și activitatea Bisericii. Mântuitorul n-a înzestrat Biserica cu norme de drept, dar nici n-a exclus omenescul din buna rânduială ce trebuie observată în viața creștină. Dreptul nu intră în conținutul specific al Revelației nou-testamentare, însă o oarecare prezență a normei de natură juridică aflăm și în religia creștină, chiar de când ea este organizată în chip social. Numai în sensul conformității cu norma canonică, păcatul adulterului, la care se referă Mântuitorul la Matei XIX, 9, devine "un caz de divorț", în înțelesul juridic actual al cuvântului. Astfel, nici legea bisericească sau canonică nu trebuie desconsiderată: abrogarea ei sub pretextul că iubirea trebuie să se înfăptuiască de la sine, ar constitui și acest lucru o ipocrizie. Ceea ce dobândim din lucrarea harului e, desigur, mai presus decât ceea ce primim prin dispoziția legii. Dar pentru aceasta, o realitate superioară nu trebuie să nimicească una inferioară. Pe această linie, Biserica Ortodoxă și-a stabilit atitudinea sa canonică față de divorț: "Legătura de căsătorie între două persoane încheiată legal se poate desface numai prin moarte sau printr-un astfel de motiv care prin sine însuși este mai puternic decât ideea Bisericii despre indisolubilitatea căsătoriei și care distruge baza ei morală și religioasă și care, de asemenea, este moarte, numai că în altă formă" ¹⁶³. Adulterul este moartea morală. Prin acest păcat, căsătoria intră în soluția ei interioară. În suportarea poverii pe care i-o procură partea ce a comis sperjurul, soțul nevinovat ajunge în situația de a îndura un adevărat martiriu, devenind o victimă a unei căsătorii nefericite. Deși adesea mai puțin remarcate, căsătoria nefericită prezintă și alte victime, tot atât de grave: copiii care suferă și a căror educație e mai mult decât compromisă.

3. Desfrâul - polul opus al iubirii

Mai înainte de orice, prin desfrâu înțelegem actul de trădare a fidelității conjugale, concretizat în săvârșirea faptei ilicite, de către unul dintre soți sau de amândoi. În același timp, însă, înțelegem și "patima distrugătoare", starea sufletului în care, sfințenia unirii conjugale fiind distrusă, concupiscenta, substanța atracției erotice, devine obișnuință. În concupiscentă se cuvine, de asemenea, să vedem acel amestec de senzații și atracții care stăpânește pe cineva atunci când plăcerea

¹⁶³ D. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol 1, partea II, Arad, 1931, p.465.

trupească stă deasupra rațiunii, pe care o întunecă și o înșelă¹⁶⁴. Devenind o a doua natură a omului și dobândind o autonomie și putere deplină în forul său lăuntric, patima transformă integral o persoană într-un obiect de plăcere. Invers decât în cazul iubirii, dorința erotică este atrasă și influențată numai de imaginea sensibilă a făturii îndrăgite. Actele de seducție nu au nimic personal în ele, de aceea consecințele lor sunt grave și se răsfrâng puternic atât asupra vieții trupești, cât și asupra celei sufletești. Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că fascinația ce o trezește în oameni patima desfrânării este o posedare din partea spiritelor rele.¹⁶⁵

Un aspect propriu al desfrâului, prin care i se descoperă caracterul impersonal, este inesațiabilitatea. Sfântul Vasile Cel Mare îl pune în legătură cu mitul "hidrei" cea cu mai multe capete, căreia tăindu-se unul, alte trei i se ivesc în loc¹⁶⁶. E paradoxal faptul că pe măsură ce dorința satisfăcută, în calitatea ei de oarecare energie naturală, slăbește și se preface, nu de puține ori, în dezgust, adică în contrariul ei, tot ea, în schimb, persistând în timp, se arată ca patimă funestă, tot mai excesivă și mai nesățioasă. Astfel, desfrâul, prin însuși caracterul său distructiv și nesățios, face dovada faptului că, deși se află în antiteză cu iubirea, el nu poate fi înscris în ordinea regnului animal. În ordinea lumii căzute, el predă omul dominației infiniteții rele a atracției senzuale, care nu cunoaște nici potolirea, după cum nu cunoaște nici un sfârșit. Prin păcatul strămoșesc, de la începutul existenței umane, izvorul vieții însuși este corupt, deși nu total. "îndeosebi prin plăcerea concupiscentei, firea noastră este antrenată, fără să-și dea seama, la rău", zice Sfântul Grigorie de Nyssa.¹⁶⁷ Antrenarea actului trupesc al omului la rău, până ajunge în întregime desfigurată, face ca el să fie mai mult decât un act comun cu al fiarelor. Fiind un act individual, iar nu personal, este totuși specific uman, rămânând pe deplin liber și

¹⁶⁴ H. Bergson „Cele două surse ale religiei și moralei, trad. în rom., Iasi, 1993

¹⁶⁵ Temeiurile canonice ale acestei atitudini morale au fost expuse mai înainte

¹⁶⁶ Motivul care determină voința creștinului la iertare privește raportul de la persoană la persoană, adică relația dintre sufletul meu și sufletul aproapelui meu.

¹⁶⁷ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae „Taina Pocăinței ca fapt duhovnicesc” în „Ortodoxia”, XXIV, 1/1972, p. 9

responsabil. În desfrâu, persoana se află, într-adevăr, sub dominația stihiei impersonale, care apropie lumea umană de cea animală, dar totodată le ține și deosebite. "Scopul tainic al uniunii personale într-un singur "trup" și un singur "duh" este inaccesibil și irealizabil într-o stihie impersonală.¹⁶⁸ Tragedia fără ieșire a legăturilor impersonale rezidă în aceea că setea după unire, cu tot caracterul ei insașiabil, nu duce la procreare ci numai la degradarea persoanei, numai la infinitatea dezastruoasă și nu la veșnicia bună. În desfrâu, generată de setea desfătării, triumfă impersonalul și fragmentarea lăuntrică, iar nu eul conjugal și procreația. Personalul nu se poate realiza prin impersonal, după cum nici viața prin moarte. Desfrâul înseamnă întotdeauna pieirea eului conjugal și al nădejzilor lui. Voluptatea și moartea sunt unite tainic între ele prin desfrâu. Căci desfrâul nu este numai izvorul plăcerii, ci și al morții. Prin desfrâu se propagă concupiscenta și tot prin el apare și moartea. Preludiul morții este durerea. Nimeni nu poate să rupă cercul de fier al plăcerii și al durerii, cum ne spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, ca să rămână numai cu voluptatea. Această înlănțuire poate fi însă biruită în Hristos, care ne oferă o ieșire din ea în libertatea Sfântului Duh. Ceea ce generează voluptatea poartă cu sine moartea. Înainte de moarte, pervertirea trupului și bolile voluptății pătrund în adâncul firii, atingând arborele genealogic. Delectarea unirii vinovate este totdeauna o delectare otrăvită. În ea rezidă suferința speranței distruse, o trădare a veșniciei celei bune de dragul celei rele, în ea moare ceva fără să se nască nimic. Arhaicele manifestări orgiastice erau semnificativ sterile. Cabinetele de planificare a familiei, din zilele noastre, sunt școli ale morții ucigătoare de prunci în adâncimile actului afrodisiac impersonal se descoperă cooperarea intenționat inconștientă dintre emoția artificial sterilă și nimicire sau moarte. Eliberarea soților din captivitatea concupiscentei, în cazul nostru, înseamnă eliberarea din condiția căderii, ruperea cercului vicios al plăcerii și durerii în numele altei legături dintre ele, ieșirea lor din infinitatea "pătimii distrugătoare" în spațiul castității și al veșniciei. În eul conjugal se află maxima încordare a energiei umane în măsură să inaugureze această eliberare, iar în iubire este remediul concupiscentei dezunirii și al sterilității voluntare.¹⁶⁹ Căci aceste rele din urmă nu pot fi în nici un fel suprimate, decât ontologic depășite într-un alt mod de existență.

¹⁶⁸ Dr. Fr. W. Forester, „Îndrumarea vieții”, trad. N. Pandele, Buc, 1924, p. 319-351

¹⁶⁹ ibidem, p. 346

4. Avortul

Omul, cea mai de seamă dintre creaturile pământeste, coroană, inel și preot al creației, a primit de la Dumnezeu cel mai de preț dar: viața. Făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facere 1, 26-27), omul este o ființă comunitară, trăind în familie după modelul comuniunii de iubire al Sfintei Treimi, devenind „împreună lucrător cu Dumnezeu” (I Corinteni 3,9), în perpetuarea vieții pe pământ (Facere 1,28).

„Bărbatul se însoțește cu femeia, după rânduiala dintru început a Creatorului și întemeiază instituția sfântă și binecuvântată a familiei pentru ajutorare reciprocă,: naștere de prunci buni, ascultători și temători de Dumnezeu, pentru perpetuarea speciei și a neamului omenesc”¹⁷⁰.

Dar, într-o societate secularizată, în care omul se declară autonom, eliminându-L pe Dumnezeu din creația Sa, adică din lume, în care iubirea de sine a luat locul iubirii de aproapele și comuniunii dintre semenii și Dumnezeu, în care sunt date uitării învățăturile Bisericii¹⁷¹, întâlnim mame care își abandonează copiii sau le suprimă viața încă din pânțele, neținând seama de preceptul biblic („Să nu ucizi”), nici de faptul că viața nu este un bun propriu și de aceea nu avem dreptul să dispunem nici de viața noastră, nici de viața altora și nici de viața copiilor noștri.

Din nefericire, practicarea avortului o întâlnim de-a lungul istoriei omenirii, folosirea ierburilor care provocau avortul era cunoscută pretutindeni, dar, în vechime, credem că întreruperea de sarcină de către medic nu era permisă, de vreme ce, în jurământul lui Hipocrate; medicul, ca slujitor al vieții, mărturisește că nu va da femeii substanțe avortive.¹⁷²

În ceea ce privește atitudinea față de avort, de-a lungul timpului, aceasta a fost osândită de la o epocă la alta. Astfel, vechile societăți ale Greciei și Romei erau tolerante față de avort, iar la romani avortul putea fi făcut în orice perioadă a sarcinii.

¹⁷⁰ Gheorghe Scripcaru , Aurora Ciucă, Astarastoaiei D., Bioetica, științele vieții și drepturile omului, Editura Polirom,1998, p. 61

¹⁷¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică , București, 1978, vol. I, pg. 345

¹⁷² Dr. Marc Andronikof, „Un punct de vedere ortodox asupra transplantului de organe”, în Revista Teologică, anul VIII) ianuarie-martie 1998, Sibiu, pg. 109.

La începutul secolului XIX, în America, avortul era interzis după apariția mișcărilor fetale. După aceea, atât în America, cât și în Anglia, legislația permitea avortul numai în cazul în care era salvată viața mamei. Mai târziu, însă, mișcările feministe americane introduc conceptul de **maternitate voluntară**, apoi - după 1960 - pe cel de **planificare familială**, încercând să tragă o linie de demarcație între viața sexuală și procreație, avortul reprezentând - în mod individualist - „pentru femei, singura posibilitate de control asupra corpului și destinului lor”¹⁷³.

În țara noastră, Codul penal din 1865 pedepsea provocarea avortului, la fel ca și Codul penal din 1937, care permitea, totuși, avortul în două situații: în situația în care menținerea sarcinii ar fi amenințat viața femeii gravide și în situația în care unul dintre părinți era bolnav psihic și pericolul transmiterii acestei boli la noul născut era o certitudine.

În perioada regimului totalitarist, toate legile din țara noastră condamnau, cu privire de libertate, orice provocare ilegală a avortului. După 1989 însă, aceste legi au fost abrogate, pe motiv că „erau în totală contradicție cu respectarea drepturilor omului”¹⁷⁴.

Statisticile arată că din 1989 și până astăzi sau efectuat în clinicile de specialitate peste doisprezece milioane de avorturi, fără a fi calculate și cele care au fost provocate fără asistență medicală.

În prezent, avortul este autorizat până în a 22-a săptămână în Anglia, până în momentul nașterii în SUA și, începând din 1996, până în a 14-a săptămână în România.

În lumina Declarației Universale a Drepturilor Omului și a Convenției Europene a Drepturilor Omului, problema procreării se înscrie în domeniul dreptului la viață, adică a dreptului atât la viața privată, cât și la viața de familie, „ceea ce ne plasează de la început, în fața a două tipuri de raporturi: individuale și de familie”.

Dreptul la viață „este un drept natural al omului și privește atât propria viață, cât și posibilitatea de a da viață, adică de a procrea”¹⁷⁵.

¹⁷³ Pr. prof. dr. Dumitru Gh. Popescu, *Teologie și cult* București, 1993, pg. 102.

¹⁷⁴ Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României,, Hristos - Calea, Adevărul și Viața”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, an VI, pg. 6.

¹⁷⁵ Meletios Kalamaras, Mitropolit de Nikopole, Grecia, *Avortul*, București, 1996, pg. 3.

Cum în Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu este prevăzut nici dreptul de a procrea și nici obligația de a avea copii, s-a admis posibilitatea femeii de a întrerupe sarcina.¹⁷⁶

Întreruperea cursului sarcinii este văzută ca un drept al femeii de a refuza procrearea, sau, cum zic adepții mișcării feministe, este „dreptul femeii de a refuza îndeplinirea funcției sale reproductive naturale”, în virtutea „respectului datorat libertății individuale a femeii și a vieții sale private”¹⁷⁷. Numai femeia are dreptul să dispună de trupul ei și să nu permită nici unei alte persoane să intervină sau să hotărască asupra unei teme atât de personale ca cea a dispunerii de propriul trup.

În opoziție totală cu acest mod de interpretare a noțiunii de „drept la viață”, se află aceia care condamna cu vehemență avortul, tocmai din respect pentru viață.¹⁷⁸

De ce oare dreptul la viață nu se referă și la copilul nenăscut ? Pentru că trăim într-o lume „în care viața umană este adesea considerată - și tratată - ca un produs oarecare pe care îl putem *crea* la cerere și *elimina* din interes, ca în cazul avorturilor”?¹⁷⁹

Alții merg mai departe, afirmând că este „intenția de a da un statut embrionului, care este agregat de celule... refuzând în mod categoric ideea de „persoană potențială” pentru embrion”. Atâta timp cât viitorul copil are înfățișare umană (embrionul), poate fi socotit numai o bucată de carne pe care mama poate îndepărta din corp așa cum ar îndepărta apendicele, de exemplu.

Unii spun că „fătul devine om separat de persoana! mamei sale numai atunci când poate avea existență de sine, adică o dată cu nașterea sa”, ceea ce ne îndreptățește să tragem concluzia că „fiecare femeie are dreptul să-și omoare copilul cu câteva minute înainte de naștere”¹⁸⁰.

Nici Convenția Europeană a Drepturilor Omului „nu prevede expres că viața începe în momentul concepției”.

De aceea, luându-se în considerare toate justificările enumerate până acum pentru a se motiva întreruperea sarcinii, legile din numeroase țări au scos de sub incidența ei avorturile, pe care nu le mai socotesc o crimă, „deoarece nu lezează sentimentele morale ale societății, din moment ce sunt făcute de un număr atât de mare de femei”.

¹⁷⁶ Ibidem, pag. 12

¹⁷⁷ ibidem, p. 14

¹⁷⁸ ibidem, p. 18

¹⁷⁹ John Breck, „Dilemele bioetice și ortodoxia”, în *Revista Teologică*, anul VIII, nr. 1, Sibiu, 1998, p. 3

¹⁸⁰ Asistent S. Moldovan,, O problemă de bioetică în embriologia umană, în *Revista Teologică*, an VIII, Sibiu, 1998, p. 63

Dincolo de toată această încregnătură de opinii medicale și juridice rămâne opțiunea soților care dacă ar fi călăuziți de dragoste, nu ar avea în numărul opțiunilor la care recurg pe aceea de a ucide propriul copil ci mai degrabă dragostea comună să o reverse asupra pruncului ce se va naște. Astfel de opțiuni nu ar putea niciodată să se nască în viața niciunei familii dacă ar fi bine asimilate noțiunile creștine despre dragoste și valoarea omului.

Susținându-se că viața viitorului copil începe din momentul în care capătă înfățișare umană - etapa fetală - majoritatea avorturilor se fac înainte ca viitorul copil să împlinească trei luni de viață, de la zămislire. Oare viitorul copil este fără viață până la trei luni? Medicul obstetrician american Bernard Nathanson, care făcuse mii și mii de avorturi, s-a întrebat la un moment dat «dacă este corect ceea ce face și a cercetat acest lucru cu cele mai moderne mijloace, afirmând, în final, că „fătul este persoană umană deplină”.

Pentru a-și fundamenta concluziile, medicul Nathanson a filmat avortul unui făt de trei luni, realizând o videocasetă pe care a numit-o „Strigătul mut”. Pe această videocasetă se observă că fătul:

- a) presimte amenințarea instrumentului ucigaș care-i va curma viața;
- b) percepe pericolul, ceea ce îl face să se miște agitat, să-i crească frecvența bătăilor inimii de la 140 la 200 și să-și deschidă larg gura, ca într-un strigăt: strigătul mut.

Soții Wilke, medici obstetricieni americani afirmă că „avortul este crimă cu premeditare și că, din punct de vedere științific, nu se fundamentează cu seriozitate neputându-se demonstra existența unei «secunde magice» înainte de care fătul a fost o bucată de carne, iar după aceasta devine copil, om.”

Celebrul genetician francez Jerome Lejeune, studiind cromozomii gameților masculin și feminin care alcătuiesc zigotul și cercetând diviziunile succesive ale oului, ajunge la concluzia că „*oul fecundat este cea mai specializată celulă de sub soare. Ea conține toată informația necesară pentru a produce viața umană*”.

Așadar, recente descoperiri ale embriologiei și ale geneticii, au demonstrat că perioada aceea de două săptămâni - pre-embriionul - care „era considerată o «fereastră», fie pentru întreruperea sarcinilor nedorite, fie pentru a permite experiențe asupra embrionilor nu există”.

*Deci, dacă viața începe o dată cu zămislirea, înseamnă că distrugerea unui viitor copil oricând după concepere, „echivalează cu uciderea unei ființe omenești.”*¹⁸¹

¹⁸¹ Mitropolitul Nicolae Corneanu, „Problema timpului de apariție a sufletului”, în Revista teologică, an VIII, Sibiu, nr. I, 1998, pag. 56.

Și Comitetul Consultativ Național de Etică din Franța a declarat că „*embrionul este o potențială persoană umană.*”

Specialiști ai Fundației internaționale a dreptului la viață afirmă că „ovulul fecundat, embrionul, prunc copilul, adultul, sunt simple stadii de evoluție maturizare ale aceleiași vieți omenești, ale aceluiași ou.

Fiecare dintre noi a existat în întregime în ovulul fecundat, numai că acesta necesită hrană și timp pentru următoarele etape ale vieții sale.”

Deci omul există ca Om din momentul concepției până în momentul morții biologice, pentru care motiv orice intervenție, făcută în orice moment după concepere, în scopul întreruperii vieții sale, constituie omucidere.

Prof. dr. G. Papadimitriou, ginecolog la Universitatea din Atena, afirmă că „*avortul este întrerupere din viață; biologic, prin avort îndepărtăm viața unui embrion... nimeni, niciodată, nu are dreptul să pună capăt vieții nimănui - nici vieții altuia, nici vieții sale.*”¹⁸²

De aceea, în Recomandarea 1046 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 1986, se spune, printre altele, că „embrionul și fătul uman trebuie să beneficieze, în toate circumstanțele, de respectul datorat demnității umane.”¹⁸³

2. „Dacă moartea nu este altceva decât despărțirea sufletului de trup, viața, care este contrariul morții, nu va fi altceva decât împreunarea trupului cu sufletul.”¹⁸⁴

Sufletul și trupul încep să existe deodată, din momentul zămislirii. Speculațiile care separă momentul „însuflețirii” de momentul zămislirii sunt fără temei. Oamenii de știință afirmă că „nu există în prezent nici o răpune după care sufletul să fie rupt de momentul concepției. Morala elementară cere a recunoaște' un subiect de drept din primul moment al existenței momentul fecundării.”¹⁸⁵

¹⁸² Gheorghe Scripcaru , Aurora Ciucă Bioetica, științele vieții și drepturile omului , p. 63

¹⁸³ Conf. univ. dr. Petre Raicu, *Genetică*, București, 1967

¹⁸⁴ Mitropolitul Nicolae Corneanu, „Problema timpului de apariție a sufletului”..p.58

¹⁸⁵ Gheorghe Scripcaru , Aurora Ciucă, Bioetica, științele vieții și drepturile omuluip. 65

Dumnezeu creează sufletul fiecărui om , dar nu-l creează din nimic - ca la facerea ci-1 creează din sufletul părinților. Astfel se {toate explica motivul pentru care copilul are afinități cu părinții, dar dobândește și o identitate diferită de cea a părinților, pentru că vine de la Dumnezeu actul de creație al sufletului. Deci Dumnezeu are un rol în aducerea la existență a i om dintr-o pereche de alte persoane umane. În aducerea noilor persoane la existență, El colaborare cu actul de iubire al persoanelor umane, cu răspunderea lor cea mai serioasă în aducerea la existență și la creșterea altor persoane umane la starea lor de libertate conștientă, transmițând dialogul lor cu Dumnezeu și cu semenii.

4. „Oamenii nu sunt repetiția simplă a unor indivizi uniformi. Libertatea la care sunt chemați impune originalitatea ireductibilă a fiecărui om.”¹⁸⁶ De aceea, fiind umană „ca unicat ne obligă la un respect absolut, de concepție până la moarte.”

5. Alcătuit din trup și suflet, omul trebuie respect ca fiind o ființă de o valoare inestimabilă, pentru că prin suflet, el este „cineva”, nu numai „ceva”. Ceea ce face pe om „cineva” este sufletul, „înzestrat cu cea știință și cu capacitatea de reacții conștiente și libere.”

6. Viața intrauterină a viitorului copil reprezintă sediul cel mai de început al ființei umane. Având viață care reprezintă cel mai de preț dar primit de la Bunul Dumnezeu, nu avem dreptul să i-o curmăm, indiferent d momentul de dezvoltare în care s-ar afla.

De acea avortul înseamnă omucidere cu premeditare și est „păcat împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii omului împotriva familiei și a societății.” Se impune deci condamnăm practicarea avorturilor, atât de mult liberalizată și în țara noastră.

De când este lumea, mamele au conceput și au așteptat, cu mare emoție, venirea pe lume a fiecărui nou năcut, pe care l-au privit ca pe o binecuvântare a lui Dumnezeu. În zilele noastre însă tot mai multe femei refuză să mai fie mame, socotind că întreruperea sarcinii este un drept al lor, când, de fapt, este „un abuz de drept încălcarea drepturilor embrionului.”

Cine le dă dreptul acestor „mame” să condamne la moarte ființe nevinovate, atâta vreme cât în aproape toată lumea s-a abolit pedeapsa cu moartea, tocmai pentru a se asigura respectarea dreptului la viață a! omului ? Nu știu ele că omuciderea este un păcat strigă» tor la cer ? „Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ” (Facere 4,10).¹⁸⁷

¹⁸⁶ ibidem, p. 68

¹⁸⁷ Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României,, Hristos - Calea, Adevărul și Viața....p. 12

Înteruperea sarcinii - care înseamnă ucidere cu premeditare - este un păcat foarte greu, pentru că, prin avort, se curmă viața unei ființe care poartă în sine chipul lui Dumnezeu și se răpește cel mai de preț bun dăruit omului de Dumnezeu. De aceea, avortul este păcat atât împotriva lui Dumnezeu, ca Izvor al vieții, cât și împotriva societății, condamnată la vestejire din lipsa noilor născuți.

Adevărații părinți știu că nu trebuie să nu ne lăsăm amăgiți de gândul că viața fără copii este mai liniștită și mai lipsită de griji. Întrebați-i pe cei fără copii, ajunși la apusul vieții și-i veți auzi cât regretă că și-au irosit zilele în singurătate și că sfârșitul vieții îi găsește sărăciți de bucuria pe care le-ar fi oferit-o copiii și nepoții.¹⁸⁸

Priviți, în schimb, la familiile cu mulți copii și veți vedea câtă bucurie le aduc în casă aceste ființe nevinovate și cât de mult întăresc ei legăturile sufletești dintre părinți.

Suntem datori să sădim în sufletele nevinovate ale copiilor și tinerilor noștri valorile morale și frumusețile spirituale ale neamului nostru creștin, îndemnându-i să se simtă iubirea față de darul sfânt al vieții și față de întreaga creație.¹⁸⁹ Eutanasia sau asasinarea legăturii de iubire dintre soți – abrogarea arbitrară a jurământului din taina căsătoriei Imediat după creare, omul nu cunoștea suferința și moartea, acestea fiind urmări ale păcatului strămoșesc. Ba, mai mult, el posedă în sine esența nemuririi și dacă ar fi persistat în bine, ar fi : să ajungă nemuritor.

În acest sens Sfântul Grigorie Palama spune: fapta survenită în suflet prin păcat corupe nu numai sufletul... ci cuprinde și trupul, cu necazuri și patimi, îl face stricăcios și... îl supune morții. Într-adevăr, moartea omului dinlăutru, prin călcarea poruncii, cel pământesc aude cuvintele: pământ ești și în țărână te vei întoarce" (Facere 3,19).¹⁹⁰ Toți oamenii moștenesc natura bolnavă, căzută sub păcatului lui Adam, pentru că „prin greșeala a venit osânda pentru toți oamenii" De aceea, bolile și suferințele oamenilor nu sunt întotdeauna rezultat al păcatelor lor personale, de multe ori acestea se datorează și faptului că ei împărtășesc natura umană căzută prin păcatul lui . Pentru acest

¹⁸⁸ ibidem, p. 21

¹⁸⁹ Paul Evdokimov, *Taina iubirii*, București, 1994, pg. 158

¹⁹⁰ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, Sibiu, 1997, pg. 27.

motiv, în pericopa evanghelică cu din naștere, când Mântuitorul este întrebat de aici: „învățătorule, cine a păcătuit, el sau părinții lui?”

Ca dovadă că suferința și boala nu sunt întotdeauna păcatelor personale și că „nu relație necesară între sănătatea trupului și sufletului” este faptul că și sfinții cunosc moartea.

Noi nu trebuie însă să ne lăsăm pradă suferinței bolii, ci să ne îngrijim de sănătatea noastră, pentru că viața pământească este cel mai mare bun al omului și tuturor celorlalte bunuri de care se poate cineva pe pământ; viața pământească este și pregătire pentru viața veșnică”,¹⁹¹ este singura unde putem lucra pentru mântuirea noastră.

„Fiind un dar al lui Dumnezeu și având un j de mare, păstrarea și îngrijirea vieții, pentru că e dăruită de Dumnezeu, este și o datorie și un fiecărui credincios.”

După învățătura noastră, creștinul are trei datorii: *către Dumnezeu*, pe care trebuie să-L iubească toată inima lui, cu tot sufletul lui și cu tot cugetul *către el însuși și către aproapele*, pe care trebuie să îl iubească ca pe sine însuși (Matei 22,37-39).

Când Mântuitorul spune să iubești pe aproapele ca pe tine însuși, această poruncă „cuprinde îi presupune și iubirea de sine, pe care o dă ca pildă pentru a arăta că iubirea aproapelui este tot atât de i precum este iubirea de sine.”¹⁹¹

În sens creștin „dragostea de sine este virtute care creștinul, întărit de harul sfințitor, năzuiește dezvolte darurile primite de la Dumnezeu și să săvârșească viața, potrivit legilor morale, spre unirea cu Dumnezeu.” Pentru că dragostea d| privește întreaga persoană umană - trup și ne arătăm această dragoste având grijă, în primul i de suflet, în vederea mântuirii, căci „ce-i va folosi lui dacă ar câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde ?” (Matei 16, 26), dar având grijă și de sănătatea trupului, pentru a-l putea folosi în slujba lui Dumnezeu și a aproapelui.

„Datoriile creștinului către trupul său se cuprind în grija de viața și sănătatea lui.” Viața fiind darul cel mai de preț pe care îl primim de la Dumnezeu, fiind echivalentă cu însăși existența noastră ca

¹⁹¹ Mitropolit Dr. N. Mladin, prof. diac. dr. Orest Bucevschi, prof. dr. Constantin Pavel, prof. diac. dr. Ion Zăgrean, *Teologia morală ortodoxă*, pentru Institutele teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, voi. II, p. 86.

oameni, avem datoria să o păstrăm, să o prețuim și să o îngrijim, „căci nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește" (Efeseni 5,29).

Astfel, omul, alcătuit din trup și suflet, a fost creat de Dumnezeu după chipul Său. Cum „numele de om nu se aplică sufletului sau trupului în mod separat, ci la amândouă împreună", înseamnă că „nu numai sufletul, ci și trupul omenesc este creat după chipul lui Dumnezeu."

Apoi, trupul este „organul firesc de manifestare a vieții sufletești în lumea prezentă... este colaboratorul indispensabil al sufletului în viața pământească, instrumentul de acțiune al sufletului asupra lumii... este nu numai colaborator, dar și părtaș la toate înălțările și căderile sufletului și împreună răspunzător de acestea m veșnicie".

Prin faptul că trupul nostru ia parte la primirea Sfințelor Taine, el devine templu al Duhului Sfânt (I Cor. 6, 19).

Datoriile soților unii față de alții sunt bine cunoscute încă de la acceptarea tainei căsătoriei, așadar până și ideea că eutanasia poate să își facă loc în cadrul familiei nu poate fi decât o absurditate.

Deși supus stricăciunii și morții, la a doua venire a Mântuitorului, trupul se va bucura de înviere, devenind nemuritor. Așadar, viața efemeră de aici trebuie îngrijită pentru că Dumnezeu ne-a dăruit-o în vederea ; pregătirii noastre pentru viața veșnică. În acest sens Sfântul Ioan Gură de Aur, vorbind despre viața noastră pământească, spune: „Vreți să știți pentru ce este de preț această viață ? Fiindcă ea devine pentru noi temelia vieții viitoare și prilej și loc de luptă și de alerga după cununile cerești". Să fim cu luare aminte pentru ca grija față de trup să nu primeze față « arătată sufletului, „care este mai de preț ,"¹⁹² întrucât starea de sănătate fizică nu ne; nimic dacă nu o folosim în scopul mântuirii Dar cu toate progresele medicinei din ultima în care oamenii veacului acestuia și-au pus marii speranțe, boala și suferința nu ocolește pe nimeni, că trupul, fiind supus stricăciunii, sănătatea și viața logică sunt trecătoare.

Prin moarte creștinul înțelege sfârșitul pământești și ea constă în despărțirea sufletului de trup. Omul, e singura creatură care știe că va muri, și îngrijorat de moarte. Cei necredincioși, atașați de bunătățile lumii acesteia, privesc moartea cu spaimă, de ei cred că o dată cu moartea se sfârșește totul. Deși mă că „moartea este un fenomen natural, au o stare disperată „de moarte, recunoscând că ea nu este deloc naturală pentru om. De aceea acești oameni fac tot ce pot pentru acoperirea mortului,

¹⁹² Pr. prof. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, 1995, p. 40.

pentru a nu fi tulburați în viața lor de gândul morții. Mortul este dus pe ascuns la cimitir sau la crematoriu și făcut să dispară pe neobservate."¹⁹³

După cum se știe aplicarea metodelor medicale care duc la uciderea „pacientului” se face după consultarea în prealabil a familiei. Cum va putea să accepte soțul aflat în situația aceasta ca să semneze uciderea celui pentru care a jurat dragoste reciprocă, întraajutorare, sprijin la bine și la rău? Cum să ucidă făptura care i-a fost alături în întreaga viață? Parte din trupul său după cuvântul Sf. Ap. Pavel „Se va uni bărbatul cu femeia sa și vor fi amândoi un trup”! Ar fi ca și cum acelaia i se cere să se sinucidă! Familia creștină nu poate să se racordeze la asemenea practici pentru că toate acestea sunt împotriva temeliei familiei și anume dragostea. Dragostea nu se poartă cu necuviință! Oare ce cuviință este în a ucide pe soțul tău?

Omul credincios dă însă morții un sens, socotind ca o poartă prin care trece spre existența veșnică, ca punte spre o existență cu totul altfel decât cea de fiind singura trecere de aici la Dumnezeu", pentru i „nu se poate merge la Dumnezeu fără a se trece prin moarte."

Spaima de moarte pe care o au și creștinii ne arată „ea nu este un fenomen cu totul natural, ci că s-a produs ca un fenomen contrar naturii.

Creștinii știu că viața lor în trup trebuie folosită în lupta împotriva păcatului, în vederea mântuirii „pentru ca moartea în care va sfârși trupul pământesc să fie o trecere la plenitudinea comuniunii cu Dumnezeu și deci la plenitudinea vieții. Aceasta, pentru că cel credincios, purtând pe Hristos în sine, se întărește din puterea lui în sufletul său, ca să treacă prin moarte la viață și ca să ridice la sfârșitul lumii trupul, pe care i-a curățat prin faptele sale curate, la o viață luminată, transfigurată, la înviere."

Creștinul trebuie să-și amintească mereu că este muritor, pentru a nu se lipi prea mult de plăcerile trecătoare ale lumii și a uita astfel de Dumnezeu.

Mulți creștini luptă „pentru a nu se lăsa luați în (stăpânire de pasiunile plăcerii, sau luptă pentru a manifesta spre o stăpânire de ei înșiși. Aceasta este în același timp o anumită silință de a se preda pe ei lui Dumnezeu, ceea ce echivalează cu înaintarea într-o moarte față I de păcat. Omul moare atât prin faptul că se predă lui Dumnezeu, cât și prin faptul că devine insensibil la ispitele păcatului. Cei care își trăiesc viața pământească astfel, odată ajunși în fața morții, în măsura în care sunt inconștienți, încoronează printr-un act de supremă hotărâre luarea lor în stăpânire de către ei înșiși: renunțarea la ei înșiși și predarea lor totală lui Dumnezeu. În felul acesta, moartea, ca despărțire a trupului de suflet

¹⁹³ Jean-Claude Larchet, *Teologia bolii*, Sibiu, 1997, p 28

și ca descompunere a trupului acestuia îngroșat, nu mai este trăită nici ea ca pedeapsă, ci ca predate lui Dumnezeu, ca mijloc al unirii cu El."

Sfârșitul fiecăruia dintre noi vine atunci când vrea Dumnezeu. Cei care au refuzat de bunăvoie, în cursul vieții, să „moară păcatului" și să se predea lui Dumnezeu, vor muri spre veșnica lor moarte, iar ceilalți vor muri spre veșnica lor viață.

Legată de moarte este problema tratamentului bolnavilor în stadiul lor terminal, când, uneori, sunt îngrozitoare. Cum îi putem noi ajuta pe acești semeni ai noștri pentru a putea avea „un sfârșit creștinesc în pace, fără durere și răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos ?"

La origine, eutanasia „semnifică starea sufletească și morală a muribundului de a se apropia de moarte și a o primi cu deplină liniște și seninătate" Secretul acestui fel de „a muri frumos" ce după vechii greci, în cultivarea unei vieți morale Eutanasia mai semnifică și „străduința răsărită din compasiune față de suferința de a ușura muribundului cât mai mult părăsirea pământului prin îndepărtarea tulburărilor prin alinarea durerilor cu anestezice..., toate de să liniștească, să micșoreze sentimentul fricii, să moralul, să suprimă durerile."¹⁹⁴

Astăzi însă, datorită faptului că trăim într-o lume care a uitat de Dumnezeu, eutanasia și-a modificat sensul original, prin ea înțelegându-se „metoda de care, de către medic, a unei morți precoce, unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință și prelungită."¹⁹⁵

Din acest motiv eutanasia reprezintă o problemă gravă, de o imensă responsabilitate, care se ridică! față conștiinței lumii contemporane pentru că, de fapt ea înseamnă „o execuție". De „comun acord cu un bolnav care nu mai suportă durerile, medicul vine și îl ucide în condițiile stabilite de bolnav, de obicei la bolnav acasă, la ora fixată de el." Prin urmare, bolnavul „pune condițiile": el alege dacă vrea să moară singur, neînsoțit de nimeni sau să moară înconjurat de cei dragi. Deși această metodă de „ucidere" a suferindului este foarte răspândită în Olanda, unde în 1995 au murit prin eutanasiile activă 3 % dintre cei decedați, o parte din medicii olandezi critică aspru eutanasiile. De aceea, nu este de mirare că mulți bătrâni fug din Olanda în Germania, de teamă ca nu cumva „medicul să hotărască în numele lor că trebuie să moară."¹⁹⁶

¹⁹⁴ Arhiepiscop. John Breck, „Dilemele bioetice și Ortodoxia", în *Revista Teologică*, anul VIII, nr. 1, Sibiu 1998, p 8

¹⁹⁵ *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1978, pg. 356

¹⁹⁶ Dr. George Stan „*Teologie și Bioetică*", Edit. Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001, p. 109

Cei care militează pentru legiferarea eutanasiei care, așa cum spuneam, înseamnă „a lua viața în mod deliberat, din compasiune” socotesc că „eutanasia face parte i drepturile omului”, care transferă „puterea medicului în mâinile bolnavului pentru a-și decide soarta.”¹⁹⁷

Eutanasia a fost susținută încă din antichitate de Platon și Aristotel, iar astăzi există în lume multe societăți primitive care pledează pentru eutanasiie.

Cazuri de eutanasiie au existat totdeauna în istorie și există și astăzi la unele triburi din India, Indonezia sau la eschimoși - zic alții. De exemplu „la attackii din Sumatra, tatăl ajuns la bătrânețe îi invită pe copii săi să-i mănânce carnea. Apoi urcă într-un copac, se lasă să cadă jos ca un fruct copt, după care cei din familie îl omoară și îl mănâncă.”¹⁹⁸ Dar aceste exemple nu pot constitui argumente în favoarea dreptului medicilor de a lua viața cuiva în mod deliberat, din compasiune, deoarece datoria oricărui medic este „să facă viața confortabilă atâta cât ea mai există, nu să facă moartea confortabilă”. Pentru acest motiv „un medic care practică eutanasiia înseamnă că nu și-a însușit corect principiile medicinei.

Eutanasia este pasivă și activă.

Eutanasia pasivă înseamnă întreruperea tratamentului și decuplarea bolnavului de la aparatura iar eutanasia activă înseamnă uciderea bolnav către medic, care, la cererea suferindului, îi face o injecție care îi produce o moarte rapidă. Pentru acești noi socotim eutanasiia o crimă, de vreme ce, prin metodă, se suprimă viața unui om.

Prezentând eutanasiia în mantia curată a dragostei față de cel suferind, susținătorii folosesc un mod mascat de a ne ucide aproapele îl amăgesc medic, zicându-i că răul pe care îl face, este de: „răul nu poate cuceri prin el însuși. Răul se dobândește cu florile binelui.” Păstrând în el o urmă de neșters a binelui, omul „trebuie să se amăgească <părerea că păcatul pe care îl face are justificare binele... Diavolul are nevoie să-i liniștească urmările faptei rele”

Prezentând eutanasiia ca pe un act de drage de muribund, căruia îi iei zilele pentru a pune capăt suferințelor insuportabile pe care le îndură, fapt care nu-l eliberează pe bolnav de suferință, ci „familia și

¹⁹⁷ ibidem, p. 124

¹⁹⁸ Pr. Claudiu Dumea, *Omul între „a fi” sau „a nu fi”*, București, 1998, p. 100.

societatea de bolnavul devenit o povară inutilă", dacă nu cumva în spatele eutanasiei nu se și „interese meschine, cum ar fi moștenirea.”¹⁹⁹

Acest adevăr se desprinde din definiția cărei astăzi eutanasiei: „A ucide din milă spre a suprima suferințe extreme sau pentru a-i cruța pe anormali, pe incurabili și pe bolnavii mintali de suferință, poate pentru mulți ani, a unei vieți care ar putea, în plus, să impună poveri prea greleii familiei și societății.”

De remarcat faptul că, deși în majoritatea statelor lumii „eutanasia este considerată drept un delict și pedepsit ca atare”

Totuși, acolo unde eutanasia a fost practică, s-a „soldat cu hotărâri demente, cu pedepse simbolice sau cu suspendări de pedeapsă, mai ales când actul a fost făcut dintr-un sentiment de milă și fără a urmări interese materiale.”

Aș dori să mai amintesc că adepții eutanasiei argumentează că, prelungind terapia bolnavilor menținuți artificial în viață, aceasta „constituie... un cost inacceptabil pentru familie, pentru personal și... pentru comunitate.” Oare costul înseamnă mai mult decât încercarea salvării unei vieți ?

Știind că eutanasia este „o practică inadmisibilă din punct de vedere al eticii și pedepsită de lege”, că „mesajul medicinei este de a lupta pentru viață și nu de a justifica f moartea” și că „omorul din compasiune este contrar menirii I profesiei medicale”, ne pronunțăm împotriva practicării și cu atât mai mult împotriva legitimării eutanasiei și pentru motivul că „ori de câte ori se va ceda la principiul că viața are valoare absolută, se riscă a se distruge fundamentul moralei și societatea se va prăbuși pe panta lunecoasă a unor practici nejustificate, cum au fost practicile din perioada nazismului.”

Cu atât mai mult, noi, creștinii, nu putem fi de acord i cu eutanasia, care înseamnă omucidere voluntară și încalcă astfel porunca: „să nu ucizi” (Ieșirea 20,13). Mântuitorul nostru Iisus Hristos, în fața celor bolnavi și suferinzi s-a oprit cu dragoste vindecându-i, nu omorându-i, pentru a-i scăpa de suferință. Apoi, noi milităm pentru dreptul la viață al tuturor, începând din momentul zămisirii, pentru că viața este cel mai de preț dar pe care ni-l face Dumnezeu. Fiind un dar, noi nu avem dreptul să dispunem de ea după bunul plac, ci avem [datoria să ne îngrijim de sănătate.

¹⁹⁹ Pr. Claudiu Dumea, *op. cit.*, pg. 108.

Când Dumnezeu îl cheamă pe om la existență, „nu-l pune în fața alegerii: să primească sau să refuze darul (vieții. Acesta îi este dat și omul credincios trebuie să-l folosească potrivit poruncilor divine” în dobândirii mântuirii.

Creștinul știe că are datoria să-și îngrijească sănătatea, dar mai știe că boala îl poate duce și la i care nu trebuie să se teamă, pentru că Sfântul! Pavel ne spune: „dacă acest cort, locuința ne mântuiască, se va strica, avem zidire de la casă nefăcută de mână, veșnică, în ceruri” (II' 5,1).

Pentru creștin, boala și suferința au un sens. Sănătatea fizică nu-i folosește la nimic dacă nu e folosită în scopul mântuirii, în acest sens, Sf Hrisostom spune: „dacă sufletul este sănătos, trupului nu poate să-i cauzeze omului nici o vătămare”.⁴⁰³ Dacă nu recunoaștem bolii un sens, vom fi prinși de teamă, disperare, descurajare, tristeții , care nu numai că nu ne ușurează suferințele trupului, dar ne pot îmbolnăvi și sufletul. Deși Părinți ne îndeamnă să nu ne preocupe mai întâi i bolilor și suferințelor, nici mijloacele de combatere, să degajăm semnificația pe care ele o îmbracă în relației noastre cu Dumnezeu și să punem în < care poate fi rolul lor pozitiv în perspectiva noastre."

Suferințele trupului ne amintesc că noi suntem țărână (Facere 3,19), că avem o existență efemeră ajută să slăbim legăturile pătimase cu aceasta făcându-ne să ne ridicăm ochii sufletului spre Cel ce S-a jertfit pentru noi, ca să ne elibereze definitiv din stricăciune și din moarte și să ne dea adevărata viață într-o veșnicie.

Boala înțeleasă astfel are ca efect nu strivirea omului sub povara suferinței, ci „întoarcerea sa la Dumnezeu... apropierea sa de El ca de adevăratul său început și Sfârșit... Dumnezeu a îngăduit boala pentru că a vrut să ne facă mai buni, mai înțelepți și mai supuși voinței Sale, ceea ce este temeiul a toată mântuirea. În orice boală, Dumnezeu ne vorbește despre mântuirea noastră și-și exprimă voința de a ne ; ajuta s-o realizăm." Pentru că, spune Sfântul Ioan Hrisostom, atunci *când* sufletul este bolnav, nu avem dureri, dar când trupul este suferind, îi oferim toate îngrijirile, pentru a-l scăpa de suferință. „De aceea, Dumnezeu pedepsește trupul din pricina păcatelor sufletului, pentru a reda sănătatea părții celei mai nobile a prin pedepsirea celei mai puțin nobile.”²⁰⁰ Și tot S f â n t u l Ioan Hrisostom subliniază acest paradox: „*Durerea ne este impusă din pricina păcatului și tot durerea ne slobozește de păcat... Păcatul dă naștere durerii și durerea omoară păcatul.*”²⁰¹

²⁰⁰ Jean-Claude Larchet, op. cit., p. 63

²⁰¹ idem, ibidem, p. 65

CONCLUZII

Căsătoria este un mod de viață, o expresie dinamică a iubirii cu adevărat libere de orice patimă, o chemare a omului concret, bărbat și femeie, să pășească împreună pe calea desăvârșirii.

Relația dintre Hristos și Biserică se fundamentează pe iubire și jertfă în vederea sfințirii și desăvârșirii mădulelor Bisericii, între care se numără și soții. Scopul suprem al omului pe pământ îl constituie mântuirea și îndumnezeirea, toate celelalte, între care și înmulțirea biologică, sunt secundare. Dar mântuirea este exclusă fără iubirea ca dăruire de sine, fără Biserică și fără Hristos. În căsătorie se creează mediul concret în care individualismul și izolarea sunt depășite în procesul de autodăruire și al comuniunii prin iubire a celor doi soți. Aici se dă omului posibilitatea să-și ducă viața în iubire și să facă din iubire normă a vieții.

În iubire se descoperă o plenitudine de viață atât de mare, o fericire atât de adâncă, încât ajungem la convingerea că nimic în lume nu este mai frumos decât iubirea, că în afară de iubire, sufletul trăiește o viață lipsită de lumină, o viață ștearsă posomorâtă și fără conținut, că drumul iubirii este singura cale de care are nevoie sufletul omenesc pentru a motiva prezența lui în lume.

Iubirea e mereu înnoitoare, creatoare și păzită cu sfințenie, nu se învechește, nu obosește și crește mereu. Așa cum soarele răsare în fiecare dimineață tot mai strălucitor, cum florile nu supără, nu plictisesc nicicând cu parfumul lor, cum cuvântul cel veșnic al lui Dumnezeu mereu descoperă ceva nou, fiecare din soți va revela neîncetat celuilalt, prin iubire, comorile infinite ale chipului lui Dumnezeu din el și sporind în iubirea nesfârșită, viața lor poate deveni, așa cum spunea Sfântul

Grigorie de Nyssa, “ o minune mereu reînnoită, iar cel ce urcă nu se oprește niciodată, mergând din începuturi în începuturi, prin începuturi care n-au niciodată sfârșit. “

Iar acum, ca o ultimă privire, putem spune că prin Taina Sfintei Cununii cuplul conjugal intră în relație concretă cu Dumnezeu și cu lumea, astfel decât ar intra printr-o căsătorie consumată doar în limitele naturalului sau printr-o viață singulară. Scopul primordial al căsătoriei este, deci, desăvârșirea soților în iubirea care-i duce la viața în Hristos.

Stă numai în puterea noastră să găsim calea spre veșnicie. Doar printr-o viață curată, neîntinată, prin fapte bune, rugăciune, iertare, dăruire, și iubire, putem tinde spre Împărăția Cerurilor, locul unde avem posibilitatea de a trăi în comuniune cu Mântuitorul cu îngerii și cu sfinții și ca o culminare a tuturor binecuvântărilor cerești, de a-L vedea pe Dumnezeu.

Fiindcă viața este bunul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dăruit omului, modul în care o trăim implică o gravă răspundere. Ea este pentru fiecare dintre noi, unică și nerepetabilă. De aceea, cel mai mare păcat față de viață și de Creatorul este să ți-o irosește în zadar.

Se cuvine, așadar, să trăim așa ca și cum fiecare zi a vieții noastre ar fi cea de pe urmă, atunci nu vom mai păcătui și nu ne vom mai teme de moarte și nici de judecată, căci, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: “ de ne vom judeca noi singuri, nu vom mai fi judecați “ (I Cor. XI, 31-32). Și oricât de neașteptat ar veni sfârșitul nostru, el nu ne va mai surprinde, ci ne va găsi pregătiți, deoarece plecăm din viață cu credința neclintită că “ Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi, prin puterea Sa “. (I Cor. VI, 14) Ca niște fii buni ai lui Dumnezeu, vom închide atunci ochii, împăcați și netemători, zicând ca și Mântuitorul pe cruce: “ Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu “. (Lc. XXIII, 46).

Binecuvântarea divină „Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pământul și îl stăpâniți” a prefigurat căsătoria ca taină. Încă de la căderea în păcat omul a denaturat această instituire a monogamiei familiei creștine, prin poligamie, pederastrie și desfrânare fără limite. Omul creat ca chip al lui Dumnezeu, făcut să tindă către asemănarea cu El, este făptura cea mai aleasă din creație, lucrarea sa oglindește originea sa. După cădere omul nu se mai putea restaura prin propriile forțe, numai avea capacitatea de a împlini deplin preceptele divine. O astfel de alterare s-a produs și în cadrul familiei.

Nicăieri nu se arată ca Adam ar fi avut mai multe soții, însă urmașii săi au practicat pe scară largă poligamia, desfrânarea, ajungându-se până la prostituția sacră. Restaurarea omului realizată de Mântuitorul Hristos, întrupat pentru a ne reacheza pe făgașul corect al drumului mântuirii noastre, a redat familiei creștine locul pe care o așezase Dumnezeu la creație. Statisticile arată ca astăzi în lume poligamia, procentual, este practică pe scară mult mai largă decât monogamia. Creștinismul

păstrează așadar nealterată învățătura despre familia creștină. Indicații numeroase în acest sens a oferit însuși Mântuitorul Hristos. Sfântul Apostol Pavel aduce lămuriri suplimentare privind rolul și importanța familiei în viața Bisericii dar și în cea socială. Îndeplinirea condițiilor moral – religioase necesare ancorează noua familie pe tărâmul bunelor realizări a poruncilor divine.

Sfântul Apostol Pavel sesizează însă că viața de familie nu este lipsită de griji sau probleme conjugale. Depășirea acestor probleme pe lângă posedarea celorlalte virtuți : nădejdea și credința se leagă de iubire. Iubirea este cea care nu cade niciodată. Posedarea unei iubiri nefățărnică face ca soții să nu „gândească răul ”, să nu caute „ ale sale” ci ale lor. Dragostea adevărată „nu cade niciodată”, ci ține intim sudată relația „până la mormânt”. Soții care împărtășesc adevărata dragoste „ nu se poartă cu necuviință, nu se aprind de mânie” Dragostea este singura care depășește veacurile. Dragostea este împlinirea tuturor virtuților. Dacă soții dețin adevărata dragoste ei păzesc familia lor de disfuncțiile malade care alterează sau chiarucid relația : adulterul, desfrânarea.

Iubirea ermetică poate să sugrume însă legătura dintre soți ducând-o la rutină dacă ea nu este extinsă și asupra semenilor, dar mai ales dacă nu se împlinește scopul unirii conjugale anume nașterea de prunci către care să se îndrepte iubirea conjugată a soților. O altă disfuncție care ucide iubirea adevăratei familii creștine este avortul. O familie care își ucide pruncii, ucide rodul dragostei lor și încalcă scopul ei, anume procreerea.

Astăzi familia creștină este pusă în fața a noi încercări. Noile descoperiri științifice și medicale lovesc puternic în viața de familie. Descoperirile tehnice atacă direct sau în mod voalat sensul tradițional al familiei. Acceptarea eutanasiei în viața unei familii, distruge sensul oricărei noțiuni de familie creștină. Acordarea avizului pentru uciderea soțului dezmente în mod direct și ireconciliabil sensul dragostei în viața de familie și rolul ei de a menține legătura intimă „ de a fi un singur trup” până la moarte, însă nu o moarte premeditată.

Biserica a rămas și rămâne statornică în ceea ce privește scopul familiei monogame în viața sa, în viața socială, rămâne neclintită în ceea ce privește rolul dragostei în viața acesteia, în ceea ce privește sensurile adevăratei iubiri nemaculată de nicio impietare a păcatului.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE :

1. “ Biblia “ sau “ Sfânta Scriptură “ , tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
2. NOUL TESTAMENT cu PSALMII, Ed. Instit. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991
3. NOUL TESTAMENT DE LA BELGRAD, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1993, reeditare ROBERTO

II. OPERE ALE SFINTILOR PĂRINȚI

1. Gură de Aur Sfântul Ioan, *Predici despre pocăință și despre Sfântul Varava*, trad. St. Bezdechi, Sibiu, 1938
2. Maxim Mărturisitorul Sfântul, *Cele două sute capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*, II, 76, în *Filocalia* , trad. Dr. D. Stăniloiaie, Sibiu, 1947
3. Maxim Mărturisitorul Sfântul, *Cele patru sute capete despre dragoste*, I, 1-2, în *Filocalie*, II
4. Sinaitul Isihie, *Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor spre trezvie și virtute*, în *Filocalie* IV
5. Sinaitul Filotei, *Capete despre trezvie*, în *Filocalie* vol. IV
6. *Filocalie*, vol. I , II

III. LUCRĂRI, ARTICOLE ȘI STUDII

1. Andrușos, Hr., “ Simbolica “, Editura Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955;
2. Avramescu, Doct. Pr. Ioan, “ Ființa Bisericii și Sfintele Taine “, în revista “ Ortodoxia “, anul XXIV, nr. 4, octombrie – decembrie, 1972;
3. Bălaș, Mag. Protos., Gr., “ Ierurgiile ca mijloc și prilej de pastorație “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 9-10, seria II, noiembrie – decembrie, anul VI, București, 1954;
4. Bălan, Arhim., Ioanichie, “ Călăuză ortodoxă în Biserică I “, Editată de Sfânta Mănăstire Sihăstria, 1992;
5. Bălan, Arhim., Ioanichie, “ Călăuză ortodoxă în familie și societate II “, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 2002;
6. Bîrlea Ovidiu, Mică enciclopedie a poveștilor românești, Buucurești, 1967, ED. Albina
7. Belu, Pr., Dumitru, “ Despre iubire “ (ediția îngrijită de Arhim. Vasile Prescure), Editura Omniscop, Craiova, 1997;
8. Boca, Părintele, Arsenie, “ Ridicarea căsătoriei la înălțimea de Taină “ – îndrumător duhovnicesc – Editura Agaton, Colecția “ Ortopraxia “, Făgăraș, 2002;
9. Braniște, Pr. Prof. Dr., Ene; Nițoiu Arhim. Prof. Ghenadie; Nela, Pr. Prof., Gheorghe, “ Liturgica teoretică “, manual pentru Seminariile teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984;
10. Braniște, Pr. Prof. Dr., Ene, “ Liturgica specială pentru institutele teologice “, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985;
11. Braniște, M. Pr. Mag., Marin, “ Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste “, în revista “ Studii Teologice “, seria II, nr. 9-10, noiembrie – decembrie, anul IX, 1957;
12. Bria, Pr. Prof. Dr., Ion, Dicționar de teologie ortodoxă A – Z “, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994;
13. Bria, Pr. Prof. Ioan, “ Despre Sfintele Taine “, în revista “ Studii Teologice “, seria II, anul XLIX, nr. 3-4, iulie – decembrie, 1997;
14. Breck Pr. Prof. Dr John „ Darul sacru al vieții”, edit. Patmos, Cluj-Napoca, 2001
15. Bergson H. „Cele două surse ale religiei și moralei”, trad. In rom., Iasi, 1993

16. Broscăreanu, Drd. Rene, “ Despre Taina Sfintei Cununii “, în revista “ Ortodoxia “, anul XXXVIII, nr. 4, octombrie – decembrie, 1986;
17. Buceschi, Diac. Prof., O., “ De ziua copilului “, în revista “ Biserica Ortodoxă Română “, anul LXXV, nr. 6-7, iunie – iulie, București, 1957;
18. Bulgakov, Serghei, “ Ortodoxia “, Editura Paideia, București, 1997;
19. Bulgakov, Serghei, “ Lumina neînserată – Contemplații și reflecții metafizice “, Editura Anastasia, București, 1999;
20. Cabasila, Nicolae, “ Despre viața în Hristos “, studiu introductiv și traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001;
21. Corneanu Mitropolitul Nicolae,, Problema timpului de apariție a sufletului”, în Revista teologică, an VIII, Sibiu, nr. I, 1998
22. Cârstoiu, Protos. Lect., Justinian, “ Iubirea lui Dumnezeu față de oameni în scrierile Sfântului Ioan Evanghelistul “, în revista “ Studii Teologice “, seria II, anul L, nr. 1-2, ianuarie – iunie, 1998;
23. Chițescu, Prof. N., “ Sfintele Taine “, în revista “ Studii Teologice “, seria II, nr. 7-8, septembrie – octombrie, 1949;
24. Chițescu, Prof. N.; Todoran, Pr. Prof. I și Petreună, Pr. Prof. I., “ Teologia Dogmatică și Simbolică “, vol. II, București, 1958;
25. Cosma, Pr. Prof. Sorin, “ Cuvânt de învățătură despre Sfânta Taină a Cununii “, în revista “ Mitropolia Banatului “, Editura Mitropoliei Banatului, anul XXXIV, nr. 3-4, 1984;
26. Coman Pr. prof. Ioan G., Probleme de filosofie și literatură patristică, București, 1995
27. Damaschin Sfântul Ioan, “ Dogmatica “ (traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dumitru Fecioru), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001;
28. Dumea Pr. Claudiu, Omul între „a fi” sau „a nu fi , București, 1998
29. Evdokimov, Paul, “ Femeia și mântuirea lumii “, Editura Christiana, București, 2004;
30. Evdokimov, Paul, “ Taina iubirii “, Editura Christiana, București, 1994;
31. Fecioru Theodor, Poporul român și fenomenul religios, București 1939
32. Felea Pr. Ilarion V., Pocăința, Sibiu, 1939
33. Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., “ Drept canonic ortodox “, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;

34. Francisc de Sales, Îndrumare la viața evlavioasă, Iași, 1930
35. Forester Dr. Fr. W., Îndrumarea vieții, trad. N. Pandele, București 1924
36. Galeriu, Pr. Mag. Constantin, “Taina Nunții”, în revista “Studii Teologice”, nr. 7-8, septembrie – octombrie, 1960;
37. Iana, Doct. Constantin M., “Foloasele înțelegerii între oameni după Sfântul Ioan Gură de Aur”, în revista “Studii Teologice”, nr. 9-10, seria II, anul XX, noiembrie – decembrie, 1968;
38. Iordăchescu, Pr. Mag. Gh., “Sfânta Liturghie și Sfintele Taine ca mijloace de păstorire”, în revista “Studii Teologice”, nr. 7-8, seria II, septembrie – octombrie, anul X, 1958;
39. Ivan Iorgu D., Recăsătorirea soților despărțiți, București, 1937
40. “Îndrumări misionare”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986;
41. “Învățătura de credință creștină ortodoxă”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000;
42. Măndiță, protos., Nicodim., “Fecioria, căsătoria, curăția și călugăria: patru feluri de viețuire creștinească”, Editura Agapis, București, 2001;
43. Meletios Kalamaras, Mitropolit de Nikopole, Grecia, Avortul, București, 1996
44. Knigge de Bar., Cadoul de mireasă, trad. C. Adămoiu, Sibiu, 1933
45. Larchet Jean-Claude, Teologia bolii, Sibiu, 1997
46. Laroche Michel Philippe, Un singur trup - aventura mistică a cuplului, trad. rom. 1995
47. Mihălcescu, Pr. Dr., I., “Sfânta Taină a Nunții sau a Căsătoriei”, în revista “Biserica Ortodoxă Română”, anul XLVI, nr. 4, aprilie, 1928;
48. Mihoc, Pr. Dr., Constantin, “Taina căsătoriei și familia creștină în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din secolul IV”, Editura Teofania, Sibiu, 2002;
49. Mihoc, Pr. Prof. Vasile., “Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei”, în revista “Mitropolia Ardealului”, XXX (1985), nr. 9-10;
50. Milaș D. Nicodim, Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii, vol 1, partea II, Arad, 1931
51. Mladin, Mitrop. Dr. Nicolae; Bucevschi, prof. Diac. Dr. Orest; Pavel, Prof. Dr. Constantin; Zăgreanu, Pr. Diac. Dr. Ioan, “Teologia Morală Ortodoxă”, Vol. I, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003;

52. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, “ În Hristos și în Biserică “- Iubirea taina căsătoriei (Teologia iubirii I), Alba – Iulia, 1996;
53. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, “ În Hristos și în Biserică “, - Adevărul și frumusețea căsătoriei
54. (Teologia iubirii II), Alba-Iulia, 1996;
55. Moldovan Asistent S.,, O problemă de bioetică în embriologia umană, în Revista Teologică, an VIII, Sibiu, 1998
56. “ Molitfelnic “, Ediția IV, București, 1984;
57. Niewiadomsky, n. E., “ Castitatea și căsătoria “ (traducere D. Balaur), Editura “ Lumină din Lumină “, București, 1993;
58. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, Asceza creștină, în Studii de teologie morală, Sibiu, 1969
59. Pr. Prof. Liviu Stan, Tradiția pravoslavnică a Bisericii, în "Studii teologice", XII(1960), nr.5-6
60. Ozolin, Pr. Nikolai, “ Chipul lui Dumnezeu, chipul omului “- studii de iconologie și arhitectură bisericească (traducere de Gabriela Ciubuc), Editura Anastasia, București, 1998;
61. Papini Giovanni, Viata lui Iisus trad. A. Marcu, București, 1928
62. Papuc, Mag., Gr., “ Virtutea dragostei în scrierile Sfântului Apostol Ioan “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 5-6, seria II, mai-iunie, anul VIII, 1956;
63. Popescu, Pr. Drd. Cristian, “ Chip și asemănare în teologia romano-catolică și în teologia ortodoxă “, în revista “ Studii Teologice “, anul XLIX, nr. 1-2, ianuarie – iunie, 1997;
64. Popescu, Pr. Conf. Dr., Ion., “ Teologia Dogmatică și Simbolică “, (anul IV), Editura Universității din Pitești, 2000;
65. Popescu, PR. Victor, N., “ Despre iubirea creștină “, în revista “ Mitropolia Olteniei “, anul XXI, nr. 7-8, iulie – august, Craiova, 1969;
66. Popescu Pr. prof. dr. Dumitru Gh., Teologie și cult București 1993
67. Pricop, Prot., I., “ Sfintele Taine: a Mirului, a Cununii și a Maslului “, în revista “ Mitropolia Moldovei și Sucevei “, nr. 1-3, ianuarie – martie, 1977;
68. Raicu Conf. univ. dr. Petre, Genetică, București, 1967
69. Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, Sfintele Taine în viața Bisericii “, în revista “ Ortodoxia “, nr. 1-2, 1978;
70. Radu, Pr. Prof. Dumitru., “ Sfintele Taine în viața Bisericii “, în revista “ Studii Teologice “, anul XXXIII, nr. 3-4, martie – aprilie, București, 1981;

71. Răducă, Pr. Asist., Dr. Vasile, “ Căsătoria – Taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei “, în revista “ Studii Teologice “, nr. 3-4, mai – august, 1992;
72. Remete, Pr. Lect. George, “ Dogmatica Ortodoxă “, Editura Episcopiei Ortodoxe Alba-Iulia, 1997;
73. Rupnik, Marko. I., Averințev, Serghei I., “ Adam și coasta sa. Spiritualitatea iubirii conjugale “, Editura Ars Longa, Iași, 1998;
74. Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru, “ Ființa Tainelor în cele trei confesiuni “, în revista “ Ortodoxia “, anul VIII (1956), ianuarie – martie, nr. 1, București;
75. Stăniloae, Pr. Prof. D., “ Numărul Tainelor, raporturile între ele și problema Tainelor din afara Bisericii “, în revista “ Ortodoxia “, anul VIII, nr. 2, aprilie – iunie, București, 1956;
76. Stăniloae, Pr. Prof. D., “ Doctrina ortodoxă și catolică despre păcatul strămoșesc “, în revista “ Ortodoxia “, nr. 1, ianuarie – martie, București, 1957;
77. Stăniloae Pr. Prof. Dumitru „ Taina Pocăinței ca fapt duhovnicesc” în „Ortodoxia”, XXIV, 1/1972
78. Stăniloae, Dumitru, “ Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului “, Editura Anastasia, 1993;
79. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, “ Iisus Hristos sau Restaurarea omului “, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994;
80. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, Vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;
81. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, “ Teologia Dogmatică Ortodoxă “, Vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997;
82. Scripcaru Gheorghe, Ciucă Aurora, Astarastoaiiei D., Bioetica, științele vieții și drepturile omului, Editura Polirom,1998
83. Stan Dr. George „ Teologie și Bioetică, Edit. Biserica Ortodoxă, Alexandria , 2001
84. Teodoropulos, Arhim., Epifanie, “ Familiei ortodoxă cu smerită dragoste “, Editura Evanghelismos, București, 2003;
85. Teșu, Prot. Ioan G., “ Patima desfrânării și lupta împotriva ei – Frumusețile căsătoriei și ale familiei creștine “, Editura “ Credința strămoșească “, 2003;

86. Todoran, Pr. Prof. Isidor, “ Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere, în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă “, în revista “ Ortodoxia “, nr. 1, ianuarie – martie, București, 1955;
87. Teoctist Prea Fericitul Părinte, Patriarhul României,, Hristos - Calea, Adevărul și Viața", în *Vestitorul Ortodoxiei*, an VI
88. Țuțea, Petre, Omul – tratat de antropologie creștină – I Problemele sau Cartea întrebărilor “, Editura Timpul, Iași, 1992;
89. Verzan Sabin, “ Familia în lumina învățaturii Noului Testament “, în revista “ Mitropolia Olteniei “, anul VI, nr. 9-10, septembrie – octombrie, Craiova, 1954;
90. Voicu, Diac. Mag., Constantin, “ Probleme dogmatice în opera Marele cuvânt catehetic al Sfântului Grigorie de Nyssa “, în revista “ Ortodoxia “, anul XII, nr. 2, aprilie – iunie, București, 1961;
91. Vornicescu, Ierom. Magistr. Nestor, “ Învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre chip și asemănare “, în revista “ Studii Teologice “, noiembrie – decembrie, anul VIII, 1956, nr. 9-10;
92. Zăgorean Pr prof. dr. Ioan și Todoran Isidor,, Teologia Dogmatică”, Edit. Renașterea , Cluj, 2000
93. *Mic dicționar enciclopedic*, București, 197
94. *Molitfelnic*, Editura Institutului biblic și de Misiune ortodoxă , București 1994